

Πτυχιακή εργασία:

«Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ ΣΤΙΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΧΡΟΝΙΚΗ
ΠΕΡΙΟΔΟ 2008 – 2014»

Ιωάννα Αλεξοπούλου – Χρυσάνθη Θεοδωράκη

Ιωάννα Αλεξοπούλου

Χρυσάνθη Θεοδωράκη

Copyright, 2016 © Ιωάννα Αλεξοπούλου – Χρυσάνθη Θεοδωράκη

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ' ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν στη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τους συγγραφείς. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τους συγγραφείς και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Πελοποννήσου.

Ευχαριστίες

Η επιτυχής διεκπεραίωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας υλοποιήθηκε με την υποστήριξη ενός πλήθους σημαντικών ατόμων, στα οποία επιθυμούμε να εκφράσουμε τις θερμότερες ευχαριστίες μας.

Πρώτα από όλα, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Λυγγίτσο Αλέξανδρο, που μας παρείχε τη δυνατότητα να ασχοληθούμε με ένα τόσο ενδιαφέρον θέμα, καθώς και για τον πολύτιμο χρόνο που αφιέρωσε και την ουσιαστικότητα στήριξη που μας παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας μας.

Επιπρόσθετα, ευχαριστούμε ιδιαίτερας τις οικογένειές μας που μας υποστήριξαν και μας συμπαραστάθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μας στο ΤΕΙ Πελοποννήσου.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	6	1.2.8 Η κρίση των subprimes δανείων του 2007.....	20
Εισαγωγή.....	7	1.2.9 Η κρίση στην Βενεζουέλα.....	23
Κεφάλαιο 1.....	9	Κεφάλαιο 2.....	29
Ο ορισμός της οικονομικής κρίσης και η ιστορική ανασκόπηση των σπουδαιότερων οικονομικών κρίσεων έως σήμερα.....	9	Η κρίση της Ευρωζώνης.....	29
1.1 Ο ορισμός της οικονομικής κρίσης.....	9	2.1 Η χρηματοπιστωτική κρίση της Ευρωζώνης.....	29
1.2 Ιστορική ανασκόπηση στις σημαντικότερες οικονομικές κρίσεις από το 1929 έως και σήμερα.....	10	2.2 Ιστορικό πλαίσιο της κρίσης στην Ευρώπη.....	30
1.2.1 Το Κραχ του 1929.....	10	2.3 Επιπτώσεις στην Ε.Ε.....	31
1.2.2 Η δεκαετία του '70 και οι πετρελαϊκές κρίσεις.....	2	2.4 Από την χρηματοπιστωτική κρίση στην κρίση χρέους.....	34
1.2.3 Η «Μαύρη Δευτέρα» του '87..	13	2.5 Οι ορατές αδυναμίες της κρίσης του συστήματος της Ευρωζώνης.....	36
1.2.4 Η ιαπωνική κρίση του '89.....	14	Κεφάλαιο 3.....	40
1.2.5 Η «κρίση της τεκίλας».....	15	Η μετεξέλιξη της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης σε ελληνική δημοσιονομική κρίση. Τα αίτια, οι επιπτώσεις και οι τρόποι αντιμετώπισης.....	40
1.2.6 Η κρίση στις «Ασιατικές τίγρεις» το '97.....	16	3.1 Η ελληνική δημοσιονομική κρίση.....	40
1.2.7 Η «φούσκα» των υψηλής τεχνολογίας μετοχών «Dot.Com Bubble».....	18	3.2 Οι μακροοικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα.....	45

3.2.1 Πληθωρισμός.....	48	Οι ελληνικές επιχειρήσεις και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν εξαιτίας της οικονομικής κρίσης.....	75
3.3 Τα αίτια της ελληνικής κρίσης.....	49		
3.4 Η επίδραση του συστήματος διακυβέρνησης της Ευρωζώνης στην πρόκληση της ελληνικής κρίσης.....	51	4.1 Η μείωση των εισοδημάτων του καταναλωτικού κοινού και η αύξηση της ανεργίας. Ανασταλτικοί παράγοντες για την επιχειρηματική ευημερία.....	75
3.5 Η ελληνική κρίση και η διαχείρισή της στο πλαίσιο της Ευρωζώνης.....	54		
3.6 Οι επιπτώσεις της ελληνικής οικονομικής κρίσης.....	58	4.2 Τα κρατικά εμπόδια στις επιχειρήσεις.....	80
3.7 Τρόποι αντιμετώπισης του δημοσιονομικού ελληνικού προβλήματος.....	60	4.3 Δυσκολίες στην εύρεση χρηματοδότησης για τις ελληνικές επιχειρήσεις.....	84
3.8 Προβλήματα στην ιατρική περίθαλψη.....	64	4.3.1 Προβλήματα στον τραπεζικό δανεισμό.....	84
3.9 Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στο ελληνικό σύστημα υγείας.....	65	4.3.2 Οι ξένοι επενδυτές και η δυσαρέστησή τους προς τις ελληνικές επιχειρήσεις.....	85
3.10 Τρόποι αντιμετώπισης του δημοσιονομικού ελληνικού προβλήματος.....	67	4.4 Μικρομεσαίες επιχειρήσεις και κρίση.....	89
3.11 Το περίπλοκο ελληνικό ζήτημα.....	70	Κεφάλαιο 5.....	94
3.11.1 Η μοναδικότητα του ζητήματος της Ελλάδας.....	70	Οι αλλαγές που επήλθαν στους μισθούς και στο εργασιακό σκηνικό μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης.....	94
3.11.2 Η χαμηλή ανταγωνιστικότητα και παραγωγικότητα της οικονομίας στην Ελλάδα.....	71	5.1 Η Μείωση Των Κατώτατων Μισθών Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας(Ε.Γ.Σ.Σ.Ε.).....	94
3.11.3 Ο ιδιωτικός τομέας στην Ελλάδα.....	71		
Κεφάλαιο 4.....	75		

5.2 Πάγωμα Αυξήσεων Και Ωριμάνσεων.....	99	Ανεργίας.....	106
5.3 Μερική Απασχόληση Και Εκ Περιτροπής Εργασία.....	101	Κεφάλαιο 6.....	116
5.3.1 Μερική Απασχόληση.....	101	Η κρίση στην Ελλάδα και οι επιχειρηματικές ευκαιρίες που παρουσιάστηκαν.....	116
5.3.2 Εκ Περιτροπής Εργασία (Υποαπασχόληση).....	101	6.1 Οι επιχειρηματικές ευκαιρίες της κρίσης.....	116
5.4 Διευθέτηση Χρόνου Εργασίας.....	102	6.2 Οι επιχειρήσεις και η σημασία της καινοτομίας στην αντιμετώπιση της κρίσης.....	118
5.5 Συμβάσεις ορισμένου χρόνου.....	102	6.3 Μία μελέτη περίπτωσης: Η εταιρεία «Hellas Direct Insurance Ltd».....	119
5.6 Διαθεσιμότητα μισθωτών.....	103	Συμπεράσματα.....	122
5.7 Απολύσεις.....	103	Βιβλιογραφία.....	124
5.7.1 Ομαδικές απολύσεις.....	103	Παράρτημα.....	127
5.7.2 Αποζημιώσεις απόλυσης.....	104		
5.8 Απασχόληση, Κόστος εργασίας και			

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία αναφέρεται εκτενώς η παγκόσμια οικονομική κρίση που άρχισε από τις Η.Π.Α., επηρεάζοντας άμεσα ολόκληρο το παγκόσμιο γίγνεσθαι. Στην πορεία, δίνεται έμφαση στην ευρωπαϊκή και ιδιαίτερος στην ελληνική κρίση που εξαιτίας των χρόνιων ελλειμμάτων, τα οποία χαρακτήριζαν το κοινωνικό και πολιτικο-οικονομικό σύστημα της χώρας, απέτυχε να μειώσει τις αρνητικές επιδράσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίσει μια σκληρή δημοσιονομική ύφεση που προξένησε τεράστια ζημιά σε ολόκληρη την οικονομία της.

Κύριος στόχος της συγκεκριμένης εργασίας λοιπόν είναι να μελετηθεί η άρρηκτη σχέση, θετική ή αρνητική, της κρίσης με τον επιχειρηματικό τομέα και να αναλυθούν, από τη μία, τα εμπόδια και, από την άλλη, οι ευκαιρίες που δημιουργούνται με στόχο την επίτευξη της ανάπτυξης. Εν κατακλείδι, εξάγονται σημαντικά συμπεράσματα σχετικά με το περιεχόμενο της εργασίας.

Λέξεις-Κλειδιά: Παγκόσμια οικονομική κρίση, ελληνική δημοσιονομική ύφεση, ελληνικός επιχειρηματικός τομέας, ευκαιρίες ανάπτυξης στην κρίση.

Εισαγωγή

Στη συγκεκριμένη εργασία αναφέρονται εκτενώς η παγκόσμια οικονομική κρίση του έτους 2007, η σταδιακή τροποποίησή της σε κρίση χρέους για τον ελληνικό κόσμο και οι θετικές ή αρνητικές συνέπειες που αυτή απέφερε στις ελληνικές επιχειρήσεις και νοικοκυριά. Σκοπός της εργασίας είναι ο εντοπισμός όλων εκείνων των εμποδίων που προκαλούνται από την οικονομική κρίση, που όμως δύναται να υπερπηδηθούν, καθώς επίσης και εκείνων των επιχειρηματικών ευκαιριών που αναδύονται, όσο παράλογο και αν φαίνεται, μέσα από την κρίση.

Αρχικά, ορίζεται η οικονομική κρίση και γίνεται μια συνοπτική εξέταση των σπουδαιότερων παγκόσμιων οικονομικών κρίσεων, από το μεγάλο Κραχ του 1929 έως και την παγκόσμια οικονομική κρίση των subprimes δανείων του 2007.

Στη συνέχεια, αναφέρεται εκτενώς η κρίση που προκάλεσε καταστροφή στην Ευρωζώνη. Συγκεκριμένα, γίνεται παρουσίαση της ευρωπαϊκής κρίσης και αναλύονται τα βαθύτερα αίτια, τα δυσάρεστα επακόλουθα και τα ελλείμματα του συστήματος της Ευρωζώνης, αλλά και της σταδιακής τροποποίησής της σε κρίση χρέους για πολλές ευρωπαϊκές χώρες.

Έπειτα, παρουσιάζεται η ελληνική δημοσιονομική κρίση και εξετάζονται λεπτομερώς τα αίτια και οι επιπτώσεις της στην ελληνική οικονομία και κοινωνία, αλλά και οι πιθανές λύσεις για την εξάλειψη της κρίσης του χρέους και της γενικότερης ύφεσης.

Όσον αφορά το επόμενο κεφάλαιο παρατίθενται τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι περισσότερες ελληνικές επιχειρήσεις εξαιτίας της οικονομικής κρίσης και της κρατικής αδυναμίας να δημιουργήσει ένα υγιές πλαίσιο που να περιβάλλει τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα.

Το επόμενο κεφάλαιο έχει να κάνει με τους μισθούς και πως αυτοί επηρεάστηκαν από την κρίση που πλήττει την Ελλάδα. Μέσα από πίνακες και διαγράμματα γίνεται σύγκριση του ποσοστού της απώλειας του μισθού με το πώς ήταν πριν ξεσπάσει η κρίση το 2008 και πως διαμορφώνεται σήμερα από τις 14/2/2012. Γίνεται ακόμα λόγος για διάφορες ευέλικτες μορφές εργασίας που αναπτύχθηκαν και κυριαρχούν, από την έναρξη της κρίσης, στην αγορά εργασίας.

Στη συνέχεια, γίνεται λόγος για τη θετική πλευρά της κρίσης. Είναι γεγονός πως μέσα από το σκοτάδι αναδύονται αρκετές ευκαιρίες επιχειρηματικότητας, αφού οι ίδιοι οι επιχειρηματίες αναγκάζονται να ρισκάρουν, καινοτομώντας, με στόχο να καταφέρουν να επιβιώσουν υπό αυτές τις αντίξοες συνθήκες. Επιπρόσθετα, παρουσιάζεται η μελέτη περίπτωσης μιας συγκεκριμένης εταιρείας που, ενώ έκανε τα πρώτα της βήματα μέσα στην κρίση, ανταπεξήλθε με επιτυχία σε κάθε δυσκολία αποδεικνύοντας πως η καινοτομία, η δημιουργικότητα, η επιμονή και η υπομονή μπορούν να υπερπηδήσουν κάθε εμπόδιο εν καιρώ κρίσης. Επίσης, γίνεται λόγος για μέτρα βελτίωσης που μπορεί να ακολουθήσει μία επιχείρηση προκειμένου να βελτιώσει την θέση της στην αγορά κατά την περίοδο της κρίσης.

Κλείνοντας, παρουσιάζονται τα γενικότερα συμπεράσματα που προκύπτουν από το περιεχόμενο της συγκεκριμένης εργασίας και τονίζονται οι σωστές κινήσεις που επιβάλλεται να κάνει κάθε κυβέρνηση, χρηματοπιστωτικό ίδρυμα ή επιχείρηση σε κάθε ανάλογη περίπτωση και, κυρίως, στην περίπτωση της Ελλάδας.

Κεφάλαιο 1

Ο ορισμός της οικονομικής κρίσης και η ιστορική ανασκόπηση των σπουδαιότερων οικονομικών κρίσεων έως σήμερα

1.1 Ο ορισμός της οικονομικής κρίσης

Αρχικά, ως οικονομική κρίση ορίζεται μία συγκεκριμένη χρονική περίοδος κατά την οποία προκαλείται αναστάτωση στην ομαλή λειτουργία ενός συστήματος και διαστρεβλώνονται τα αρχικά χαρακτηριστικά και οι ιδιότητές του. Αυτή η αλλαγή, συνήθως, εκδηλώνεται αιφνίδια και αναπάντεχα, με αποτέλεσμα να μεταβάλλεται η καθιερωμένη εξέλιξη του συστήματος. Είναι γεγονός πως κάθε οικονομική κρίση μπορεί πάρα πολύ εύκολα να επηρεάσει το ευάλωτο οικονομικό γίνεσθαι και να προκαλέσει πολυάριθμες αρνητικές επιπτώσεις στους πληθυσμούς, οδηγώντας σε κοινωνική οπισθοδρόμηση, δοκιμάζοντας σχέσεις, φορείς, κανόνες και συμφέροντα, μετατρέποντας το γνωστό τοπίο και αναδεικνύοντας νέους παίκτες και συσχετισμούς δυνάμεων.

Ένας άλλος ορισμός για την οικονομική κρίση επισημαίνει ότι πρόκειται για μια βίαιη, αλλά και ακατανίκητη, αντίδραση του συστήματος σε παραμορφώσεις, που εντοπίζονταν εξαρχής και αποτελούσαν τα αληθινά αίτια του προβλήματος. Συγκεκριμένα λοιπόν ως ξέσπασμα της κρίσης ορίζεται το ορατό αποτέλεσμα μιας κατάστασης, που υπήρχε από πριν αλλά δεν είχε εκδηλωθεί.

Επιπρόσθετα, ένας από τους αναλυτικότερους ορισμούς κάνει λόγο για ένα φαινόμενο όπου η οικονομία χαρακτηρίζεται από συνεχόμενη και ιδιαίτερος αισθητή μείωση της οικονομικής δραστηριότητας, δηλαδή όλων των μακροοικονομικών μεγεθών της οικονομίας, όπως οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Οι επενδύσεις αποτελούν ίσως τον πιο βασικό δείκτη της οικονομικής δραστηριότητας, παρασύροντας όλα τα οικονομικά μεγέθη όταν αυτά αυξομειώνονται.

1.2 Ιστορική ανασκόπηση στις σημαντικότερες οικονομικές κρίσεις από το 1929 έως και σήμερα

Στην παγκόσμια οικονομική ιστορία οι οικονομικές κρίσεις συναντώνται συχνά, με την πρώτη να εντοπίζεται τον 16^ο αιώνα. Οι πιο σημαντικές οικονομικές κρίσεις που συνδέονται με την υπάρχουσα κρίση που διανύουμε, αρχίζουν με το μεγάλο Κραχ του 1929 και παρουσιάζονται αναλυτικά στη συνέχεια.

1.2.1 Το Κραχ του 1929

Καλοκαίρι του 1929. Η Αμερική χαρακτηριζόταν από άνετη ζωή και αυτάρκεια. Τεράστιος αριθμός Αμερικανών πολιτών, με στόχο να επενδύσουν στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης, δανείζονταν από τις τράπεζες. Στις 3 Σεπτεμβρίου του 1929, ο δείκτης Dow Jones άγγιξε το υψηλότερο σημείο, τις 381,17 μονάδες. Η χρηματιστηριακή αξία των μετοχών είχε αυξηθεί υπερβολικά, με τους πιο διορατικούς μάλιστα να κάνουν λόγο για μια «φούσκα» που σύντομα θα έσκαγε.

Καταδιωκόμενοι από το φόβο της πτώσης των τιμών των μετοχών, οι οικονομικοί κύκλοι ξεκίνησαν να τις ρευστοποιούν και έτσι εκατομμύρια μετοχές άλλαξαν χέρια, στις 24 Οκτωβρίου του 1929 («Μαύρη Πέμπτη»). Το παραπάνω γεγονός οδήγησε σε επενδυτικό και χρηματιστηριακό πανικό, ενώ οι μεγάλοι «παίκτες» του χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης ξεκίνησαν τη μαζική αγορά των «καλών χαρτιών» (τα επονομαζόμενα «blue chips»), με σκοπό να συγκρατήσουν την πτώση, τακτική που είχε θετικά αποτελέσματα στη χρηματιστηριακή κρίση του 1907, όχι όμως και του 1929.

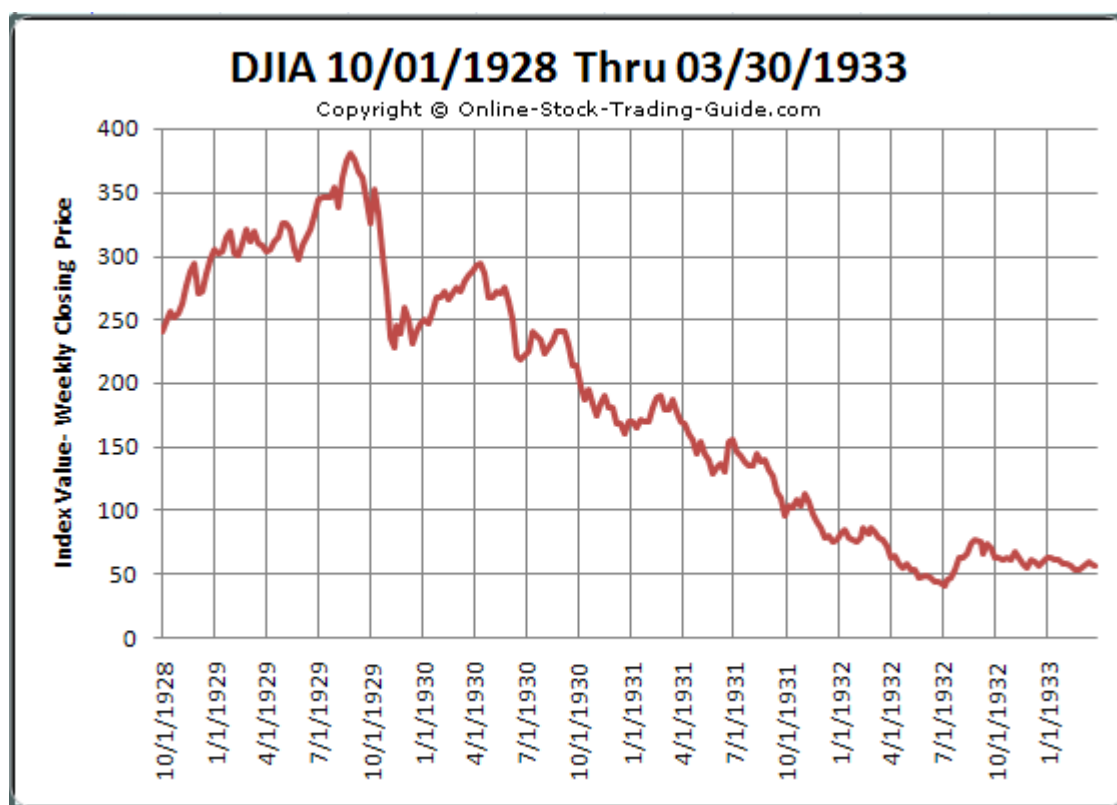
Τη Δευτέρα της 28^{ης} Οκτωβρίου, ενώ οι τιμές «έπεφταν» ασταμάτητα, οι επενδυτές ξεκίνησαν να ξεφορτώνονται τις μετοχές που κατείχαν, ώστε να αναζητήσουν καλύτερες επενδυτικές ευκαιρίες. Τότε, ο δείκτης Dow Jones έχασε το 12% της αξίας του και εκατομμύρια μετοχές άλλαξαν ξανά χέρια.

Την Τρίτη της 29^{ης} Οκτωβρίου, γνωστή και ως «Μαύρη Τρίτη», το χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης κατέρρευσε οδηγώντας πολλές τράπεζες, που είχαν τοποθετήσει τα χρήματα των πελατών τους σε μετοχές με σκοπό τα υψηλότερα κέρδη, να αντιμετωπίσουν τεράστια προβλήματα και τις επόμενες ημέρες, τελικά, να

κηρύξουν πτώχευση.

Το χρηματιστηριακό Κραχ του 1929 επιδείνωσε αισθητά την εύθραπτη κατάσταση της αμερικανικής οικονομίας, οδηγώντας μάλιστα στη μεγάλη οικονομική ύφεση της δεκαετίας του '30 που προκάλεσε στην Ευρώπη και στην Αμερική χρεοκοπίες εταιρειών, μαζική ανεργία και τεράστια κεφαλαιοκρατική συγκέντρωση. Παρόλο που η Wall Street κατάφερε να ανακάμψει προσωρινά στις αρχές του 1930, δεν απετράπη τελικά η ραγδαία της πτώση, στις 8 Ιουλίου του 1932, όπου ο δείκτης Dow Jones άγγιξε τις 41,22 μονάδες, το χαμηλότερο σημείο όλων των εποχών.

Διάγραμμα 1: Η πορεία του δείκτη Dow Jones

Πηγή: www.online-stock-trading-guide.com

Τα χρόνια που ακολούθησαν, όλα τα χρηματιστήρια του πλανήτη, έχοντας ως παράδειγμα προς αποφυγήν το χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης, έλαβαν κάποια

σημαντικά μέτρα ώστε να εμποδίσουν το ξέσπασμα ενός νέου χρηματιστηριακού κραχ. Ορισμένα από αυτά τα σπουδαία μέτρα ήταν η διακοπή των συνεδριάσεων σε διαστήματα ακραίων μεταβολών της χρηματιστηριακής αγοράς και η ψήφιση του νόμου Glass-Steagall, από το Κογκρέσο, το 1933, όπου διαχωρίστηκαν οι τράπεζες σε εμπορικές και επενδυτικές.

Στα κυριότερα δυσάρεστα επακόλουθα που επέφερε το Κραχ συγκαταλέγονται οι εκατομμύρια πολίτες που γνώρισαν την ανεργία και οι δεκάδες χιλιάδες που απολύονταν καθημερινά, οι δεκάδες χιλιάδες επιχειρήσεις και οι χιλιάδες τράπεζες που κήρυξαν πτώχευση και οι δεκάδες χιλιάδες αυτοκτονίες που σημειώθηκαν σε διάστημα ενός μόλις έτους.

1.2.2 Η δεκαετία του '70 και οι πετρελαϊκές κρίσεις

Ύστερα από τη λήξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου και, συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια της εικοσαετίας 1950–1970, οι περισσότερες οικονομίες του κόσμου αναπτύχθηκαν σημαντικά, αφού κατάφεραν να μειώσουν αισθητά τα ποσοστά ανεργίας και τον πληθωρισμό τους.

Παρόλα αυτά, τη δεκαετία του '70 ξέσπασαν δύο μεγάλες πετρελαϊκές κρίσεις που εκτόξευσαν στα ύψη την τιμή του πετρελαίου, οδηγώντας σε αύξηση τα ποσοστά ανεργίας και πληθωρισμού. Η πρώτη πετρελαϊκή κρίση καταγράφηκε στις 17 Οκτωβρίου του 1973, εξαιτίας κυρίως του εμπάργκο που επέβαλε ο Ο.Π.Ε.Κ. (Οργανισμός Εξαγωγών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών - Organization of the Petroleum Exporting Countries [O.P.E.C]) στις χώρες που ήταν θερμοί υποστηρικτές του Ισραήλ στη διαμάχη του με τη Συρία και την Αίγυπτο, όπως η Η.Π.Α. και η Ιαπωνία. Στόχος του Ο.Π.Ε.Κ. ήταν να αυξηθεί παγκοσμίως η τιμή του πετρελαίου (από 3 δολάρια/βαρέλι το 1973 σε 20 δολάρια/βαρέλι το Μάρτιο του 1974), ώστε να επωφεληθούν οι χώρες-μέλη του και να αποδείξουν ότι όσες χώρες βίωσαν αυτόν τον αποκλεισμό εξαρτιούνταν ενεργειακά από τις αραβικές χώρες που κατείχαν τον πετρελαϊκό πλούτο. Αρχικά, η αύξηση της τιμής του πετρελαίου προκάλεσε ραγδαία αύξηση στις τιμές των καταναλωτικών αγαθών, όμως επηρέασε αρνητικά τα αραβικά

κράτη, αφού οι χώρες που επλήγησαν από τον αποκλεισμό αναζήτησαν νέες ενεργειακές πηγές φτάνοντας έως την Αλάσκα, τη Βόρειο και την Κασπία θάλασσα και τον Καύκασο.

Ύστερα από έξι χρόνια, το 1979, εκδηλώνεται η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση, την ίδια περίοδο που άρχισε η ισλαμική επανάσταση. Η πολιτική αστάθεια στο Ιράν (η δεύτερη πετρελαιοπαραγωγός χώρα του Ο.Π.Ε.Κ.) οδήγησε στην πτώση της πετρελαϊκής παραγωγής και εξαγωγής. Ο Ο.Π.Ε.Κ. πάλεψε να εμποδίσει την κρίση αυξάνοντας την πετρελαϊκή παραγωγή, μειώνοντας την απώλεια στο 4%, χωρίς όμως καμιά απολύτως επιτυχία, καθώς η τιμή ανά βαρέλι αυξήθηκε αισθητά (από 13 δολάρια/βαρέλι το 1978 σε 32 δολάρια/βαρέλι στις αρχές του 1980) ενώ το πρόβλημα εντάθηκε από τον πανικό που επικράτησε στις αγορές. Από το 1980 και για τα επόμενα έξι χρόνια, η τιμή του πετρελαίου ακολουθούσε σταδιακά καθοδική πορεία, με την κορύφωσή της να σημειώνεται το 1986, όπου η πτώση έφτασε στο 46% εξαιτίας της μειωμένης πετρελαϊκής ζήτησης και της υπερβολικής παραγωγής. Το γεγονός αυτό οδήγησε τελικά στη διάσπαση του Ο.Π.Ε.Κ. και στη σημαντική επέκταση των άλλων πετρελαϊκών εξαγωγέων, όπως του Μεξικού, της Νιγηρίας και της Βενεζουέλας, καθώς και στην αναζήτηση και απόκτηση περισσότερου πετρελαίου των Η.Π.Α. και της Ευρώπης από το *Prudhoe Bay* (κόλπος στην Αλάσκα) και τη Βόρειο θάλασσα.

1.2.3 Η «Μαύρη Δευτέρα» του '87

Τη Δευτέρα της 19^{ης} Οκτωβρίου του 1987, οι δείκτες του χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης σημείωσαν πτώση, αγνοώντας, ακόμη και σήμερα, τα ακριβή αίτια. Ο Dow Jones σημείωσε πτώση κατά 508 μονάδες, δηλαδή 22,6% σε ποσοστό το οποίο στη σημερινή εποχή αντιστοιχεί σε σχεδόν 2.500 μονάδες. Από το γεγονός αυτό, τεράστια επιρροή δέχθηκε όχι μόνο ο αμερικανικός χρηματιστηριακός δείκτης, αλλά σημαντική καθοδική πορεία σημειώθηκε και σε άλλες χώρες του πλανήτη, όπως στο χρηματιστήριο της Αυστραλίας (κατά 41,8%), του Καναδά (κατά 22,5%), του Χονγκ Κονγκ (κατά 45,8%) και του Ηνωμένου Βασιλείου (κατά 26,4%) μέχρι το τέλος του Οκτωβρίου. Τα επικρατέστερα αίτια αυτής της κρίσης στηρίζονται στην ψυχολογία

της αγοράς, στην αλματώδη ανάπτυξη της τεχνολογίας της εποχής και στις εμπορικές συναλλαγές.

Η εν λόγω κρίση έφτασε στο τέλος της πολύ σύντομα, συγκριτικά με τις προηγούμενες, αφού η αμερικανική οικονομία βρισκόταν εμφανώς σε καλύτερη κατάσταση, σε σχέση με το παρελθόν, και συνεργαζόμενη με την Κεντρική Τράπεζα των Η.Π.Α. προσέφεραν σημαντική βοήθεια στις τράπεζες μέσω της παροχής πολλών εκατομμυρίων δολαρίων. Στη συνέχεια, οι τράπεζες προκάλεσαν μείωση στα επιτόκια τραπεζικού δανεισμού για τις μεγάλες εισηγμένες επιχειρήσεις. Αποδεδειγμένα λοιπόν, ο αντίκτυπος αυτής της κρίσης δεν ήταν τόσο μεγάλος όσο το 1929, αλλά θεωρείται από πολλούς ότι προκάλεσε νέα μείωση στην παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα την περίοδο 1989 – 1992.

1.2.4 Η ιαπωνική κρίση του '89

Η οικονομία της Ιαπωνίας σημείωσε αλματώδη ανάπτυξη σε ολόκληρη τη δεκαετία του '80 και τα χρηματοπιστωτικά της ιδρύματα ως άξια εμπιστοσύνης κατείχαν σημαντική θέση στις διεθνείς αγορές. Όμως, το 1989 οι τιμές των μετοχών και των ακινήτων παρουσίασαν κατακόρυφη πτώση οδηγώντας σε μείωση τον διαθέσιμο πλούτο και την οικονομική ζήτηση. Επιπλέον, το κόστος των εξαγωγών σημείωσε αύξηση ύστερα από την ανατίμηση του γιεν έναντι του δολαρίου, γεγονός που επιβάρυνε επιπρόσθετα την οικονομία της χώρας. Έτσι, οι εμπορικές τράπεζες πλήγηκαν τρομερά, καθώς είχαν επενδύσει στους τομείς που ακολούθησαν πτωτική πορεία (τιμές μετοχών και ακινήτων) και είχαν προμηθεύσει με πολλά δάνεια μη ασφαλείς δανειολήπτες.

Κυρίαρχο ρόλο για την τελική επιβίωση των τραπεζών διαδραμάτισε η άρρηκτη σχέση των τραπεζών με την εκάστοτε κυβέρνηση και η στήριξη που παρείχαν και οι δύο πλευρές. Το Υπουργείο Οικονομικών, σε συνεργασία με τις ισχυρές τράπεζες μέσω της Κεντρικής Τράπεζας, ενίσχυσε οικονομικά τα αδύναμα μέλη του. Οι τράπεζες, με τη σειρά τους, χρησιμοποιώντας πολυάριθμους τρόπους στήριζαν την οικονομική πολιτική της εκάστοτε κυβέρνησης, όπως με την έκδοση

κρατικών ομολόγων. Βέβαια, τα προς αναζήτηση κεφάλαια των τραπεζών στόχευαν στην κάλυψη των δικών τους «τρυπών» με αποτέλεσμα η αύξηση της προσφοράς χρήματος από την Κεντρική Τράπεζα να μην χρησιμοποιείται για αυτό που κανονικά έπρεπε - την ανάπτυξη της «πραγματικής» οικονομίας. Το παραπάνω αποτελεί την λεγόμενη «παγίδα ρευστότητας», όπου η αύξηση προσφοράς χρήματος δεν καταφέρνει να προκαλέσει μείωση στα επιτόκια στην «πραγματική» οικονομία και να τροφοδοτήσει επομένως τις επενδύσεις και την κατανάλωση.

Ένα αυστηρό πακέτο μέτρων για τη χώρα, με στόχο την επίλυση του προβλήματος του χρέους και την επανένταξη στις διεθνείς αγορές, το επονομαζόμενο «Big Bang», ανακοινώθηκε από τον πρωθυπουργό της Ιαπωνίας, τον Νοέμβριο του 1996. Οι σπουδαιότερες μεταρρυθμίσεις του αφορούσαν σε κανόνες που θα ήλεγχαν τις χρηματαγορές και στην απελευθέρωση των χρηματοοικονομικών προϊόντων και των εταιρικών δομών που πρωτοστατούσαν στην αγορά. Τα κυριότερα χαρακτηριστικά αυτής της κρίσης αποτελούσαν η εξαιρετική διάρκεια και ο μεγάλος όγκος των επισφαλών δανείων. Συγκεκριμένα, κατά την περίοδο 1992 – 2000, για την αντιμετώπιση της κρίσης δαπανήθηκε το ποσό των 86 τρισεκατομμυρίων γιεν, ποσό που αντιστοιχούσε στο 17% του ΑΕΠ της χώρας.

1.2.5 Η «κρίση της τεκίλας»

Το Μεξικό, τον Απρίλιο του 1994, πλήγηκε και αυτό από μια αξιοσημείωτη οικονομική κρίση. Μέχρι τα μέσα του 1994, 500.000 εργάτες έμειναν άνεργοι και έως τις αρχές του 1995, 250.000 επιπλέον έχασαν τις δουλειές τους. Τα ξένα κεφάλαια που είχαν επενδυθεί στο Μεξικό αποχώρησαν, οδηγώντας στα τέλη του Ιανουαρίου του 1995 στην υποτίμηση του πέσο - χάνοντας 40% της αξίας του έναντι του δολαρίου. Η ποσότητα των συναλλαγματικών αποθεμάτων του Μεξικού ανερχόταν τότε σε μόλις 5 δισεκατομμύρια δολάρια, ενώ η χώρα χρωστούσε 18 δισεκατομμύρια σε Αμερικανούς τραπεζίτες, οι οποίοι απαιτούσαν την άμεση επιστροφή των χρημάτων τους εξαιτίας της δύσκολης οικονομικής κατάστασης που επικρατούσε.

Την εν λόγω κατάσταση επιχείρησε να βελτιώσει ο, τότε Αμερικανός πρόεδρος, Μπιλ Κλίντον με την εξασφάλιση χρηματοδότησης ανάπτυξης για το

Μεξικό η οποία ανερχόταν σε 50 δισεκατομμύρια δολάρια. Τότε, εφαρμόστηκε από τη μεξικανική κυβέρνηση ένα εξαιρετικά επώδυνο πακέτο λιτότητας, που περιλάμβανε όχι μόνο αυξήσεις σε φόρους και τιμές αλλά και επιπρόσθετα οδυνηρά μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης και ανάπτυξης, στοχεύοντας στη μείωση των δημοσίων δαπανών.

Συγκεκριμένα, τα εισπρακτικά μέτρα που ψήφισε η κυβέρνηση σχετιζόνταν άμεσα με τη μείωση των δημοσίων δαπανών (ετήσια μείωση 9.8%), την άνοδο της τιμής της βενζίνης και του πετρελαίου θέρμανσης κατά 35%, την αναπροσαρμογή των τιμολογίων του ηλεκτρικού ρεύματος (αύξηση 20%), την επαύξηση των τιμών των καυσίμων κατά 0,8% καθώς και των φόρων στα αεροδρόμια, στα λιμάνια και στα τελωνεία του Μεξικού κατά 2,5% μηνιαίως. Η αμοιβή των εργαζομένων ελαττώθηκε κατά 20% και δεν επανήλθε ποτέ πριν το 2005, χρονιά κατά την οποία το χρηματιστήριο του Μεξικού επανήλθε και η χώρα κατάφερε να μειώσει αρκετά τον πληθωρισμό, να αυξήσει την εγχώρια αποταμίευση, να ανασυγκροτήσει τα εξωτερικά συναλλαγματικά αποθέματα και να διατηρήσει το δημόσιο έλλειμμα σε μεσαία επίπεδα.

1.2.6 Η κρίση στις «Ασιατικές τίγρεις» το '97

Τον Ιούλιο του 1997, εξαιτίας της διακοπής της σύνδεσης του εθνικού νομίσματος της Ταϊλάνδης (Thai Bath) με το δολάριο, της παρέλευσης σε κυμαινόμενες ισοτιμίες αλλά και της ισοπέδωσης της ισοτιμίας του νομίσματος, οι χώρες που ήταν ευρέως γνωστές ως «Ασιατικές τίγρεις» βίωσαν μια σκληρή χρηματοοικονομική και συναλλαγματική κρίση. Οι πιο επώδυνες συνέπειες παρατηρήθηκαν στην Ινδονησία και στη Νότια Κορέα, ενώ στη Μαλαισία, στο Χονγκ Κονγκ, στο Λάος και στις Φιλιππίνες καταγράφηκε μια μετρίου επιπέδου κρίση, καθώς επίσης όχι τόσο βαρύνουσας σημασίας ήταν η κρίση στην Κίνα, στην Ινδία, στη Ταϊβάν, στη Σιγκαπούρη, στο Μπρουνέι και στο Βιετνάμ.

Μάλιστα, στις χώρες που επλήγησαν περισσότερο από την κρίση σημειώθηκε, ήδη από τη δεκαετία του '70, εξαιρετική αναπτυξιακή πρόοδος,

καθιστώντας τες πρότυπα. Η Ασιατική κρίση που κράτησε 2 έτη (1997-1999), δεν περιορίστηκε μόνο στις συναλλαγματικές αγορές από όπου ξεκίνησε, αλλά τρομοκράτησε τους καταθέτες, προκαλώντας μαζικές αναλήψεις (η περίπτωση της Ινδονησίας), καθώς και μια κρίση χρέους, ιδιαίτερα στον ιδιωτικό τομέα. Τεράστιο ήταν το πλήγμα και σε άλλες χώρες του πλανήτη (Ρωσία, Λατινική Αμερική, Ιαπωνία κ.λπ.), αφού οι εξαγωγές ορισμένων χωρών, που είχαν στενούς εμπορικούς δεσμούς με την περιοχή, ελαττώθηκαν (Ιαπωνία, Γερμανία, Κίνα, Η.Π.Α.) και δυσκολίες έκαναν την εμφάνισή τους στο τραπεζικό σύστημα, κυρίως σε αυτό των Η.Π.Α.

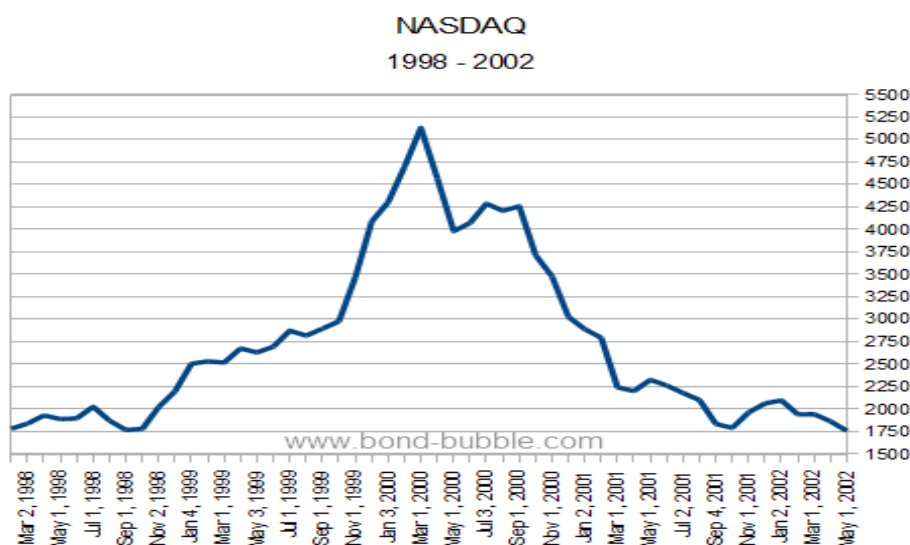
Τα σημαντικότερα αίτια της κρίσης στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας αποτελούν τα ελλείμματα στο ισοζύγιο πληρωμών, τα υψηλά χρέη του ιδιωτικού τομέα, καθώς και η σύνδεση των εθνικών νομισμάτων με το δολάριο. Στην πλειονότητά τους στις χώρες αυτές ο εξωτερικός δανεισμός ξεπερνούσε το 170% του ΑΕΠ και αποτελούσε βραχυπρόθεσμες πιστώσεις που ανανεώνονταν (roll over credits) και τις οποίες χορηγούσαν κυρίως αμερικανικές τράπεζες στις επιχειρήσεις και στις τράπεζες των χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας. Στη συνέχεια, μάλιστα, μακροπρόθεσμες επενδύσεις (ακίνητα και βιομηχανίες κυρίως) αντικατέστησαν αυτές τις βραχυπρόθεσμες πιστώσεις. Έτσι, η διαθέσιμη ρευστότητα και η αλόγιστη συμπεριφορά των δανειοληπτών αλλά και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων οδήγησαν στην εμφάνιση της κρίσης.

Για να επιτευχθεί η οικονομική σταθερότητα στις χώρες αυτές, ελήφθησαν σημαντικά μέτρα, όπως η υποτίμηση των εθνικών νομισμάτων και η αναδιάρθρωση του χρέους. Επιπλέον, στοχεύοντας στην οικονομική ανάπτυξη απαγορεύτηκε η εξαγωγή κεφαλαίων από ορισμένες χώρες (π.χ. Μαλαισία, Κίνα), μειώθηκε η ρευστότητα στο εσωτερικό τους, πραγματοποιήθηκαν υψηλές νομισματικές υποτιμήσεις με σκοπό την ανάπτυξη των εξαγωγών, λήφθηκαν δημόσια δάνεια για την πρόοδο των τραπεζών κ.λπ. Τέλος, σπουδαίο ρόλο διαδραμάτισε η διεθνής οικονομική στήριξη, κυρίως από το ΔΝΤ, χορηγώντας δάνεια και θέτοντας ως μοναδικό όρο την εφαρμογή σταθεροποιητικών προγραμμάτων από τις χώρες αυτές.

1.2.7 Η «φούσκα» των υψηλής τεχνολογίας μετοχών «Dot.Com Bubble»

Η «φούσκα» των διαδικτυακών επιχειρήσεων δημιουργήθηκε ύστερα από το 1995, με την κορύφωσή της να σημειώνεται το 1999 έως τις αρχές του 2000 και την κατάρρευσή της το 2001. Αναμφισβήτητα, αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες χρηματιστηριακές «φούσκες» στην παγκόσμια ιστορία, αφού ο χρηματιστηριακός δείκτης των επιχειρήσεων αυτών (Technology-heavy NASDAQ Composite Index) κορυφώθηκε στις 10 Μαρτίου του 2000, όπου έφτασε τις 5.048,62 μονάδες. Στα μέσα του 2001, ο δείκτης άγγιξε τις 1.550 μονάδες, με αποκορύφωμα τον Οκτώβριο του 2002 που σημείωσε σημαντική πτώση στις 1.110 μονάδες, σύμφωνα με το παρακάτω διάγραμμα:

Διάγραμμα 2: Η πορεία που ακολούθησε ο δείκτης NASDAQ πριν και μετά τη «φούσκα»

Πηγή: www.bond-bubble.com

Στα σπουδαιότερα αίτια της δημιουργίας και της επέκτασης αυτής της «φούσκας» συγκαταλέγονται η εξαιρετικά ταχεία επέκταση του διαδικτύου και η γέννηση επιχειρήσεων που δημιούργησαν προσδοκίες υψηλών μελλοντικών αποδόσεων. Συνεπώς, οι επενδυτές δεν αγόραζαν τις μετοχές εξαιτίας των χαμηλών τους τιμών, αλλά εξαιτίας των προσδοκώμενων κερδών και των μελλοντικών αυξήσεών τους. Επιπρόσθετα, σημαντικά αίτια αποτελούν τα χαμηλά επιτόκια της περιόδου 1998 – 1999 και η αυξημένη ρευστότητα. Μάλιστα, μέσω του Τύπου

(Forbes, Wall Street Journal) πραγματοποιήθηκε έντονη ενθάρρυνση για επενδύσεις σε μετοχές αυτών των επιχειρήσεων. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ορισμένες επιχειρήσεις κατάφεραν να αντλήσουν σπουδαία ποσά από το χρηματιστήριο ή να εξαγοραστούν σε αρκετά υψηλές τιμές. Τέλος, ιδιαίτερα καθοριστικός ήταν ο ρόλος της κερδοσκοπίας που χαρακτήριζε τους ανθρώπους, καθώς αυτή οφείλεται σε μεγάλο βαθμό για την εμφάνιση και την έξαρση αυτού του φαινομένου.

Στην κατάρρευση αυτής της «φούσκας» συνετέλεσαν τέσσερα σπουδαία γεγονότα. Πρώτον, μεταξύ του 1999 και του 2000, η FED (Federal Reserve Bank) αύξησε τα επιτόκια της 6 φορές. Αυτό οδήγησε στην ελάττωση της ρευστότητας, στην επιβράδυνση της οικονομίας και στην αύξηση των τιμών των δανείων προς αγορά μετοχών. Δεύτερον, οι αμερικανικές αρχές έλαβαν μέτρα κατά του μονοπωλίου της Microsoft, κλονίζοντας την πίστη στις εν λόγω εταιρείες. Τρίτον, οι δημοσιεύσεις του Τύπου αποκάλυψαν την υπερτίμηση των μετοχών των 371 εισηγμένων στο χρηματιστήριο επιχειρήσεων. Τέταρτον, η χρεωκοπία μεγάλων εισηγμένων επιχειρήσεων, όπως της North Point Communications, της Global Crossing και της WorldCom που κατηγορήθηκε ότι παραποίησε τα στοιχεία της στοχεύοντας σε υψηλά κέρδη στοχεύοντας στην προσέλκυση περισσότερων επενδυτών, τρέποντας όμως τους επενδυτές σε φυγή από το χρηματιστήριο και οδήγησε σε μεγάλη πτώση τις τιμές των μετοχών.

Στη συνέχεια, ακολούθησε ένα μεγάλο κύμα πτωχεύσεων, εξαγορών και συγχωνεύσεων. Σύμφωνα με εκτιμήσεις που έγιναν, από το Μάρτιο του 2000 έως τον Οκτώβριο του 2002, η χρηματιστηριακή αξία των επιχειρήσεων παρουσίασε μείωση κατά 5 τρισεκατομμύρια δολάρια. Καθώς υπήρξαν αρκετοί Ευρωπαίοι που είχαν κάνει επενδύσεις σε μετοχές «Dot.Com» αλλά και Αμερικανοί επενδυτές που είχαν πουλήσει μετοχές στην Ευρώπη με σκοπό να κλείσουν τα ανοίγματά τους, η κρίση αυτή άσκησε τεράστια επιρροή στα χρηματιστήρια του εξωτερικού και, κυρίως, των ευρωπαϊκών χωρών, ενώ αρκετές ήταν και οι ευρωπαϊκές διαδικτυακές όπου παρατηρήθηκε μεγάλη μείωση στην αξία των μετοχών τους.

1.2.8 Η κρίση των subprimes δανείων του 2007

Είναι γεγονός πως από το 2007 έως και σήμερα η παγκόσμια οικονομία βιώνει μια περίοδο μεγάλης οικονομικής αναστάτωσης και έντονου προβληματισμού σχετικά με την επιβίωσή της, εξαιτίας της τραπεζικής κρίσης που έπληξε τις Η.Π.Α. Γίνεται λόγος λοιπόν για μια παγκόσμια απειλή οικονομικής ύφεσης στον ευρύτερο χρηματοπιστωτικό και τραπεζικό τομέα, αποτελώντας τη χειρότερη κρίση στην ιστορία ύστερα από το μεγάλο Κραχ του 1929.

Αυτή η σοβαρή κρίση προκλήθηκε εξαιτίας των αποτυχημένων αμερικανικών προσπαθειών στο νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο να επιτύχουν τη δημιουργία ενός υγιούς και ισχυρού τραπεζικού συστήματος. Η τραπεζική κρίση εκδηλώθηκε, καθώς τα αμερικανικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα έλαβαν υψηλό ρίσκο εμπλεκόμενα σε ριψοκίνδυνες πρακτικές στο χώρο των στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου (subprime loans). Έτσι, μετά την κατάρρευση δεκάδων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, οι αμερικανικές αρχές εφάρμοσαν σχέδια διάσωσης και υιοθέτησαν σημαντικές νομοθετικές πρωτοβουλίες με στόχο την αντιμετώπιση της κρίσης.

Επιπρόσθετα, η κρίση των Η.Π.Α. σηματοδοτήθηκε από την εξαγορά της πέμπτης μεγαλύτερης επενδυτικής τράπεζας στη χώρα, της Bear Stearns, τον Ιούλιο του 2007, που έκλεισε δύο από τα hedge funds της (πρόκειται για επενδυτικά χαρτοφυλάκια που χαρακτηρίζονται από επιθετικότητα και εξελιγμένες επενδυτικές στρατηγικές, όπως η αξιοποίηση μακροπρόθεσμων και βραχυπρόθεσμων παραγωγικών θέσεων τόσο στις εγχώριες όσο και στις διεθνείς αγορές με στόχο τις υψηλές αποδόσεις).

Από νομικής άποψης, τα hedge funds ορίζονται ως ιδιωτικές επενδυτικές εταιρείες που αναφέρονται σε ολιγάριθμους επενδυτές, ενώ το ελάχιστο αρχικό κεφάλαιο που απαιτείται είναι πολύ υψηλό με ελάχιστη διάρκεια παραμονής στην επένδυση (το ένα έτος) που δραστηριοποιούνταν στην αγορά τιτλοποιημένων δανείων χαμηλής εξασφάλισης. Τον Μάρτιο του 2008, η τράπεζα ήρθε αντιμέτωπη με έντονα προβλήματα ρευστότητας, όμως κατάφερε τελικά να αποφύγει την κατάρρευση με την παρέμβαση της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των Η.Π.Α. (FED) και της JP Morgan Chase & Co. Το σχέδιο διάσωσης περιλάμβανε παροχή ρευστότητας 29

δισεκατομμυρίων δολαρίων με τη μορφή ειδικών βραχυπρόθεσμων πιστώσεων (non-recourse loan). Τελικά, η JP Morgan Chase & Co εξαγόρασε τη Bear Stearns με μόλις 10 δολάρια ανά μετοχή. Μέσα σε λίγους μόνο μήνες, η μετοχή σημείωσε πτώση της τάξεως των 150 δολαρίων σε σχέση με το 2007.

Επιπλέον, τεράστιο ρόλο στην τραπεζική κρίση των Η.Π.Α. διαδραμάτισε και η πτώχευση της τέταρτης μεγαλύτερης επενδυτικής τράπεζας στη χώρα και μίας από τις μεγαλύτερες διεθνώς, της Lehman Brothers. Συγκεκριμένα, το δεύτερο τρίμηνο του 2008, η τράπεζα σημείωσε απώλεια 2,8 δισεκατομμυρίων δολαρίων κηρύσσοντας τη μεγαλύτερη πτώχευση της αμερικανικής ιστορίας. Στις 15 Σεπτέμβρη του 2008, η Lehman Brothers κατέθεσε αίτηση υπαγωγής στην προστασία του άρθρου 11 του Πτωχευτικού Κώδικα, καθώς απέτυχαν οι διαπραγματεύσεις για την εξαγορά της από τη Barclays και τη Bank of America. Σαφώς, η κατάρρευση της Lehman Brothers προκάλεσε αρνητικές ψυχολογικές συνέπειες στις χρηματιστηριακές αγορές, καθώς αυτές αντέδρασαν σπασμωδικά, γεγονός που αποδείχθηκε και με την πτώση του δείκτη Dow Jones κατά 500 μονάδες.

Δέκα ημέρες μετά την πτώχευση της Lehman Brothers, ένα ακόμη τραπεζικό μεγαθήριο, η Washington Mutual, τέθηκε σε καθεστώς πτωχευτικής επιτήρησης από την Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) εξαιτίας του κύματος τραπεζικών αναλήψεων που έπρεπε να αντιμετωπίσει. Επίσης, τον ίδιο μήνα, η επενδυτική τράπεζα Merrill Lynch απέτρεψε την πτώχευση, παρόλο που βρέθηκε στα όρια της κατάρρευσης, χάρις στην εξαγορά της από την Bank of America στη τιμή των 50 δισεκατομμυρίων δολαρίων, γεγονός που θεωρήθηκε άκρως απαραίτητο καθώς η Merrill Lynch είχε υποβληθεί σε οικονομική απώλεια 20 δισεκατομμυρίων δολαρίων εξαιτίας της κρίσης των δανείων subprime.

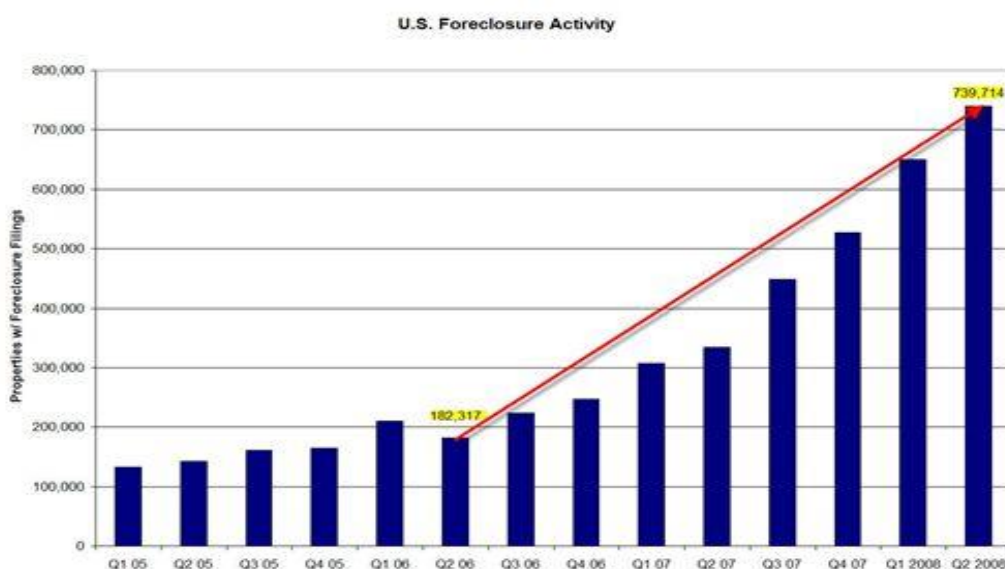
Έως και το έτος 2010 το κύμα της πτώχευσης δεν είχε αντιμετωπιστεί. Μάλιστα, κατά τη διάρκεια του 2009, σημειώθηκαν σημαντικές πτωχεύσεις, όπως αυτή της Colonial Bancgroup, της Guaranty Bank, της BankUnited, της United Commercial Bank, της Corus Bank, της AmTrust Bank κ.ά. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της FDIC καταγράφηκε ότι 140 χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί έβαλαν λουκέτο μέσα στο 2009 και άλλοι 157 κατά τη διάρκεια του 2010.

Σαφέστατα, διαπιστώνεται πως τα ενυπόθηκα δάνεια (subprime loans)

αποτελέσαν τη σημαντικότερη αιτία στο ξέσπασμα της κρίσης. Πρόκειται για δάνεια που οι τράπεζες παρείχαν σε δανειολήπτες, χωρίς όμως αυτοί να πληρούν τα κριτήρια πιστοληπτικής ικανότητας, με παροχή έως και το 100% της αξίας του ακινήτου. Αυτή η επικράτηση του δανεισμού, οδήγησε σαφώς σε αύξηση των τιμών των ακινήτων («φούσκα»). Η εκτίμηση των τραπεζών ήταν ότι μέσω της πώλησης του ακινήτου, στην περίπτωση μη αποπληρωμής από τον οφειλέτη, θα καλυπτόταν η αξία του δανείου.

Όμως, εξαιτίας των κυμαινόμενων επιτοκίων των δανείων και της υπερβολικής αύξησης στο χρέος του δανειολήπτη, αρκετά δάνεια από αυτά δεν εξοφλήθηκαν προκαλώντας τεράστιο πρόβλημα τραπεζικής ρευστότητας. Απεναντίας, οι τιμές των ακινήτων σημείωσαν πτώση και έτσι οι χαμηλότερες τιμές των υποθηκευμένων ακινήτων αδυνατούσαν να καλύψουν το κεφάλαιο του αρχικού δανείου. Συγκεκριμένα, η αγορά των στεγαστικών δανείων στις Η.Π.Α. άγγιξε τα 12 τρισεκατομμύρια δολάρια, το 10% των οποίων βρισκόταν σε καθυστέρηση πληρωμών ή σε διαδικασία πλειστηριασμού των κατασχεμένων ακινήτων τον Αύγουστο του 2008. Το σχεδιάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζει τον αριθμό των κατασχέσεων στις οποίες προέβησαν οι αμερικανικές τράπεζες από το 2005 έως το δεύτερο τρίμηνο του 2008, με την αλματώδη αύξηση να σημειώνεται από τα μέσα του 2006 και ύστερα, αγγίζοντας τα 739.714 ακίνητα.

Διάγραμμα 3: Οι αμερικανικές κατασχέσεις ακινήτων σε τριμηνιαία βάση

Πηγή: <http://bigpicture.typepad.com>

Επιπρόσθετα, σημαντικό ρόλο στην κρίση διαδραμάτισε επίσης η προσφυγή των τραπεζών στη μέθοδο της τιτλοποίησης δανείων (πρόκειται για έναν μηχανισμό μεταφοράς δανείων, στη συγκεκριμένη περίπτωση στεγαστικών, από τους ισολογισμούς των εμπορικών και αποταμιευτικών τραπεζών σε ισολογισμούς άλλων χρηματοπιστωτικών οργανισμών). Όμως, μέσα από αυτή τη διαδικασία τιτλοποίησης δανείων δημιουργούνται δύο σημαντικά προβλήματα. Πρώτα από όλα, ο παραδοσιακός τραπεζίτης δεν διαθέτει το κίνητρο της ορθής αξιολόγησης του πιστοληπτικού κινδύνου του δανειολήπτη, καθώς ο κίνδυνος αυτός μετακινείται σε άλλους οργανισμούς. Δεύτερον, τα τιτλοποιημένα δάνεια χρηματοδοτούνται με υψηλούς δείκτες υποχρεώσεων προς ίδια κεφάλαια από τους διαμεσολαβητικούς οργανισμούς που γίνονται αποδεκτά, εκδίδοντας εταιρικά ομόλογα (mortgage-backed securities, MBS). Τα παραπάνω προβλήματα εντάθηκαν εξαιτίας του γεγονότος ότι το 75% της αγοράς των αμερικανικών στεγαστικών δανείων ήταν τιτλοποιημένα δάνεια.

Αναμφισβήτητα, αυτή η κρίση οδήγησε σε μια παγκόσμια οικονομική κρίση, γεγονός που επιβεβαιώνεται με την εμφανή πτώση των παγκόσμιων χρηματιστηριακών αγορών στα μέσα του 2008 αφού οι χαρακτηριστικοί δείκτες σημείωσαν καθοδική πορεία που άγγιξε στην Κύπρο το 72%, στην Ελλάδα το 60%, στην Ιταλία το 46%, στην Ιαπωνία το 40%, στις Η.Π.Α. το 37% και τέλος στη Μεγάλη Βρετανία το 31%. Τις κυριότερες παγκόσμιες συνέπειες αυτής της κρίσης αποτελούν η μη ύπαρξη εμπιστοσύνης στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, η κρίση ρευστότητας, καθώς οι κολοσσοί των παγκόσμιων χρηματοδοτικών οίκων κατέρρευσαν (Lehman Brothers, Washington Mutual, Am Trust Bank κ.λπ.) και η αυξημένη αποστροφή από τον κίνδυνο, γεγονός που προκάλεσε στασιμότητα στις αγορές.

1.2.9 Η κρίση στην Βενεζουέλα.

Ένα ακόμα τρανταχτό παράδειγμα είναι η πρόσφατη οικονομική κρίση που πλήττει την Βενεζουέλα. Τον Απρίλιο του 2013 ανέλαβε την διακυβέρνηση της χώρας ο Νικολά Μαδούρο, διάδοχος του Ούγκο Τσάβες. Η πρωτοφανής κρίση που

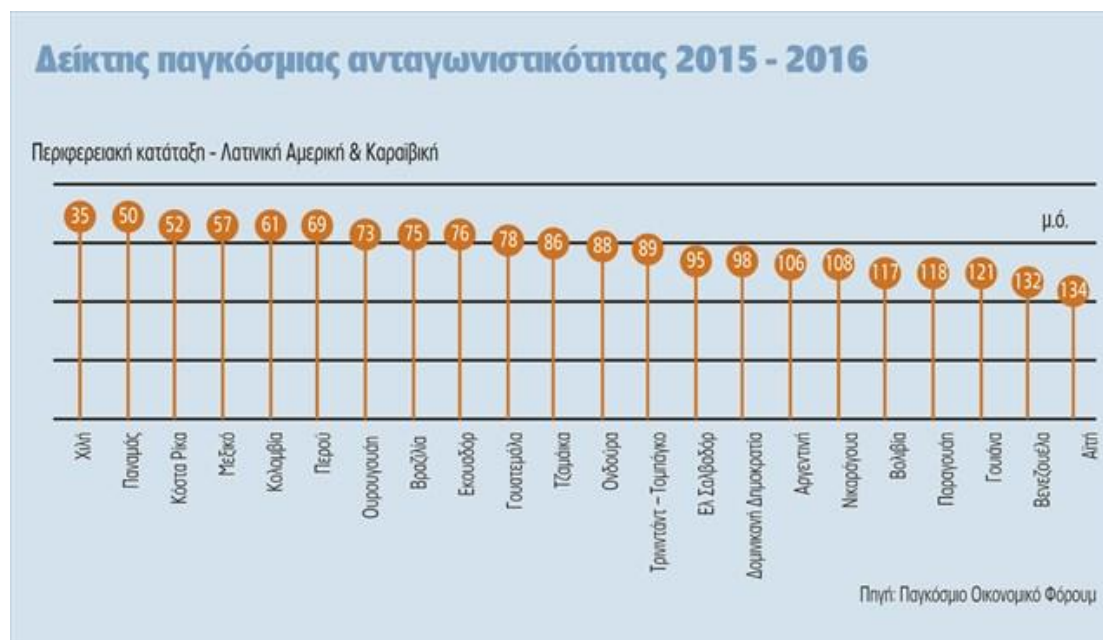
χτύπησε την Βενεζουέλα ξεκίνησε από την έλλειψη χαρτιού και την αλματώδη αύξηση της τιμής των λιγοστών αποθεμάτων που είχαν μείνει. Έτσι ξεκίνησε η κλιμάκωση μιας ολοένα και αυξανόμενης πτώσης της οικονομικής ευμάρειας που επικρατούσε μέχρι τότε και που μέχρι πρότινος αποτελούσε πρότυπο οικονομικής και πολιτικής διάρθρωσης για πολλούς. Ήταν μια χώρα εξαιρετικά πλούσια σε πρώτες ύλες και δη σε πετρέλαιο, από το οποίο αντλούσε την δύναμη ώστε να αντιπαραταχθεί στην αγορά των δυτικών χωρών. Πλέον πάνω από το 25% ενός πληθυσμού 31 εκατομμυρίων ανθρώπων ζει κάτω από το όριο της φτώχειας και ο κατώτατος μισθός δεν ξεπερνά τα 10 δολάρια τον μήνα. Η ύφεση είναι 7% και το εξωτερικό χρέος ξεπερνάει τα 180 δις δολάρια. Η κυβέρνηση της Βενεζουέλας, πιστεύοντας ότι οι τιμές του πετρελαίου θα μείνουν υψηλές, εγκατέλειψε την ανάπτυξη άλλων βιομηχανιών και στόχευση στην πώληση πετρελαίου στους πολίτες και τους «συμμάχους» ώσπου οι τιμές κατέρρευσαν.

Η κρίση που ξέσπασε διεθνώς στο θέμα της ενέργειας έθεσε την Βενεζουέλα σε δεινή θέση, καθώς η τιμή του αργού πετρελαίου έπεσε κατακόρυφα σε σχέση με τις τιμές που είχε πριν. Έτσι, η οικονομία της χώρας κατέρρευσε και κατατάσσεται στις τελευταίες θέσεις ως προς την αποτελεσματικότητα των θεσμών και την αγορά εργασίας.

Το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ τοποθετεί την Βενεζουέλα στην 132^η θέση ανάμεσα σε 140 οικονομίες βάση των δεικτών ανταγωνιστικότητας, όπως

φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα. Σύμφωνα με το ΔΝΤ ο πληθωρισμός το τρέχον έτος θα ξεπεράσει το 700%, σε μία χώρα που το 70% των προϊόντων της είναι εισαγόμενα. Αυτό καθίστα δυσβάσταχτο για τον πληθυσμό την κάλυψη των αναγκών του σε βασικά προϊόντα.

Η οικονομία της χώρας στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στα υψηλά αποθέματα πετρελαίου που διαθέτει. Ο τομέας του πετρελαίου αγγίζει το 1/3 του ΑΕΠ της χώρας και παρέχει το 80% των εξαγωγών. Η Βενεζουέλα είναι μία από τις ιδρυτικές χώρες του ΟΠΕΚ. Ως αγροτική οικονομία έχει σημαντικούς πόρους, καθώς παράγει καφέ και κακάο. Το 1970 είχε εξίσου σημαντική θέση με την Κολομβία ως παραγωγός καφέ. Με το πέρασμα των χρόνων, όμως έδωσαν περισσότερη βάση στο πετρέλαιο παραμελώντας έτσι την αγροτική παραγωγή.

Η διάθρωση της οικονομίας την Βενεζουέλας έχει φτιαχτεί ώστε να αναπτύσσεται η μεσαία αστική τάξη, λόγω της κυβέρνησης του Τσάβες που ήθελε να δώσει έμφαση στην ανάπτυξη της βιομηχανίας, κάποιες φορές κρατική και συχνά σε κοινοπραξίες με δυτικούς, δημιουργώντας έτσι αστούς υπαλλήλους, επιστήμονες και εργατικό δυναμικό με μεγαλύτερες απολαβές από τις υπόλοιπες λατινοαμερικάνικες χώρες.

Με τον θάνατο του Τσάβες και την ανάδειξη του Μαδούρο έγινε το πρώτο crash test για το μέχρι πρότινος οικονομικό μοντέλο της χώρας. Η πλευρά της νέας

κυβέρνησης ισχυρίστηκε ότι όταν ανέλαβε αυτός την εξουσία το σαθρό οικονομικό σύστημα, στο οποίο στηριζόταν μέχρι τότε η χώρα, είχε αρχίσει ήδη να καταρρέει. Έτσι το οικονομικό μοντέλο, το οποίο επικρατούσε στην χώρα είχε αρχίσει να δείχνει το άσχημο πρόσωπο του, οδηγώντας σιγά σιγά την χώρα στην φτώχεια και την εξαθλίωση. Επί της ουσίας, η Βενεζουέλα είχε στηρίξει την οικονομία της στο πετρέλαιο οδηγώντας την χώρα στην κατάρρευση.

Στην όλη εξέλιξη της οικονομικής δυσχέρειας της χώρας συντέλεσαν και διάφοροι παράγοντες, όπως η κερδοσκοπική δράση διάφορων επιχειρηματικών ομάδων και ομίλων. Πολλοί έμποροι έκλεβαν και έκρυβαν προϊόντα προκειμένου να αυξήσουν τις τιμές των προϊόντων και να βγάλουν επιπλέον κέρδος. Μία εξίσου σημαντική κίνηση, που την χώρα στο χείλος του γκρεμού ήταν και οι κρατικοποιήσεις των εγχώριων βιομηχανιών που δεν κάλυπταν τις ανάγκες της αγοράς σε αγαθά, αφού με το τέλος των αποθεμάτων τους, δεν μπορούσαν να καλύψουν τις ανάγκες της αγοράς σε προϊόντα καθώς δεν είχαν την δυνατότητα να αγοράσουν πρώτες ύλες από τις ΗΠΑ ή την Ασία.

Η οικονομική κρίση δημιούργησε μία χαοτική κατάσταση πλήττοντας κυρίως την μεσαία και ανώτερη τάξη, αφού η βιομηχανία κατέρρευσε και η χώρα οδηγήθηκε στην φτώχεια και την πενία. Το παράδοξο με την Βενεζουέλα είναι ότι στα κατώτερα στρώματα υπάρχει αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος και μείωση της φτώχειας καθώς επωφελούνται από τα κοινωνικά μέτρα και την μείωση της ψαλίδας στην μεσαία τάξη.

Τα νοικοκυριά της μεσαίας τάξης είδαν την αγοραστική τους δύναμη να μειώνεται σε σύγκριση με τους φτωχούς. Ο πληθωρισμός της χώρας από το 40% πήγε στο 56% μέσα στους τελευταίους 18 μήνες. Το οικονομικό σύστημα αναπροσαρμόζει τους μισθούς των εργατών στο εκάστοτε ύψος του πληθωρισμού, μειώνοντας τις επιπτώσεις για τον πληθυσμό. Τα έσοδα των επαγγελματιών, των καταστηματαρχών, των υπαλλήλων, της μεσαίας και ανώτερης τάξης δεν αναπροσαρμόζονται όπως αυτά της κατώτερης τάξης με συνέπεια την διαρκεί μείωσή τους.

Έτσι ξεκινάει ο ένας πολίτης μετά τον άλλον να «τρέχουν» στα σούπερ μάρκετ για την αγορά βασικών τροφίμων και ειδών για την επιβίωση τους

σχηματίζοντας ουρές. Το πρώτο αγαθό που κάνει την έλλειψη του αισθητή είναι το χαρτί υγείας. Τα ράφια στα σούπερ μάρκετ και τα μίνι μάρκετ αδειάζουν σιγά σιγά καθώς είναι αδύνατη η παραγωγή του. Η κυβέρνηση αναλαμβάνει τον έλεγχο και την λειτουργία της εταιρείας χαρτιού της χώρας, την Paper Manufacturing Company, όπου πετυχαίνει τους πρώτους δύο μήνες τον ανορθολογισμού της παραγωγής και διάθεσης χαρτιού στην αγορά. Με το πέρας των δύο μηνών τα αποθέματα τελειώσαν και η κυβέρνηση δεν είχε διαθέσιμο κονδύλι για την εισαγωγή χαρτιού.

Οι επιχειρηματίες δυσαρεστούνται με την τροπή που έχουν πάρει τα γεγονότα και ειδικά με το πλαφόν που βάζει η κυβέρνηση στις τιμές βασικών αγαθών και στον περιορισμό της εξαγωγής συναλλάγματος. Οι επιχειρηματίες θέλοντας να αντιδράσουν στην όλη κατάσταση ξεκινάνε να δημιουργούν τεχνητές ελλείψεις σε βασικά αγαθά και υπερκοστολογούν τα εισαγόμενα προϊόντα. Με αποτέλεσμα τις τελευταίες εβδομάδες, στην πρωτεύουσα Καράκας αλλά και σε άλλες πόλεις να παρατηρείται έλλειψη σε αγαθά όπως το χαρτί τουαλέτας, το γάλα, το ρύζι και το λάδι. Σε όποια μαγαζιά υπάρχουν λίγες ποσότητες αυτών των αγαθών, οι ουρές των καταναλωτών είναι τεράστιες και οι τιμές διπλάσιες από αυτές του προηγούμενου μήνα.

Η κυβέρνηση δημιούργησε κοινωνικά παντοπωλεία όπου πουλάει σε τιμές fixed αυτά τα αγαθά και στα σούπερ μάρκετ με αυστηρή δοσολογία δύο φορές την εβδομάδα για κάθε νοικοκυριό. Οι αγανακτισμένοι πολίτες δεν σταματάνε να είναι στους δρόμους, όπου μετά την αγορά των προϊόντων μαζεύονται στις πλατείες και συγκρούονται με την αστυνομία.

Παρόλα αυτά, οι περισσότεροι περνάνε τα σύνορα με την Κολομβία σε αναζήτηση τροφής και μάλιστα πολλοί τα περνάνε παράνομα, καθώς τα σύνορα έχουν κλείσει. Τους προηγούμενους μήνες ομάδα 500 γυναικών «έσπασαν» τους συνοριακούς ελέγχους και πέρασαν στην Κολομβία σε αναζήτηση τροφίμων. Μέσα σε δύο ώρες, έξι χιλιάδες άνθρωποι είχαν περάσει από το Σαν Αντόνιο Δελ Ταχίρα της Βενεζουέλας στην πόλη Κουκούτα της Κολομβίας. Τα σούπερ μάρκετ κατακλύστηκαν από πολίτες που αγόραζαν βασικά είδη, όπως ρύζι, λάδι και αλεύρι, τα οποία είναι εξαιρετικά ακριβά στη χώρα τους λόγω των ελλείψεων.

Η κυβέρνηση αποφασίζει να κάνει αλλαγές στο ελεγχόμενο μέχρι τότε νομισματικό σύστημα της Βενεζουέλας, όπου η προηγούμενη κυβέρνηση είχε επιτύχει την διοχέτευση της αγοράς με το απαιτούμενο ξένο νόμισμα ώστε να γίνεται η αγορά των αναγκαίων ποσοτήτων πρώτων υλών, ανταλλακτικών και καταναλωτικών προϊόντων χωρίς να μειώνεται η ισχύς του νομίσματος της Βενεζουέλας. Η απόφαση της κυβέρνησης για ριζική μεταρρύθμιση του νομίσματος οδηγεί την υποτίμησή του καθώς υπάρχει ακόμα εθνικό νόμισμα να τα συμβεί κάτι τέτοιο.

Κεφάλαιο 2

Η κρίση της Ευρωζώνης

2.1 Η χρηματοπιστωτική κρίση της Ευρωζώνης

Η κρίση η οποία έπληξε το χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης από το 2007, για να κορυφωθεί το 2008, ήταν η γενεσιουργός αιτία για την εξάπλωση χρηματοπιστωτικής κρίσης και στην Ευρώπη. Οι λόγοι χάρις στους οποίους δημιουργήθηκε πρόσφορο έδαφος για αυτόν τον αρνητικό αντίκτυπο στις ευρωπαϊκές χώρες είναι μεταξύ άλλων η ελεύθερη διακίνηση των κεφαλαίων μεταξύ των χωρών, η παγκοσμιοποίηση και το άνοιγμα των διεθνών χρηματαγορών. Η διοχέτευση της κρίσης από τις Η.Π.Α. στην Ευρώπη, κατέστησαν αυτή ευάλωτη με το παγκόσμιο ενδιαφέρον να στρέφεται προς αυτήν.

Οι επιπτώσεις της κρίσης διέφεραν ωστόσο μεταξύ των χωρών τόσο σε ένταση όσο και στην ταχύτητα με την οποία προκλήθηκαν, αναλόγως με την έκθεσή τους στα τοξικά ομόλογα και τις συναλλαγές τους με συνδεδεμένα μέρη. Συγκεκριμένα η Ισλανδία αποτελεί τη χώρα η οποία είχε άμεση σύνδεση με την δημιουργούμενη από τη Wall Street χρηματοοικονομική κρίση καθότι οι ισλανδικές τράπεζες είχαν εκτεθεί σε μεγάλο βαθμό στα τοξικά ομόλογα. Η Βρετανία επίσης ανήκει στις πρώτες χώρες οι οποίες επλήγησαν από την ύφεση.

Λόγω της εφαρμογής του αμερικανικού οικονομικού μοντέλου, τα μεγάλα χρηματικά της αποθέματα αποδείχτηκαν ανεπαρκή για να την προστατέψουν με αποτέλεσμα πολλές τράπεζες είτε να συγχωνευθούν είτε να μετατραπούν σε κρατικές προκειμένου να αποφύγουν την πτώχευση. Άλλες χώρες οι οποίες είχαν υιοθετήσει ανάλογα ομολογιακά προϊόντα είναι η Γαλλία, το Λουξεμβούργο, το Βέλγιο, η Ιταλία και η Ολλανδία αν και σε μικρότερο βαθμό. Εντούτοις υπήρξαν χώρες όπως η Ελλάδα οι οποίες αν και δεν είχαν επενδύσει σε ομόλογα, ωστόσο μακροπρόθεσμα δεν κατάφεραν να αποφύγουν τον σκόπελο της βαθιάς ύφεσης.

Με τη μετακύλιση υψηλών επιτοκίων στα παραδοσιακά διατραπεζικά προϊόντα τους, αντιμετώπισαν το δυσάρεστο ενδεχόμενο σπουδαίων διαρθρωτικών και δημοσιονομικών προβλημάτων. Πιο συγκεκριμένα η Ελλάδα βίωσε το ενδεχόμενο της χρεοκοπίας, η Πορτογαλία και η Ιρλανδία κινδύνευσαν επίσης από μία ενδεχόμενη χρεοκοπία την οποία απέφυγαν έπειτα από μεγάλη προσπάθεια, η Ισπανία βρέθηκε εξίσου σε δεινή οικονομική θέση ενώ το Βέλγιο και η Ιταλία διατηρούν υψηλά επίπεδα δημοσίου χρέους.

2.2 Ιστορικό πλαίσιο της κρίσης στην Ευρώπη

Κύριος υπαίτιος της εξάπλωσης της χρηματοοικονομικής κρίσης στην Ευρώπη φέρεται να είναι η Βρετανία μέσω του χρηματοπιστωτικού της συστήματος. Οι συγχωνεύσεις και εξαγορές των βρετανικών τραπεζών κρίνεται απαραίτητο να παρουσιαστούν επιγραμματικά προς χάριν της πληρέστερης κατανόησης της διοχέτευσης της κρίσης. Η αρχή σηματοδοτήθηκε με την εξαγορά της χρεοκοπημένης τράπεζας HBOS από την Lloyd's TSB προκαλώντας με αυτό τον τρόπο μία αλυσίδα συγχωνεύσεων. Περαιτέρω η ιδιωτική τράπεζα Northern Rock η οποία αποτελούσε κολοσσό στον τομέα των τραπεζικών στεγαστικών δανείων δανειοδοτήθηκε υποχρεωτικά από τη Κεντρική Τράπεζα της Αγγλίας τον Σεπτέμβριο του 2007 για να κρατικοποιηθεί τελικώς τον Φεβρουάριο του 2008 μιας και δεν κατόρθωσε να αντιμετωπίσει και να ανταπεξέλθει στο σοβαρό πρόβλημα από την έλλειψη ρευστότητας. Το πρόβλημα της Northern Rock σήμανε συναγερμό σε μεγάλο αριθμό καταθετών οι οποίοι απέσυραν σημαντικό μέρος των καταθέσεών τους επιδεινώνοντας περαιτέρω την κατάσταση και προκαλώντας την οικονομική κρίση στην Αγγλία και στη συνέχεια στις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης.

Οι επενδύσεις πολλών τραπεζών της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ελβετίας στα τιτλοποιημένα δάνεια (CDOs), τα οποία είχαν εκδοθεί από τις αμερικανικές τράπεζες, βασίζονταν κατά κύριο λόγο σε στεγαστικά δάνεια τα οποία δεν εξυπηρετούνταν λόγω επισφαλών δανειοληπτών. Επιπροσθέτως μεγάλες ευρωπαϊκές τράπεζες όπως η Γερμανική IKB και η Royal Bank of Scotland διακρατούσαν αμερικανικά «τοξικά» παράγωγα που ουσιαστικά στοιχημάτιζαν στην

καταστρεπτική έκβαση των CDOs. Οι ζημιές οι οποίες προκλήθηκαν από τον συνδυασμό των δύο προαναφερθέντων γεγονότων ανάγονται σε πολλά εκατομμύρια ευρώ.

Ακολουθώντας πλήρως την τακτική της Αμερικανικής Κεντρικής Τράπεζας (FED), η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα προέβη σε διάσωση των προβληματικών τραπεζών, παρέχοντας τους στήριξη μέσω της προσφοράς δημοσίου χρήματος. Η προσφορά δημοσίου χρήματος δεν έγινε ωστόσο μέσω της αύξησης της νομισματικής κυκλοφορίας αλλά μέσω επενδυτών οι οποίοι είχαν την πρόθεση να επενδύσουν τα κεφάλαιά τους στις συγκεκριμένες χώρες. Με τον τρόπο αυτόν το τραπεζικό χρέος μετατράπηκε σε δημόσιο, επιβαρύνοντας τους πολίτες μέσω της φορολογίας. Το θετικό αποτέλεσμα της αποτροπής χρεοκοπίας των τραπεζών και της πλήρους κατάρρευσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος της Ευρώπης αντισταθμίστηκε από την αποδυνάμωση των οικονομιών των πιο αδύναμων χωρών στις οποίες μετατοπίστηκε το πρόβλημα.

2.3 Επιπτώσεις στην Ε.Ε.

Τα δύο βασικά θέματα τα οποία εξετάζονται κατά τη μελέτη μίας κρίσης, είτε κατά τη διάρκειά της είτε με το πέρας αυτής, είναι τα εξής δύο:

Πρώτον, το είδος της κρίσης που, στην προκειμένη περίπτωση, ξεκίνησε από χρηματοπιστωτική, αφού αφορούσε προβλήματα στο τραπεζικό σύστημα της Αμερικής, και στη συνέχεια ως χρηματοπιστωτική κρίση διοχετεύτηκε στην Ευρώπη μέσω των τραπεζικών παραγώγων για να μετασχηματιστεί στο τέλος σε μια κρίση χρέους των ευρωπαϊκών χωρών.

Δεύτερον, μελετώνται οι επιπτώσεις που έχουν προκληθεί από την κρίση στις χώρες που την υφίστανται. Όσον αφορά στις δυσμενείς επιπτώσεις οι οποίες δημιουργήθηκαν από την κρίση που εξετάζουμε, αυτές ποικίλουν αναλόγως της ισχύος, της πολιτικής και της οικονομίας κάθε κράτους- μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για παράδειγμα, κάποιες αναπτυσσόμενες χώρες επανήλθαν σχετικά γρήγορα σε τροχιά ανάπτυξης, ενώ άλλες χώρες της Βόρειας Ευρώπης προσπαθούν να ανακάμψουν σταδιακά. Διαφορετικοί κλάδοι της οικονομίας επηρεάζονται με

διαφορετικό τρόπο από τις επιπτώσεις, για αυτό και η κάθε χώρα αναλόγως της διάρθρωσης της οικονομίας της και των συνθηκών που βιώνει λαμβάνει διαφορετικά μέτρα για την αντιμετώπιση του φαινομένου της κρίσης.

Ωστόσο ως κύρια και καθολική επίπτωση μπορούμε να αναγνωρίσουμε την ύφεση του διεθνούς εμπορίου. Οι χώρες οι οποίες επηρεάστηκαν έντονα από την κρίση είναι αυτές που βασίζουν κατά κύριο λόγο την οικονομία τους στο εμπόριο, εφόσον μειώθηκε η ζήτηση των προϊόντων τους από τις εξωχώριες αγορές. Χώρες οι οποίες στηρίζονταν έντονα στο εξαγωγικό εμπόριο είναι η Εσθονία, η Ιρλανδία, η Γερμανία, η Αυστρία και η Ιταλία. Η μείωση της ζήτησης, των εξαγωγών και των επενδύσεων έβλαψαν σε μεγαλύτερο βαθμό χώρες όπως η Ελλάδα οι οποίες αντιμετώπιζαν πρόβλημα υψηλού δημόσιου και ιδιωτικού χρέους. Η εντονότερη επίπτωση σε αυτές τις χώρες είναι εμφανής, καθώς βρίσκονται ακόμα υπό καθεστώς ύφεσης τη στιγμή που οι υπόλοιπες χώρες από το 2010 εισήλθαν σταδιακά σε φάση ανάπτυξης.

Η απόφαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αντιμετωπίσει τις επιπτώσεις της κρίσης, μετακυλώντας το χρέος σε δημόσιο, αύξησε τα δημοσιονομικά ελλείμματα εκτινάσσοντας το δημόσιο χρέος. Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται το ακαθάριστο χρέος των ευρωπαϊκών χωρών ως ποσοστό επί του ΑΕΠ για τα έτη 2006 έως 2011.

Πίνακας 1: Ακαθάριστο χρέος της Ευρωζώνης (% του ΑΕΠ)

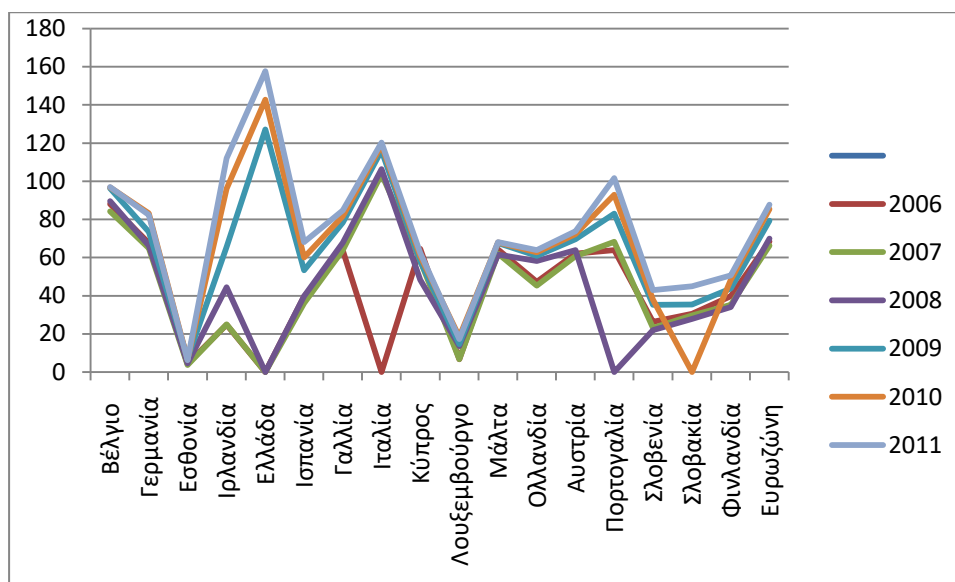
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Βέλγιο	88,1	84,2	89,6	96,2	96,8	97,0
Γερμανία	67,6	64,9	66,3	73,5	83,2	82,4
Εσθονία	4,4	3,7	4,6	7,2	6,6	6,1
Ιρλανδία	24,8	25,0	44,4	65,6	96,2	112,0
Ελλάδα	106,1	105,4	110,7	127,1	142,8	157,7
Ισπανία	39,6	36,1	39,8	53,3	60,1	68,1
Γαλλία	63,7	63,9	67,7	78,3	81,7	84,7
Ιταλία	106,6	103,6	106,3	116,1	119,0	120,3
Κύπρος	64,6	58,3	48,3	58,0	60,8	62,3
Λουξεμβούργ	6,7	6,7	13,6	14,6	18,4	17,2
Μάλτα	64,2	62,0	61,5	67,6	68,0	68,0
Ολλανδία	47,4	45,3	58,2	60,8	62,7	63,9

Αυστρία	62,1	60,7	63,8	69,6	72,3	73,8
Πορτογαλία	63,9	68,3	71,6	83,0	93,0	101,7
Σλοβενία	26,4	23,1	21,9	35,2	38,0	42,8
Σλοβακία	30,5	29,6	27,8	35,4	41,0	44,8
Φινλανδία	39,7	35,2	34,1	43,8	48,4	50,6
Ευρωζώνη	68,4	66,2	69,9	79,3	85,4	87,7

Πηγή: European Economy Forecast Spring 2011. www.europa.eu

Από τα στοιχεία που παρατίθενται παρατηρούμε ότι οι χώρες οι οποίες κατέγραψαν τα μεγαλύτερα ποσοστά αύξησης δημοσίου χρέους για την πενταετία είναι η Ελλάδα με ποσοστό από 106% το 2006 σε 158% το 2011, η Ιταλία με ποσοστό το οποίο αυξήθηκε από 106% το 2006 σε 120% το 2011, η Ιρλανδία (μόλις 24,8% το 2006 και 112% το 2011) και η Πορτογαλία (από 64% το 2006 σε 101% το 2011). Επιπρόσθετα, μία γενική εικόνα του πώς κινήθηκε το δημόσιο χρέος για κάθε χώρα της Ευρώπης έχουμε από το διάγραμμα που ακολουθεί:

Διάγραμμα 4: Ακαθάριστο Χρέος της Ευρωζώνης (% του ΑΕΠ)

Το δημόσιο χρέος κατά μέσο όρο αυξήθηκε κατά 20 μονάδες περίπου σε μία μόλις τετραετία, δηλαδή από 66,2% του ΑΕΠ το 2007, σε 85,4% του ΑΕΠ το 2010.

Ως απόρροια της εξεταζόμενης κρίσης παρατηρήθηκε η αύξηση της ανεργίας με ταυτόχρονη μείωση του πληθωρισμού. Συγκεκριμένα η απασχόληση στην

Ευρωπαϊκή Ένωση παρουσίασε πτώση κατά 4 εκατομμύρια θέσεις εργασίας με συνέπεια η Ευρωζώνη να αγγίζει το επίπεδο του 10,1% το 2010, για πρώτη φορά μετά τη δεκαετία του 1990. Η μείωση της απασχόλησης η οποία καταγράφηκε δεν κατάφερε να αποτραπεί παρά τις ευέλικτες συνθήκες εργασίας οι οποίες εφαρμόστηκαν όπως τα μειωμένα ωράρια εργασίας και η εκ περιτροπής εργασία.

Η μείωση της ζήτησης με την ταυτόχρονη μείωση στις τιμές των βασικών αγαθών διατήρησαν τον πληθωρισμό στην Ε.Ε. σε χαμηλά επίπεδα. Αναλυτικότερα, το 2009 ο Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή παρουσίασε πτωτική πορεία σε όλες τις χώρες της Ευρωζώνης, εμφανίζοντας μείωση 3 μονάδες κατά μέσο όρο στο σύνολο των 17 κρατών-μελών της ΟΝΕ (από 3,3% το 2008 στο 0,3% το 2009), γεγονός που παρείχε στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) τη δυνατότητα να μειώσει το βασικό της επιτόκιο στο 1%.

2.4 Από την χρηματοπιστωτική κρίση στην κρίση χρέους

Στην παρούσα υποενότητα θα γίνει μία ανασκόπηση της δημιουργούμενης κρίσης και του πώς αυτή εξαπλώθηκε λαμβάνοντας γιγάντιες διαστάσεις, όπως αναφέρθηκε στις προηγούμενες ενότητες προκειμένου να κατανοηθούν καλύτερα τα αίτια αλλά και να οδηγηθούμε σε συμπεράσματα σχετικά με τη δυναμική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την ικανότητά της να ανταπεξέρχεται σε δυσμενείς συνθήκες.

Όπως προαναφέρθηκε, η αρχή της κρίσης έλαβε χώρα στις Η.Π.Α. και είχε τη μορφή χρηματοπιστωτικής κρίσης. Παρόλα αυτά επηρέασε τις χώρες του ευρώ μέσω των επενδύσεων, των χρηματοπιστωτικών αγορών και άλλων χρηματοοικονομικών προϊόντων τα οποία συνέδεαν τις ευρωπαϊκές χώρες με την Αμερική.

Τα εθνικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και κυρίως οι τράπεζες συνέβαλαν στη μετάδοση της κρίσης καθώς ήταν τα πρώτα συστήματα που επλήγησαν από αυτήν, λόγω της ισχυρής σχέσης τους με το σύστημα των αμερικανικών τραπεζών. Η οικονομική πολιτική επιθυμώντας να ενισχύσει τις τράπεζες και να αποφευχθεί ένα γενικευμένο «bank run», προέβη σε λήψη σειράς μέτρων, όπως η ενδυνάμωση των

τραπεζικών κεφαλαίων με την εισφορά δημόσιων κεφαλαίων και την εγγύηση καταθέσεων.

Στη συνέχεια, η κρίση μετασηματίστηκε από χρηματοπιστωτική πλήττοντας την πραγματική οικονομία μέσω της μείωσης του διεθνούς εμπορίου, την συρρίκνωση των επενδύσεων, την πτώση της ζήτησης και της πολιτικής των τραπεζών η οποία πλέον εφάρμοσε περιορισμένα πιστοδοτικά όρια. Η πολιτική την οποία εφάρμοσαν οι περισσότερες χώρες της Ευρώπης ήταν η αύξηση των δημοσίων δαπανών τους, η οποία στηρίχτηκε και από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα καθώς η δεύτερη μείωσε τα επιτόκια δανεισμού. Λόγω της μείωσης του πληθωρισμού η ΕΚΤ με τη σύνοδο των «G20» που πραγματοποιήθηκε τον Δεκέμβριο του 2008, αποφάσισε την υιοθέτηση επεκτατικής νομισματικής πολιτικής, κάτι που πίστευε ότι θα βοηθήσει τις μεγαλύτερες οικονομίες αποθαρρύνοντας την πορεία της κρίσης.

Όμως η απόφαση αυτή είχε αρνητικό αντίκτυπο σε πολλά κράτη- μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα οποία δεν είχαν ανταπεξέλθει ακόμα στη βαθιά ύφεση, καθώς δημιούργησε αυξημένα δημοσιονομικά ελλείμματα. Η Σύνοδος των 20 παρότι έλαβε πλήθος αποφάσεων σχετικά με τη χάραξη πολιτικής για την αντιμετώπιση των δυσμενών οικονομικών συνθηκών, ωστόσο δεν περιελάμβανε στις αποφάσεις της τη στήριξη των χωρών μέσω της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και του Κοινοτικού Προϋπολογισμού.

Δηλαδή η κάθε χώρα ήταν υπεύθυνη επί της ουσίας να αναπροσαρμόσει την οικονομική της κατάσταση σε διαφορετικό βαθμό αναλόγως των επιπτώσεων που αντιμετώπιζε και του δυναμικού της. Πολλές χώρες αν και ξεπέρασαν φαινομενικά τον σκόπελο της κρίσης, εν τούτοις δεν κατόρθωσαν να παρουσιάσουν σημαντική οικονομική ανάπτυξη. Συμπερασματικά καταλήγουμε στο ότι η ταυτόχρονη κρίση της πραγματικής οικονομίας μαζί με τη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση δημιούργησαν σημαντικά ζητήματα στη δημοσιονομική σταθερότητα κάποιων χωρών. Η δημοσιονομική αστάθεια με τη σειρά της δημιούργησε τα εξής προβλήματα: είτε ενέτεινε την κρίση δημοσίου χρέους (π.χ. Πορτογαλία, Ελλάδα, Ιταλία), είτε συνέβαλε στη δημιουργία νέων τραπεζικών κρίσεων και στον δανεισμό υψηλών δημοσίων κεφαλαίων επακόλουθα προκειμένου αυτές να αντιμετωπιστούν (περιπτώσεις Ιρλανδίας και Ισπανίας).

Από τα παραπάνω κατέστη εμφανής η αδυναμία της Ευρωπαϊκής Ένωσης να ανταπεξέλθει στη διαχείριση μίας καθολικής κρίσης και να δράσει σαν ολόκληρο, παραμερίζοντας το εθνικό συμφέρον. Η απουσία ενός κεντρικού οργάνου το οποίο θα ήταν επιφορτισμένο με τη διαχείριση κρίσεων και την εξεύρεση βιώσιμων λύσεων, οδήγησαν τις χώρες της ευρωζώνης σε κίνδυνο κατάρρευσης των τραπεζικών συστημάτων τους και τις έφερε αντιμέτωπες με χρεοκοπία. Ο δημιουργούμενος πανικός που ακολούθησε κατέστησε την εύρεση λύσης αδύνατη.

2.5 Οι ορατές αδυναμίες της κρίσης του συστήματος της Ευρωζώνης

Η μεγάλη κρίση που διανύουμε και η οποία απαρτίζεται σε χρηματοπιστωτική κρίση, κρίση ρευστότητας και χρέους, έβγαλε στην επιφάνεια τα προβλήματα και της αδυναμίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της διακυβέρνησης της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης.

Κατά κύριο λόγο, τα ελλείμματα της ΟΝΕ είναι αυτά που αποτέλεσαν κύριο αίτιο στο ξέσπασμα της κρίσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά ευθύνονται επίσης και για την μη αποτελεσματικότητα των δημοσιονομικών μέτρων που στόχευαν στην εξάλειψη της κρίσης. Για παράδειγμα, χώρες της περιφέρειας, με ανταγωνιστικό μειονέκτημα ή με υψηλό δημόσιο χρέος, που ακολούθησαν μη ορθές δημοσιονομικές πολιτικές παρουσίασαν τα λεγόμενα «δίδυμα ελλείμματα» (δημοσιονομικά και Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών) και προκάλεσαν τη συνολική κρίση του συστήματος. Επιπρόσθετα, τονίστηκε η έλλειψη της αλληλεγγύης των κρατών-μελών, γεγονός που εμπόδισε το κοινό όφελος της Ευρωζώνης. Έτσι, επιτεύχθηκε η ενίσχυση των δυνατών χωρών και η μεταξύ τους «συμμαχία», αποδυναμώνοντας τις χώρες του Νότου.

Εξαιτίας της έλλειψης κοινής στρατηγικής αντιμετώπισης, ο μηχανισμός λήψης αποφάσεων της ΟΝΕ διακρίνεται από αδράνεια στη λήψη αποφάσεων. Η απουσία ενός θεσμοθετημένου συστήματος διαχείρισης κρίσεων από την ΟΝΕ, ανέδειξε ως κύριους υπεύθυνους για την αντιμετώπιση της ύφεσης όλους τους θεσμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, το Eurogroup, το ECOFIN, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, τους κοινωνικούς εταίρους, τις τράπεζες, τα ερευνητικά ινστιτούτα και

άλλους φορείς, που όμως απέτυχαν να αντιμετωπίσουν εγκαίρως την ελληνική κρίση χρέους και τις κρίσεις ρευστότητας των άλλων χωρών της περιφέρειας.

Επιπρόσθετα, η ύπαρξη φορέων εκτός Ευρώπης που λαμβάνουν σημαντικές αποφάσεις για αυτήν αποτελεί μια πραγματικότητα, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (Δ.Ν.Τ.), οι «οίκοι αξιολόγησης», τα μεγάλα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, οι κυβερνήσεις μεγάλων χωρών (π.χ. ΗΠΑ, Ιαπωνία, Κίνα), οι ομάδες των «G8» και «G20», τα διεθνή μέσα μαζικής ενημέρωσης κ.ά., τα οποία όμως εκφράζουν αποκλίνουσες απόψεις αφού δεν υπάρχει κοινή συντονιστική γραμμή.

Αυτή η κατάσταση αποκάλυψε την τεράστια αδυναμία των χωρών της ΟΝΕ να διαχειριστούν αυτόνομα την κρίση και έβλαψε τη διεθνή εικόνα και αξιοπιστία της, αφού πολλές χώρες άπραγες στράφηκαν στο Δ.Ν.Τ. για την παροχή βοήθειας. Το γεγονός ότι οι αποφάσεις λαμβάνονται από μεμονωμένες εθνικές κυβερνήσεις και κοινοτικά όργανα, χωρίς προηγούμενη συμμετοχή εθνικών κοινοβουλίων και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, προκαλεί αμφισβήτηση για το αν οι αποφάσεις που ελήφθησαν με σκοπό την αντιμετώπιση της κρίσης χαρακτηρίζονται από δημοκρατικότητα ή όχι.

Η σύναψη «συμμαχιών» μεταξύ των πιο δυνατών χωρών-μελών του Βορρά αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα του συστήματος της Ευρωζώνης, αφού οι χώρες της περιφέρειας αντιμετωπίστηκαν με πιο σκληρό τρόπο και ενισχύθηκαν έτσι οι δυσκολίες που αυτές αντιμετώπιζαν από τις κρίσεις χρέους και ρευστότητας. Το γεγονός αυτό δεν επηρέασε αρνητικά μόνο τις αδύναμες χώρες, αλλά και ολόκληρη την Ευρωζώνη, καθώς όλα τα κράτη-μέλη εξαρτώνται, σε διαφορετικό βαθμό μιν, είτε οικονομικά είτε πολιτικά, και όλα ασκούν επιρροή με τον δικό τους ξεχωριστό τρόπο στην ΟΝΕ ως ένα σύνολο. Πολλά είναι τα «κανάλια» εκείνα που ευνοούν την μετάδοση μιας κρίσης χρέους από μία χώρα σε πολλές άλλες, όπως αποδείχθηκε και στην ελληνική κρίση. Αρκετές ισπανικές τράπεζες έχουν χορηγήσει υψηλά δάνεια (περίπου 80 δισεκατομμύρια ευρώ) στην Πορτογαλία, τη στιγμή που πολλές πορτογαλικές τράπεζες έχουν στην κατοχή τους ελληνικό δημόσιο και ιδιωτικό χρέος (περίπου 10 δισεκατομμύρια ευρώ).

Τέλος, καθώς σε κάθε κρίση δέχονται επιρροή οι αγορές χρήματος και κεφαλαίων, έτσι και σε αυτή την κρίση της Ευρωζώνης αυξήθηκαν σε μεγάλο βαθμό

τα επιτόκια δανεισμού, παρατηρήθηκε κάθοδος των τιμών των ομολόγων, ενώ επιπλέον τεράστια μείωση γνώρισε η ιδιωτική χρηματοδότηση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και των επιχειρήσεων, χειροτερεύοντας έτσι το πρόβλημα της ρευστότητας και της ύφεσης στις χώρες της περιφέρειας. Έτσι, εξαιτίας της πίεσης που προκλήθηκε, οι ισχυρές χώρες του ευρώ ανέλαβαν τη χρηματοδότηση των αδύναμων χωρών-μελών σε κρίση. Ιδιαίτερως αποτυχημένη στάθηκε η συμβολή των «οίκων αξιολόγησης», αφού με τις προβλέψεις τους επηρέασαν τη συμπεριφορά των αγορών (αρχικά με θετικό τρόπο και ύστερα με αρνητικό), χωρίς καμία δημοκρατική νομιμοποίηση. Έτσι, ήρθαν στο προσκήνιο νέα ζητήματα διαφάνειας και νομιμοποίησης των εν λόγω οίκων. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται ένας πίνακας σχετικός με τους «οίκους αξιολόγησης» και την αξιολόγησή τους για το έτος 2011.

Πίνακας 2: Πιστοληπτική αξιολόγηση των χωρών της Ευρωζώνης και των Η.Π.Α. (Ιούνιος 2011)

			Πιστοληπτική Αξιολόγηση		
Χώρες	Έλλειμ (% 2010)	Χρέος ΑΕΠ,	Moody	Standar and	Fitch
Αυστρία	-4,6	72,3	Aaa	AAA	AAA
Βέλγιο	-4,5	96,8	Aa1	AA+	AA+
Γαλλία	-7	81,7	Aaa	AAA	AAA
Γερμανία	-3,3	83,2	Aaa	AAA	AAA
Ελλάδα	-10,5	142,8	Caal	CCC	B+
Εσθονία	0,1	6,6	A1	A	A
Ιρλανδία	-32,4	96,2	Ba2	BB+	BBB
Ισπανία	-9,2	60,1	Aa2	AA	AA+
Ιταλία	-4,6	119	Aa2	A+	AA-
Κύπρος	-5,3	60,8	A2	A-	A-
Λουξεμβ	-1,7	18,4	Aaa	AAA	AAA
Μάλτα	-3,6	68	A1	A	A+

Ολλανδία	-5,4	62,7	Aaa	AAA	AAA
Πορτογαλ	-9,1	93	Ba2	BBB-	BBB-
Σλοβακία	-7,9	41	AI	A+	A+
Σλοβενία	-5,6	38	Aa2	AA	AA
Φινλανδί	-2,5	48,4	Aaa	AAA	AAA
Η.Π.Α.	12,9	84,3	Aaa	AAA	AAA

Πηγή: Rating Agencies. <http://ec.europa.eu>

Κεφάλαιο 3

Η μετεξέλιξη της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης σε ελληνική δημοσιονομική κρίση. Τα αίτια, οι επιπτώσεις και οι τρόποι αντιμετώπισης

3.1 Η ελληνική δημοσιονομική κρίση

Αναμφισβήτητα, η κρίση που βιώνει σήμερα ολόκληρος ο πλανήτης αποτελεί τη μεγαλύτερη παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση των τελευταίων είκοσι ετών. Στις μέρες μας, η παγκοσμιοποίηση έχει γνωρίσει τεράστια ανάπτυξη, γεγονός όμως που ευνοεί την εξάπλωση της κρίσης σε παγκόσμιο επίπεδο. Σε εθνικό επίπεδο, η κρίση αυτή αποτελεί τη σφοδρότερη οικονομική κρίση των τελευταίων εξήντα ετών.

Το έτος 2008 σηματοδότησε το ξεκίνημα μιας δύσκολης κατάστασης παγκοσμίως που την χαρακτήριζε ο πανικός, εξαιτίας της έντονης χρηματοπιστωτικής κρίσης που έπληξε την Αμερική και εξαπλώθηκε σταδιακά σε κάθε ήπειρο. Συγκεκριμένα στην Ελλάδα, το 2008 η κρίση του τραπεζικού συστήματος αποτέλεσε την αιτία της δημιουργίας της ελληνικής δημοσιονομικής κρίσης το 2009, πλήττοντας την οικονομική κατάσταση της χώρας μας.

Τον Οκτώβριο του 2009 στο ECOFIN ο τότε Υπουργός Οικονομικών, Γεώργιος Παπακωνσταντίνου, ανακοίνωσε ότι το έλλειμμα της Ελλάδας βρισκόταν στο 12,5% αντί του 6%, που ήταν ευρέως γνωστό μέχρι τότε, αν και στην πραγματικότητα ξεπερνούσε το 15%, όπου και αναθεωρήθηκε το 2010. Ύστερα από αυτή την αναθεώρηση του ελλείμματος, η Ελλάδα υποβαθμίστηκε από τον οίκο *Fitch* από την κλάση «Α» στην κλάση «Α-».

Μέλημα της τότε κυβέρνηση ήταν η λήψη δημοσιονομικών μέτρων στοχεύοντας στην καθυσύχαση της αγοράς και η προσφορά σπουδαίων παροχών στους οικονομικά αδύναμους, στους χαμηλόμισθους και στους συνταξιούχους με πολύ χαμηλή σύνταξη, που δημοσιεύθηκαν με την κατάθεση του ετήσιου προϋπολογισμού για το 2010 στις 20 Νοεμβρίου του 2009. Στη συνέχεια, στις 8

Δεκεμβρίου του 2009, ο οίκος *Fitch* προχώρησε σε δεύτερη υποβάθμιση της ελληνικής οικονομίας, τοποθετώντας την στο επίπεδο «BBB+». Στις 16 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους, ο οίκος *Standard and Poor's* υποβάθμισε την Ελλάδα στο ίδιο επίπεδο αξιολόγησης με τον οίκο *Fitch* («BBB+»). Ο οίκος *Moody's* δεν άργησε και αυτός με τη σειρά του να προβεί σε υποβάθμιση της χώρας μας από το επίπεδο «A1» στο επίπεδο «A3» στις 23 Δεκεμβρίου του 2009, ενώ λίγες ημέρες αργότερα υποβάθμισε την Ελλάδα, ξανά, τρία επίπεδα πιο χαμηλά («Ba1»). Έτσι, σχηματίστηκε εύκολα μία αρνητική εικόνα για τη χώρα μας στις αγορές, οδηγώντας έτσι σε αύξηση των επιτοκίων δανεισμού των δεκαετών ομολόγων (spreads) στις 300 μονάδες, στα μέσα Ιανουαρίου του 2010, ενώ, τον Απρίλη, τα spreads άγγιξαν τις 1000 μονάδες βάσης. Τότε οι ηγέτες των άλλων κρατών πίεσαν τον πρωθυπουργό, Γεώργιο Παπανδρέου, στο ετήσιο Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, που διεξήχθη στο Νταβός της Ελβετίας, να δανειστεί χρήματα, καθώς η κυβέρνηση χρειαζόταν απαραιτήτως εξωτερική βοήθεια για να μπορέσει η Ελλάδα να ανταπεξέλθει.

Μετά τις πληροφορίες που ήρθαν στο φως για το δημόσιο έλλειμμα και το μη βιώσιμο χρέος, στα μέσα του 2010 η ελληνική κυβέρνηση αδυνατούσε να προβεί σε δανεισμό με λογικά επιτόκια. Έτσι, η χρεοκοπία της χώρας, γεγονός που θα προκαλούσε αρνητικές συνέπειες και σε ολόκληρη την Ευρώπη, φάνταζε πιθανή. Η μόνη λύση για να εμπιστευτούν ξανά οι διεθνείς αγορές την Ελλάδα, ήταν η λήψη μέτρων με στόχο τη μείωση των δαπανών. Ορισμένα από αυτά τα μέτρα, που ψηφίστηκαν αρχικά στις 9 Φεβρουαρίου και ύστερα στις 3 Μαρτίου, στόχευαν στις μειώσεις μισθών σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, στις περικοπές των επιδομάτων, στην αύξηση του ΦΠΑ (από 4,5% σε 5% για το μικρό συντελεστή, από 9% σε 10% για τον μεσαίο συντελεστή και από 19% σε 21 % για το μεγάλο συντελεστή, στην επαναφορά του τεκμηρίου διαβίωσης σε ακίνητα και οχήματα κ.ά. Παρ' όλα όμως τα μέτρα αυτά δεν επέφεραν τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Έτσι, στις 23 Απριλίου του 2010, η χώρα για να μπορέσει να ανταποκριθεί κατέφυγε τελικά στη βοήθεια ενός μηχανισμού στήριξης, που περιλάμβανε το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, υπό τους βασικούς όρους ότι η Ελλάδα θα ακολουθούσε μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής και εξυγίανσης. Η Ελλάδα δέχτηκε 80 δισεκατομμύρια ευρώ από 15 χώρες της Ευρωζώνης και 30 δισεκατομμύρια ευρώ

από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο συνοδευόμενα από τρία συνημμένα μνημόνια και υπό την επιτήρηση της τρόικα (ομάδα εκπροσώπων της Ε.Ε., της ΕΚΤ και του ΔΝΤ). Το πρώτο μνημόνιο ήταν το «Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής (ΜΟΧΠ)», το δεύτερο ήταν το «Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης (ΤΜΣ)» και το τρίτο το «Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής (ΣΠΟΠ)». Η πρώτη δανειακή σύμβαση προαπαιτούσε τη λήψη νέων μέτρων από την κυβέρνηση που αφορούσαν στην κατάργηση του 13^{ου} και 14^{ου} μισθού για μισθωτούς και συνταξιούχους τόσο του δημοσίου όσο και του ιδιωτικού τομέα, στην επιπλέον περικοπή επιδομάτων του δημοσίου τομέα, στην αύξηση του ΦΠΑ (από 21% σε 23%, από 10% σε 13%, σταδιακά, και από 5% σε 6,5%), στην αύξηση των τιμών των καυσίμων, των καπνοβιομηχανικών προϊόντων και των αλκοολούχων, στην αύξηση των αντικειμενικών τιμών των ακινήτων και στον επιπλέον φόρο 10% στα εισαγόμενα αυτοκίνητα. Επίσης, ρυθμίστηκαν και τα εργασιακά ζητήματα με τη μείωση του κατώτατου μισθού και την αύξηση του ορίου συνταξιοδότησης των γυναικών στα 65 τους χρόνια. Όλα τα παραπάνω μέτρα ακολουθήθηκαν από έντονες αντιδράσεις των πολιτών και από αμέτρητες απεργιακές κινητοποιήσεις, καθώς αύξησαν ραγδαία τα ποσοστά ανεργίας, του πληθωρισμού και της χρεοκοπίας των μικροεπιχειρήσεων.

Στα τέλη του 2010 το ελληνικό χρέος άγγιξε το 148,3% του ΑΕΠ, το έλλειμμα ανέβηκε στο 10,7% ενώ, ταυτόχρονα, η οικονομία συρρικνώθηκε κατά 4,9%. Στον πίνακα που ακολουθεί απεικονίζονται τα στοιχεία αυτά από το 1999 μέχρι το 2011, καθώς και μία πρόβλεψη για το 2012 από τη Eurostat.

Πίνακας 3: Ιστορική ανασκόπηση του ελληνικού χρέους (1999 - 2011)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ (ΔΙΣ ΕΥΡΩ)	18,6	41	51,9	59,2	68	83,2	95,4	24,2	39,3	63,3	99,7	29,5	55,7	44,6
ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΑΕΠ (%)	4,9	4,4	4,4	2,6	8,3	9,8	1,2	7,5	7,2	12,9	29,7	48,3	70,6	76,7
ΑΝΑΠΤΥΞΗ (%)	3,4	4,5	4,2	3,9	5,9	4,4	2,3	5,5	3,5	-0,2	-3,2	-4,9	-7,9	-6
ΕΛΛΕΙΜΜΑ (% ΑΕΠ)	3,1	3,7	4,5	4,8	5,7	7,6	5,5	5,7	6,5	9,8	15,6	10,7	9,4	6,8

Πηγή: ec.europa.eu

Στα τέλη Ιουνίου του 2011, η Βουλή των Ελλήνων προχώρησε στο «Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012 - 2015» στοχεύοντας στη μείωση των δαπανών και στην αύξηση των εσόδων. Ταυτόχρονα, ιδρύεται ο Οργανισμός Αποκρατικοποιήσεων στοχεύοντας στην αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας και στην εκταμίευση 50 δισεκατομμυρίων ευρώ από τις κρατικοποιήσεις. Το μεσοπρόθεσμο συνοδεύεται από ένα νέο πακέτο μέτρων που αφορούσαν στη φορολογία και στα εργασιακά, ορισμένα από τα οποία ήταν η θέσπιση του φορολογητέου ορίου για ετήσιες αποδοχές κάτω των 8.000 ευρώ, η έκτακτη εισφορά για φορολογούμενους με εισοδήματα άνω των 12.000 ευρώ, η επιβολή ετήσιου τέλους για ελεύθερους επαγγελματίες και επιτηδευματίες, η επιβολή ειδικής εισφοράς για την καταπολέμηση της ανεργίας ύψους 2%, όπου στην περίπτωση πρόσληψης χωρίς επαγγελματική εμπειρία η αμοιβή θα μειωνόταν κατά 20% από το όριο Εθνικής Συλλογικής Σύμβασης και τέλος, η διάρκεια συμβάσεων ορισμένου χρόνου που αυξήθηκε από τα 2 στα 3 χρόνια.

Στις 21 Ιουλίου, η χώρα μας συνέχισε με την πραγματοποίηση μίας δεύτερης συμφωνίας δανειοδότησης με την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο με εκταμίευση του ποσού των 158 δισεκατομμυρίων ευρώ, από το οποίο τα 49 ήταν το υπόλοιπο από το πρώτο πακέτο δανειοδότησης, καθώς και επιμήκυνση από 15 σε 30 χρόνια για τα ομόλογα που λήγουν έως το 2020. Αυτό οδήγησε στην άμεση υποβάθμιση της Ελλάδας σε καθεστώς χρεοκοπίας από τους οίκους αξιολόγησης *Fitch* και *Moody's*.

Εκ πρώτης, ενώ αυτή η συμφωνία χαρακτηρίστηκε ως ιστορική, καθώς παρομοιάστηκε με το πακέτο Μάρσαλ της μεταπολεμικής περιόδου και συνοδεύτηκε από τεράστιο κλίμα αισιοδοξίας, δεν επέφερε θετικά αποτελέσματα, αφού ήδη στα τέλη του Αυγούστου η χώρα απείχε εξαιρετικά από τους επιθυμητούς της στόχους και η Τρόικα απειλούσε με μη καταβολή της έκτης δόσης του μνημονίου. Έτσι, η ελληνική κυβέρνηση πραγματοποίησε δεύτερη συμφωνία και έλαβε σκληρά συμπληρωματικά μέτρα, όπως την επιβολή φόρου για όλα τα ακίνητα στο τιμολόγιο της ΔΕΗ, το άνοιγμα όλων των κλειστών επαγγελμάτων, τις περικοπές σε μισθούς και συντάξεις και την μείωση του αφορολόγητου από 8.000 σε 5.000 ευρώ ετησίου εισοδήματος. Λίγες ημέρες αργότερα, η Proton Bank ζήτησε ενίσχυση από την ελληνική κυβέρνηση και εντάχθηκε στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής

Σταθερότητας, ύστερα από απόφαση του Υπουργείου Οικονομικών και της Τράπεζας της Ελλάδος, αποτελώντας την πρώτη κρατικοποίηση στη διάρκεια της κρίσης.

Στις 23 Οκτωβρίου, πραγματοποιήθηκε έκτακτη σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στοχεύοντας στην εξεύρεση της καταλληλότερης στρατηγικής για την αντιμετώπιση της κρίσης χρέους στην Ευρωζώνη. Τελικά, στις 27 Οκτωβρίου η σύνοδος κατέληξε σε κούρεμα του ελληνικού χρέους κατά 50%, με επιβάρυνση των κατόχων ελληνικών ομολόγων και σε πρόσθετο πακέτο βοήθειας ύψους 130 δισεκατομμυρίων ευρώ για την Ελλάδα. Η συμφωνία αυτή προϋπέθετε την ύπαρξη μηχανισμού μόνιμης εποπτείας της Ελλάδας έως το 2021 και την εφαρμογή προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής. Επιπρόσθετα, αποφασίστηκε η ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών κατά 30 δισεκατομμύρια ευρώ και αύξηση κατά τρισεκατομμύριο ευρώ των κεφαλαίων του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας.

Στις αρχές του 2012, με νέα πλέον κυβέρνηση, μία κυβέρνηση που χαρακτηρίστηκε ως τεχνοκρατική, ψηφίστηκε το δεύτερο μνημόνιο στις 10 Φεβρουαρίου συνοδευόμενο από αρκετά νέα μέτρα. Τα μέτρα αυτά αποτελούνταν από τη μείωση του κατώτατου μισθού κατά 22% (και κατά 32% στους νεοεισερχόμενους κάτω των 25 ετών), την κατάργηση 150.000 θέσεων εργασίας μέχρι το 2015 (15.000 από αυτές μέχρι τα τέλη του 2012), την άρση της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων (σε ΔΕΚΟ και τράπεζες) και την κατάργηση των κλαδικών συμβάσεων, τις περικοπές συντάξεων, επιδομάτων και άλλων δημοσίων δαπανών (σε υγεία, άμυνα κ.ά.), την κατάργηση δημοσίων οργανισμών (Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας και Εστίας), την αύξηση των αντικειμενικών αξιών των ακινήτων και την ενοποίηση των φόρων, το πλήρες άνοιγμα 20 κλειστών επαγγελμάτων, την αύξηση σε εισιτήρια των μέσων μαζικής μεταφοράς και του ΟΣΕ (25%) και τέλος, το κλείσιμο 200 εφοριών, την κατάργηση αρκετών φοροαπαλλαγών, καθώς και την κατάργηση του χαμηλού ΦΠΑ για τα νησιά.

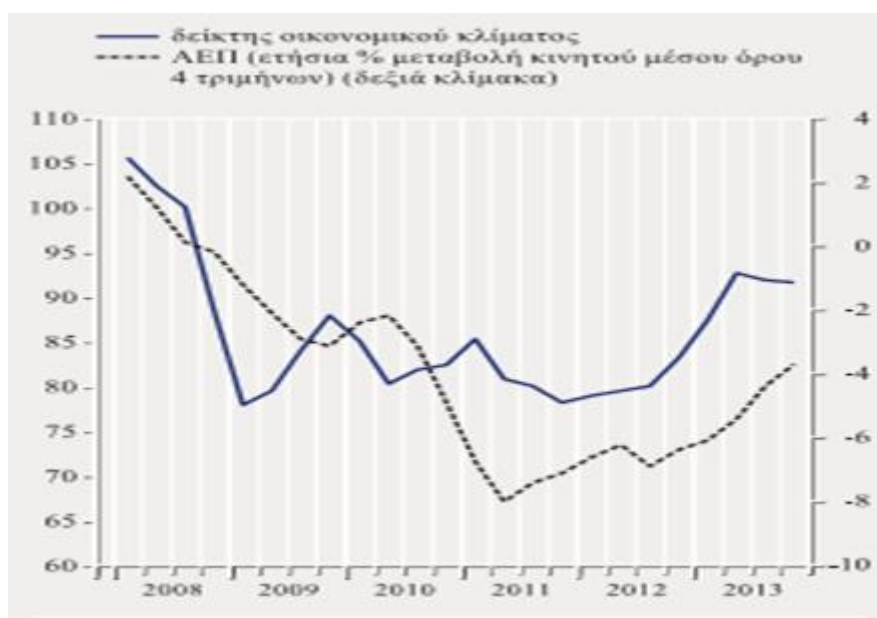
Τέλος, όσον αφορά στη χρονιά του 2012, ψηφίστηκε στις 5 Νοεμβρίου το «Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016» συνοδευόμενο και αυτό από πολλά επώδυνα μέτρα. Μέχρι και σήμερα τα μέτρα αυτά βρίσκονται σε ισχύ, καθώς και τα μέτρα που ψηφίστηκαν με το τρίτο μνημόνιο του 2013, με την κατάσταση της οικονομίας να βελτιώνεται με εξαιρετικά αργούς ρυθμούς και με τις

προοπτικές της ελληνικής ανάπτυξης να ξεπερνούν το 2020.

3.2 Οι μακροοικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα

Την τετραετία 2010-2013 το ΑΕΠ της χώρας υποχώρησε κατά 20,4% και το εισόδημα των νοικοκυριών πάνω από 30%. Η προσπάθεια που συντελέστηκε προκειμένου να εξασφαλιστούν οι εκτεταμένες ανισορροπίες στο δημοσιονομικό αποτέλεσμα της χώρας έγιναν σε περιορισμένο περιβάλλον χρηματοδότησης μέσω την τραπεζών.

Διάγραμμα 5: Ετήσια ποσοστιαία μεταβολή του ΑΕΠ και δείκτης οικονομικού κλίματος (α' τριμ. 2008 – δ' τριμ. 2013).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Εθνικοί Λογαριασμοί και IOBE/ Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Τα μέτρα που εφαρμόστηκαν για την εξάλειψη των ανισορροπιών ήταν μειώσεις στους μισθούς και στις συντάξεις, επιβολή έκτακτων φόρων κτλ. Αλλά και μέτρα με στόχο την αναδιάρθρωση της οικονομίας και την μακροχρόνια ανάπτυξη. Τα μέτρα αυτά οδήγησαν στην δημιουργία πρωτογενούς πλεονάσματος μέσα στο 2013 με μείωση του κόστους ανά μονάδα προϊόντος και επίτευξη της διεθνούς ανταγωνιστικότητας του κόστους, όπου είχαν σχεδόν εξαλειφθεί κατά την χρονική περίοδο 2000-2009. Κατά την διάρκεια του 2010 και του 2013 η ιδιωτική κατανάλωση είχε υποχωρήσει κατά 23%. Η υποχώρηση αυτή οφείλεται:

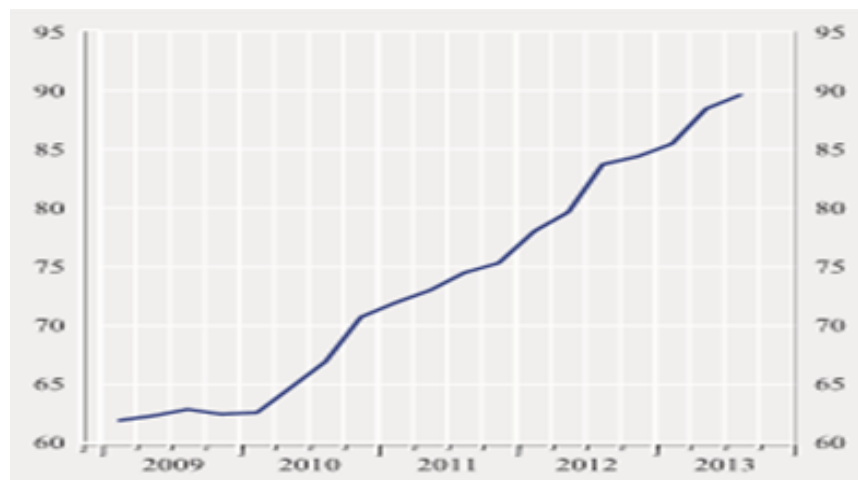
- Στη δημοσιονομική προσαρμογή με την μείωση των μισθών στον

δημόσιο τομέα και την αύξηση των φόρων.

- Στην μείωση των απασχολούμενων.
- Στην μείωση των αμοιβών στην υπόλοιπη οικονομία.
- Και στον περιορισμό των εισοδημάτων από περιουσιακά στοιχεία.

Η κατανάλωση και οι επενδύσεις υποχώρησαν με αποτέλεσμα την ελαχιστοποίηση των εισαγόμενων αγαθών και υπηρεσιών, περίπου στο -29,3%. Οι εξαγωγές υπηρεσιών μειώθηκαν κατά 4,4%. Συνολικά, οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών ξεπέρασαν το 90% το 2013, λόγω της υποχώρησης των εισαγωγών.

Διάγραμμα 6: Αξία εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών προς αξία εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών (α' τριμ. 2009 – γ' τριμ. 2013)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Εθνικοί Λογαριασμοί.

Οι δαπάνες των επενδύσεων, το χρονικό διάστημα 2010-2013 υποχώρησαν κατά 51%. Τα επενδυτικά σχέδια στο δεύτερο εξάμηνο του 2013 αυξήθηκαν κατά 57,1%. Τους 9 μήνες του 2010 και του 2013, η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία της οικονομίας υποχώρησε στο 20%. Κλάδοι, όπως ο κατασκευαστικός κλάδος, το εμπόριο υποχώρησαν κατά 65% και 29% αντίστοιχα, με αποτέλεσμα η συμμετοχή των κλάδων αυτών να έχει υποχωρήσει σε σχέση με την συνολική οικονομική δραστηριότητα.

Το 2014 επέστρεψε σε θετικούς ρυθμούς μετά από 6 έτη οικονομικής κρίσης με υποχώρηση του ΑΕΠ στο 25%. Αυτή η εξέλιξη συντελέστηκε από την αύξηση

των εξαγωγών, λόγω της αύξησης των εξαγόμενων υπηρεσιών όπως ο τουρισμός και η ναυτιλία από την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης.

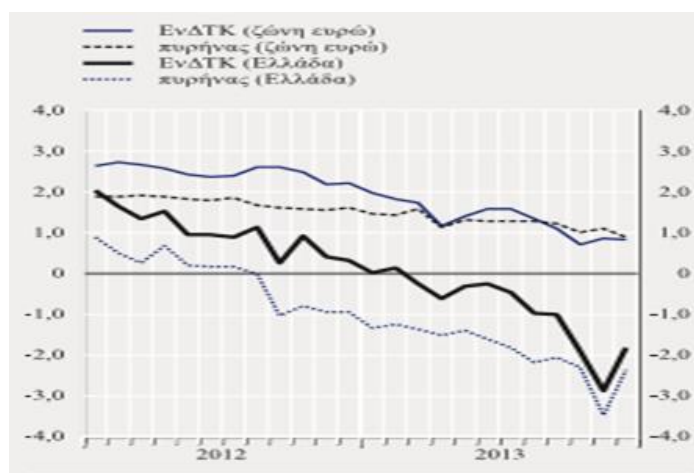
Το ίδιο έτος καταγράφηκε θετικός ρυθμός ανάπτυξης 0,8%, για πρώτη φορά μετά το 2007. Η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης αντιστάθμισε την επιβράδυνση των επενδύσεων και η αύξηση των εξαγωγών συνέβαλε θετικά στη σταθεροποίηση της οικονομίας.

Η μείωση της αβεβαιότητας των τιμών χαρακτήρισε το 2014 και η εξέλιξη του διαθέσιμου εισοδήματος που επηρέασαν θετικά την καταναλωτική συμπεριφορά. Η ιδιωτική κατανάλωση βελτίωσε τους διαθέσιμους δείκτες αφού η πτώση των τιμών του πετρελαίου και των καυσίμων γενικά ενίσχυσε το διαθέσιμο εισόδημα.

Οι συνολικές επενδύσεις παρέμειναν χαμηλές δείχνοντας την μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων, λόγω της περιορισμένης χρηματοδότησης από τις τράπεζες και του υψηλού κόστους δανεισμού. Οι εξαγωγές αυξήθηκαν, λόγω της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας ως προς τις τιμές και του οικονομικού κλίματος.

Από το 2008, το 2014 για πρώτη φορά υπήρξε αύξηση στην απασχόληση και μείωση του αριθμού των ανέργων. Παρόλα αυτά, το ποσοστό της ανεργίας παρέμεινε υψηλό περίπου 26,6% το πρώτο εννεάμηνο του 2014 και το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων αυξήθηκε κατά 75,4% το πρώτο τρίμηνο του 2014.

Διάγραμμα 7: Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) και πυρήνας του πληθωρισμού Ελλάδος και ζώνης του ευρώ (1/2012 – 12/2013)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ και Eurostat

Τέλος, ο πληθωρισμός το 2014 ήταν αρνητικός καθώς επηρεάστηκε από διάφορα γεγονότα, όπως η πτώση του εργατικού κόστους ανά μονάδα προϊόντος, η χαμηλή ζήτηση, η αρνητική επίδραση που είχαν οι φόροι στις τιμές και η πτώση της τιμής του πετρελαίου. Το ίδιο συνέβη και στις αγορές προϊόντων και εργασίας.

3.2.1 Πληθωρισμός

Το χρονικό διάστημα 2010-2013 ο μέσος ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού ήταν 2%. Εντούτοις ο πληθωρισμός είχε μεγάλες διακυμάνσεις στο διάστημα αυτό και συγκεκριμένα: το 2010 έφτασε το 4,7%, το 2011 έφτασε το 3,1%, ενώ το 2012 κατέβηκα στο 1%, το 2013 έπεσε σε αρνητικά επίπεδα (-0,9%) και το 2014 έφτασε το -1,4%.

Ο μέσος ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού για το διάστημα 2010-2011 διαμορφώθηκε στο 1,3%, ενώ το 2012 ήταν 0,1%. Η άνοδος της τιμής του πετρελαίου τα έτη 2010 και 2011 συνέβαλε στον υψηλό ρυθμό του πληθωρισμού, καθώς επίσης και η άνοδος στις τιμές των μη επεξεργασμένων ειδών διατροφής το 2011. Ενώ το 2014 υποχώρησαν κατά πολύ οι τιμές του πετρελαίου, μάλιστα οι διεθνείς τιμές του σε δολάρια έπεσαν περισσότερο από 40% και σε ευρώ περισσότερο από 35% από τον Ιούνιο έως τον Δεκέμβριο του 2014. Αυτό βοήθησε και στην μείωση της τιμής για το πετρέλαιο θέρμανσης στο 30% τον Οκτώβριο του 2014.

Για το 2013, η συμπλήρωση του ετήσιου κύκλου για τις αυξήσεις των έμμεσων φόρων από προηγούμενα έτη, μαζί με την υποχώρηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα, που ήταν της τάξεως του 1,8% την τριετία 2010-2013, τις μειώσεις του διαθέσιμου εισοδήματος και τη πτώση της ζήτησης, οδήγησαν το μέσο γενικό πληθωρισμό σε αρνητικούς ρυθμούς τον Μάρτιο του 2013. Στους αρνητικούς ετήσιους ρυθμούς του πληθωρισμού συνέβαλε και η αύξηση του ΦΠΑ στην εστίαση, από 13% στο 23%, όπου συνέχισε να επηρεάζει αρνητικά τον πληθωρισμό και το 2014.

Στον πυρήνα του πληθωρισμού το 2014 παρουσίασε επιβράδυνση στο μέσο ετήσιο ρυθμό του στο -1,1% από -1,9% το 2013.

3.3 Τα αίτια της ελληνικής κρίσης

Σαφώς, αυτή η βαθιά ύφεση που πλήττει την Ελλάδα και προκάλεσε κρίση χρέους, είναι προφανές ότι οφείλεται και σε άλλα σημαντικά αίτια, πέρα από την εξάπλωση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που βίωσε η Αμερική και στη συνέχεια εξελίχθηκε σε διεθνή.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι η χώρα μας δανειζόταν από το 1974 προκαλώντας τεράστια αύξηση του χρέους. Συγκεκριμένα την περίοδο 1980 – 1993 το δημόσιο χρέος από 28,6% του ΑΕΠ, άγγιξε το 111,6%. Την περίοδο αυτή, το δημόσιο έλλειμμα της Ελλάδας ήταν τόσο αυξημένο όσο και το χρέος της, γεγονός που ξεπεράστηκε όμως σε κάποιον βαθμό με το πέρας των χρόνων και επανήλθε οριστικά με την οικονομική κρίση του 2008.

Σαφέστατα όμως, η τεράστια αύξηση του δημοσίου χρέους και του ελλείμματος δεν αποτελούν τις μόνες δυσκολίες που έπλητταν την οικονομική κατάσταση της Ελλάδας. Επιπρόσθετα, ως σημαντικότερα προβλήματα παρουσιάζονται το «πελατειακό» πολιτικό σύστημα της χώρας ανάμεσα στους πολιτικούς και στους πολίτες, η έντονη απουσία συστηματικής προσπάθειας με στόχο τις περικοπές δαπανών των δημοσίων φορέων, καθώς και ικανών και αξιόπιστων ηγετών. Έτσι, επικρατούσε μεγάλη απουσία οργανωμένης διαχείρισης και τα έξοδα αυξάνονταν σταθερά με την πάροδο των χρόνων. Ακόμη, η ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ θεωρήθηκε από πολλούς ως μία ακόμη αιτία για τη δυσχερή κατάσταση της χώρας αφού ακόμη και κατά τη διαδικασία ένταξης της χώρας αποκρύφθηκαν οικονομικά στοιχεία σχετικά με τα μέχρι τότε ελλείμματα και τον δανεισμό της χώρας από προηγούμενα έτη. Σαφώς όμως ακόμη και μετά την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ, η Ελλάδα αδυνατούσε να καλύψει τα έξοδα με δικά της έσοδα, αφού ζούσε μέσω των ξένων κεφαλαίων.

Επιπλέον, κύρια αίτια που γνωστοποιήθηκαν από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης αποτέλεσαν τα διάφορα οικονομικά σκάνδαλα υπέρογκων ποσών αρκετών εν ενεργεία πολιτικών και βουλευτών, η τεράστια φοροδιαφυγή επιχειρηματιών, πολιτών, αλλά και πολιτικών, καθώς και οι μεταφορές χρημάτων σε τράπεζες του εξωτερικού από μμεγάλους καταθέτες με σκοπό τη φοροδιαφυγή. Τέλος, ανάμεσα στα υψηλά χρέη της Ελλάδας συγκαταλέγονται αρκετά δισεκατομμύρια ευρώ που δαπανήθηκαν για την οργάνωση και τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004.

Πιο συγκεκριμένα, την περίοδο της οικονομικής κρίσης, από το 2008 και μετά, τα αίτια σχετίζονται με την απουσία αποφασιστικότητας και έγκαιρης αντίδρασης από την ελληνική κυβέρνηση, καθώς η Ελλάδα είχε δεχθεί αμέτρητες προειδοποιήσεις για την κατάσταση που θα επικρατούσε από τις ξένες χώρες και από τις δύο μεγαλύτερες «βιομηχανίες» της, την ναυτιλία και τον τουρισμό, οι οποίες επλήγησαν πρώτες από την παγκόσμια οικονομική κρίση.

Ακόμη, υπήρξε μεγάλος δισταγμός από την πλευρά των πολιτικών στην ανάληψη δημοσιονομικών μέτρων για την αντιμετώπιση της ύφεσης, λόγω των «πελατειακών σχέσεων» που όπως προαναφέρθηκε χαρακτήριζαν τη σχέση πολιτικών και ψηφοφόρων τους οποίους οι πολιτικοί δεν ήθελαν να δυσαρεστήσουν. Επιπλέον, όσον αφορά τους πολιτικούς, υπέρογκες ήταν οι δαπάνες που γίνονταν για τις εκλογές, χρήματα που λαμβάνονταν από το ταμείο της χώρας που αύξαναν τα ήδη υπάρχοντα ελλείμματα.

3.4 Η επίδραση του συστήματος διακυβέρνησης της Ευρωζώνης στην πρόκληση της Ελληνικής κρίσης

Η κρίση της ελληνικής οικονομίας, η οποία ξεκίνησε ως σοβαρή κρίση ρευστότητας, εξελίχθηκε σε κρίση δημόσιου χρέους και, ακολούθως, σε γενικευμένη οικονομική, κοινωνική και πολιτική κρίση, για να καταλήξει πλέον σε κρίση παραμονής στην Ευρωζώνη ή σε κρίση «δραχμοποίησης», αναμφισβήτητα, έχει

πολλά εγχώρια αίτια.

Καταρχάς, η Ελλάδα εντάχθηκε στην Ευρωζώνη απολύτως απροετοίμαστη. Η επίτευξη των κριτηρίων σύγκλισης επιδιώχθηκε μέσω μιας μακροοικονομικής πολιτικής προσαρμογής που στηρίχθηκε, κυρίως, στα υψηλά εσωτερικά πραγματικά επιτόκια, στην αύξηση των φορολογικών εσόδων και στη σκληρή δραχμή. Η τελική ισοτιμία της δραχμής έναντι του Ευρώ υπήρξε υπερτιμημένη, με συνέπεια την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ με μόνιμο ανταγωνιστικό μειονέκτημα.

Πέραν τούτου, υπάρχουν αμφιβολίες για την πραγματική επίτευξη των κριτηρίων σύγκλισης και ιδιαίτερα του κριτηρίου του ελλείμματος του δημοσίου. Αναμφισβήτητο, όμως, γεγονός είναι ότι η χώρα εντάχθηκε με ένα υπερβολικά υψηλό δημόσιο χρέος. Επίσης, εντάχθηκε σ' ένα νέο ιδιαίτερα ανταγωνιστικό περιβάλλον χωρίς να προβεί έγκαιρα στις αναγκαίες θεσμικές και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, χωρίς εξυγίανση του κράτους, χωρίς τη διασφάλιση της ανταγωνιστικότητάς της.

Λόγω των χρόνιων διαρθρωτικών αδυναμιών της ελληνικής διοίκησης και οικονομίας ήταν σχεδόν βέβαιο ότι η Ελλάδα θα αντιμετώπιζε προβλήματα ανταγωνιστικότητας και, κατά συνέπεια, όξυνση των ελλειμμάτων με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης. Η απουσία εσωτερικής συστημικής ευελιξίας και προσαρμοστικότητας, σε συνδυασμό με την επικυριαρχία των οργανωμένων ομάδων συμφερόντων επί της ασκούμενης πολιτικής και του κρατικοδίαιτου οικονομικού συστήματος, αναμένονταν ότι θα επιδείνωνε τις διαρθρωτικές αδυναμίες της Ελλάδας μετά την ένταξή της στην ΟΝΕ.

Η χώρα, όμως, πορεύτηκε λανθασμένα και μετά την ένταξή της στην ΟΝΕ, αγνοώντας ή παραμελώντας τους θεσμικούς και πραγματικούς κανόνες λειτουργίας μιας νομισματικής ένωσης άνισα αναπτυγμένων χωρών, με έντονα αποκλίνουσες πολιτικές και οικονομικοπολιτικές κουλτούρες. Η ιδιότητα του κράτους μέλους της ΟΝΕ μείωσε δραστικά το κόστος δανεισμού, με αποτέλεσμα να αυξηθεί το συνολικό εξωτερικό χρέος, τόσο του δημοσίου, όσο και του ιδιωτικού τομέα. Όμως, αυτή η αύξηση της εισροής κεφαλαίων, κυρίως από τις ισχυρότερες οικονομίες της Ένωσης (π.χ. Γερμανία, Γαλλία), δεν προκάλεσε βελτίωση των όρων ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας, παρά μια αύξηση της εσωτερικής ζήτησης και της

οικονομικής μεγέθυνσης, καθώς και διόγκωση των εξωτερικών ελλειμμάτων του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Παράλληλα, υπερβολικές αυξήσεις στο μοναδιαίο κόστος εργασίας και σταθερά υψηλότεροι ρυθμοί αύξησης των τιμών προκάλεσαν μείωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και, συγκριτικά, μεγαλύτερη πραγματική ανατίμηση του ευρώ έναντι άλλων νομισμάτων. Κατά συνέπεια, η χώρα βίωνε επί σειρά ετών έναν φαύλο κύκλο δίδυμων ελλειμμάτων: το έλλειμμα του δημοσίου και το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, όπου κυρίως το πρώτο τροφοδοτούσε το δεύτερο. Εν συνεχεία, η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση προκάλεσε κρίση στο ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα, καθώς και ύφεση. Για την αντιμετώπισή τους επεκτάθηκε υπερβολικά ο κρατικός δανεισμός το 2009, με αποτέλεσμα την αύξηση του ήδη υπερβολικού ποσοστού του δημόσιου χρέους ως προς το ΑΕΠ. Η κρίση ήταν ήδη προ των πυλών.

Το ερώτημα που τέθηκε, είναι εάν στην πρόκληση της Ελληνικής κρίσης συνέβαλε και το σύστημα διακυβέρνησης της ΟΝΕ. Η απάντηση είναι καταφατική δεδομένου ότι:

Πρώτον, το σύστημα διακυβέρνησης της ΟΝΕ επέτρεψε την ένταξη χωρών με υπερβολικά υψηλό δημόσιο χρέος, πολύ πάνω από το όριο του 60% ως προς το ΑΕΠ και με δημοσιονομικά ελλείμματα πολύ κοντά (ή και πάνω λόγω της δημιουργικής λογιστικής) στο όριο του 3%. Έτσι, εντάχθηκαν χώρες πολύ ευάλωτες σε κρίσεις χρέους.

Δεύτερον, δεν εφαρμόστηκαν τα προβλεπόμενα από τη Συνθήκη για την ΕΕ κριτήρια πραγματικής σύγκλισης των υποψηφίων για ένταξη χωρών στην ΟΝΕ, παρά μόνον τα οικονομικίστικα μακροοικονομικά κριτήρια. Συνεπώς, επιτράπη η ένταξη χωρών με συγκριτικά χαμηλή ανταγωνιστικότητα.

Τρίτον, μετά την ένταξή της η χώρα μας εμφάνιζε κάθε έτος δημοσιονομικό έλλειμμα υψηλότερο του 3% του ΑΕΠ, ενώ το χρέος παρέμεινε πολύ πιο πάνω από το όριο του 60% του ΑΕΠ. Η δημοσιονομική πειθαρχία, όπως και σε άλλες χώρες, δεν εφαρμόστηκε αποτελεσματικά, επιτρέποντας τον εκτροχιασμό των δημόσιων οικονομικών της Ελλάδας.

Τέταρτον, παραμελήθηκε συστηματικά το ζήτημα της χρηματοδότησης των χρόνιων και αυξανόμενων ελλειμμάτων του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και,

γενικά, το ζήτημα των εσωτερικών μακροοικονομικών ανισορροπιών της ΟΝΕ. Επίσης, δεν υπήρξε καμία πρόβλεψη στη Συνθήκη για την Ε.Ε., για την αντιμετώπιση του ιδιωτικού εξωτερικού χρέους που προκαλούσαν τα συνεχώς αυξανόμενα ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, όπως και ο υπερβολικός δανεισμός των χωρών του νότου της ΕΕ από τις τράπεζες των χωρών με διαχρονικά εξωτερικά πλεονάσματα.

Πέμπτον, υπήρξε αναποτελεσματική εφαρμογή του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών και των εθνικών σχεδίων μεταρρύθμισης στο πλαίσιο της Στρατηγικής της Λισαβόνας.

Συμπερασματικά, το αρχικό σύστημα διακυβέρνησης της ΟΝΕ μπορεί να μην προκάλεσε άμεσα την Ελληνική κρίση, λόγω των κενών και αδυναμιών του, όμως, δεν κατόρθωσε να την αποτρέψει. Πέραν τούτου, η συμμετοχή της χώρας στην Ευρωζώνη επέτρεψε και ενθάρρυνε τον υπερβολικό δανεισμό της και την απρόσκοπτη χρηματοδότηση πρωτόγνωρα υψηλών ελλειμμάτων στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.

3.5 Η Ελληνική κρίση και η διαχείρισή της στο πλαίσιο της Ευρωζώνης

Η διαχείριση της Ελληνικής κρίσης, τόσο από την πλευρά της Ελληνικής κυβέρνησης, όσο και από την Ευρωπαϊκή πλευρά, συνιστά παράδειγμα προς αποφυγή. Ασφαλώς, τα αίτια της Ελληνικής κρίσης είναι πολλά και το πρόβλημα του υπερβολικού χρέους προκλήθηκε, κυρίως, από λάθη της εσωτερικής οικονομικής πολιτικής τα τελευταία 30 έτη. Παρόλα αυτά, η κατάσταση πριν από το 2008 ήταν σε μεγάλο βαθμό διαχειρίσιμη. Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 ήταν φυσικό να μην αφήσει ανεπηρέαστη την Ελλάδα. Όμως, οι αρχικές συνέπειες της κρίσης ήταν συγκριτικά ήπιες για τη χώρα μας. Πρώτον, δεν προκλήθηκαν ανυπέβλητα προβλήματα στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα λόγω του χαμηλού βαθμού διασύνδεσής του με το αμερικανικό και το βρετανικό σύστημα και επειδή δεν κατείχε σημαντικό ποσοστό «τοξικών» τίτλων.

Δεύτερον, οι επιδράσεις στην πραγματική οικονομία, με εξαίρεση τον

τουρισμό και τη ναυτιλία, ήταν, συγκριτικά, ηπιότερες άλλων εξωστρεφών οικονομιών λόγω του χαμηλού βαθμού ανοίγματος της ελληνικής οικονομίας. Παρόλα αυτά, η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση, αν και δεν προκάλεσε, επέτεινε και επέσπευσε την κρίση χρέους της ελληνικής οικονομίας. Είναι ενδεικτικό ότι το 2007, δηλαδή πριν καν ξεσπάσει η κρίση, η χώρα εμφάνιζε δημόσιο χρέος ίσο με το 107,4% του ΑΕΠ της και δημοσιονομικό έλλειμμα 6,5%.

Η κατάσταση χειροτέρευσε δραματικά το 2009, όταν ασκήθηκε, όπως και στις άλλες χώρες της ΕΕ, επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, με αποτέλεσμα το δημοσιονομικό έλλειμμα να εκτιναχθεί στο -15,6% ως προς το ΑΕΠ και το δημόσιο χρέος στο 129,4%. Παρόλα αυτά, η χώρα συνέχιζε να δανείζεται με σχετικά ευνοϊκούς όρους. Για παράδειγμα, το Νοέμβριο του 2009 και, παρά τη διόρθωση του δημοσιονομικού ελλείμματος από το -6 % σε -12,7% του ΑΕΠ, το περιθώριο (spread) των δεκαετών ελληνικών ομολόγων παρέμεινε στις 139 μονάδες βάσης (EEAG 2011).

Τα νέα στοιχεία για το έλλειμμα και η υποβάθμιση από Α σε Α- από την Fitch τον Οκτώβριο του 2009 θα έπρεπε να οδηγήσουν στην άμεση λήψη μέτρων εξυγίανσης των δημόσιων οικονομικών της χώρας και, εν συνεχεία, σε προληπτικό δανεισμό λόγω των ιδιαίτερα χαμηλών επιτοκίων, ώστε να διασφαλιστεί ρευστότητα για την αντιμετώπιση μελλοντικών στενοτήτων. Αντιθέτως, νέα κυβέρνηση προχώρησε σε κοινωνικές παροχές και κατέθεσε ένα άτολμο προϋπολογισμό. Αυτό σήμανε την αρχή του τέλους. Το Δεκέμβριο του 2009 οι τρεις μεγάλοι οίκοι αξιολόγησης υποβάθμισαν την πιστοληπτική ικανότητα της χώρας, με αποτέλεσμα να ακολουθήσει μία συνεχής αύξηση του spread των ελληνικών δεκαετών ομολόγων, το οποίο τον Ιανουάριο του 2010 ξεπέρασε τις 300 μονάδες. Το ράλι των spreads είχε ξεκινήσει και μαζί μ' αυτό αυξάνονταν οι δυσχέρειες χρηματοδότησης του ελληνικού δημοσίου.

Η στάση της κυβέρνησης της χώρας ήταν παθητική ως προς τη λήψη δραστικών μέτρων για την αναστροφή του κλίματος και ενεργητική ως προς την επιδείνωσή του μέσω αρνητικών δηλώσεων κυβερνητικών αξιωματούχων για την κατάσταση της χώρας και για τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας. Με τη στάση της, η τότε ελληνική κυβέρνηση έδειχνε ότι είτε δεν αντιλαμβάνονταν την επερχόμενη χιονοστιβάδα, είτε δίστασε για πολιτικούς λόγους να λάβει τα αναγκαία

μέτρα. Το πρώτο πακέτο μέτρων δημοσιονομικής προσαρμογής τον Φεβρουάριο του 2010 ήταν ανεπαρκές για να πείσει τις αγορές.

Έτσι, σε λιγότερο από ένα μήνα, το Μάρτιο του 2010, ανακοινώθηκαν πιο περιοριστικά μέτρα, τα οποία, όπως και του πρώτου πακέτου, εστίαζαν σε οριζόντιες περικοπές μισθών και επιδομάτων και σε αυξήσεις των έμμεσων φόρων, μέτρα που προκάλεσαν μαζικές απεργίες, αύξησαν τις τιμές και επέτειναν την ύφεση. Δεδομένου ότι επρόκειτο για πολιτική αντιμετώπισης των συμπτωμάτων και όχι των αιτιών της κρίσης, οι οίκοι αξιολόγησης συνέχισαν την υποβάθμιση της χώρας, ενώ στις αγορές αυξάνονταν το ελληνικό spread, με αποτέλεσμα τον Απρίλιο του 2010 να υπερβεί τις 1000 μονάδες και να καταστήσει το δανεισμό από τις αγορές σχεδόν απαγορευτικό.

Τελικά, στις 23 Απριλίου 2010 η χώρα κατέθεσε στο ΔΝΤ και στο Συμβούλιο της ΟΝΕ αίτημα για δημόσια χρηματοδότηση. Στις 2 Μαΐου αποφασίστηκε η χορήγηση στην Ελλάδα δανείου ύψους 110 δισεκατομμυρίων ευρώ (80 δις από τις 15 χώρες της ΟΝΕ και 30 δις από το ΔΝΤ). Η λήψη του δανείου συνδέθηκε με την υπογραφή από την πλευρά της χώρας του πρώτου Μνημονίου, το οποίο περιελάμβανε τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν. Για την επιτήρηση των μέτρων δημιουργήθηκε μία τριμερής επιτροπή (Τρόικα) από εκπροσώπους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της ΕΚΤ και του ΔΝΤ.

Το δάνειο υπέρ της Ελλάδας έλαβε διακρατικό χαρακτήρα και στηρίχθηκε στις διατάξεις περί ενίσχυσης μιας χώρας λόγω έκτακτων καταστάσεων. Ήταν η πρώτη φορά που η Ευρωζώνη κλήθηκε να διαχειριστεί μια τέτοια κρίση. Λόγω της απουσίας θεσμοθετημένων μηχανισμών διαχείρισης κρίσεων, λόγω της απαγόρευσης από τη Συνθήκη ανάληψης των υποχρεώσεων ενός κράτους της ΟΝΕ από άλλα κράτη μέλη, λόγω του φόβου δημιουργίας ενός προηγούμενου, αλλά και λόγω της αντίδρασης των πολιτών τους, τα κράτη μέλη καθυστέρησαν σημαντικά να αντιμετωπίσουν το ελληνικό ζήτημα. Φόβοι όμως για διάδοση της κρίσης και σε άλλες υπερχρεωμένες χώρες, φόβοι για τις συνέπειες μιας πτώχευσης στα εθνικά τραπεζικά συστήματα, κυρίως της Γαλλίας και Γερμανίας καθώς και ανησυχίες για την εικόνα της Ευρωζώνης και της συνολικής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης οδήγησαν τις χώρες της ΟΝΕ, προφανώς χωρίς ενθουσιασμό, να υιοθετήσουν το χρηματοδοτικό σχήμα υπέρ της Ελλάδος.

Έτσι, με αφορμή την ελληνική κρίση η ΟΝΕ δημιούργησε ένα προηγούμενο χρηματοδοτικής στήριξης, χωρίς να χρειαστούν θεσμικές αλλαγές. Εν συνεχεία, και με αφορμή τους φόβους για κατάρρευση και άλλων χωρών της Κοινοτικής περιφέρειας η Ευρωζώνη ανέπτυξε και άλλα μέσα αντιμετώπισης κρίσεων, όπως τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης (European Financial Stabilization Mechanism) και την Ευρωπαϊκή Διευκόλυνση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (European Financial Stability Facility). Ακολούθως, και προκειμένου να θεσπιστεί μόνιμος μηχανισμός από τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης, ο οποίος θα διασφαλίζει τη χρηματοοικονομική σταθερότητα του συνόλου της ευρωζώνης διαχρονικά, υιοθετήθηκε ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ESM), ο οποίος προβλέπεται να ενεργοποιηθεί από τα μέσα του 2012.

Η δανειακή σύμβαση προέβλεπε την επιστροφή της Ελλάδας στις χρηματοπιστωτικές αγορές το 2012 και για το λόγο αυτό δεν κάλυπτε πλήρως τις μακροχρόνιες δανειακές ανάγκες της χώρας για τα έτη 2012 και 2013.

Σημειωτέον, ότι η χορήγηση του δανείου στην Ελλάδα ακολούθησε την παράδοση του ΔΝΤ όσον αφορά στις δεσμεύσεις εφαρμογής ενός προγράμματος δημοσιονομικής και διαρθρωτικής προσαρμογής. Το εν λόγω πρόγραμμα έλαβε την μορφή Μνημονίου, το οποίο αξιολογείται και προσαρμόζεται περιοδικά. Πρόκειται για ένα απολύτως δεσμευτικό πρόγραμμα πολιτικής, με σαφείς υποχρεώσεις, χρονικό διάγραμμα ενεργειών, διαδικασίες διαβούλευσης και παρακολούθησης κλπ. Ένα χρόνο μετά την υιοθέτηση του Μνημονίου διαπιστώθηκε η απόκλιση στόχων, με συνέπεια να γίνει απαιτητή μια νέα συμφωνία δημοσιονομικής και διαρθρωτικής προσαρμογής, καθώς και ενός πακέτου ιδιωτικοποιήσεων, στο πλαίσιο ενός Μεσοπρόθεσμου Σταθεροποιητικού Προγράμματος (2012-2015), το οποίο υιοθετήθηκε τον Ιούνιο του 2011, εν μέσω σφοδρών κοινωνικών και πολιτικών αντιδράσεων.

Οι έντονες αποκλίσεις από τους τεθέντες στόχους, οι κίνδυνοι μιας χρεοκοπίας της χώρας για τη συνοχή της Ευρωζώνης και η σταδιακή συνειδητοποίηση ότι δεν πρόκειται απλώς για κρίση χρέους μιας χώρας αλλά για συστημική κρίση της Ευρωζώνης, προκάλεσαν τις αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής της 21ης Ιουλίου 2011. Οι αποφάσεις αυτές περιελάμβαναν τη χορήγηση νέου δημόσιου δανείου στην Ελλάδα, το κούρεμα μέρους του ιδιωτικού χρέους της, την

επαναγορά ομολόγων, την επιμήκυνση του χρέους από 15 σε 30 χρόνια καθώς και την ενίσχυση της ανάπτυξης της χώρας μέσω ενός προγράμματος τύπου Σχεδίου Μάρσαλ. Όμως, οι αποφάσεις αυτές οι οποίες δεν ήταν συνδεδεμένες με ένα αυστηρό χρονοδιάγραμμα υλοποίησης, δεν επέφεραν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Νέες αποκλίσεις στόχων, οδήγησαν τη χώρα στη λήψη νέων μέτρων τον Οκτώβριο του 2011. Η μη εφαρμογή των αποφάσεων της Συνόδου Κορυφής του Ιουλίου και τα προβλήματα ρευστότητας και σε άλλες χώρες της Ευρωζώνης ενίσχυσαν τις αβεβαιότητες για το μέλλον της.

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη σύγκληση νέας συνόδου κορυφής την 26η Οκτωβρίου 2011 με στόχο την κατάρτιση ενός οριστικού σχεδίου αντιμετώπισης της κρίσης. Η σύνοδος αυτή κατέληξε στις εξής αποφάσεις: χορήγηση νέου δανείου προς την Ελλάδα ύψους 130 δις Ευρώ, «εθελοντικό» κούρεμα του ιδιωτικού χρέους κατά 50%, ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών με κεφάλαια ύψους 30 δις ευρώ, καθώς και την υπογραφή νέου Μνημονίου. Το νέο αυτό Μνημόνιο υπογράφηκε το Μάρτιο του 2012.

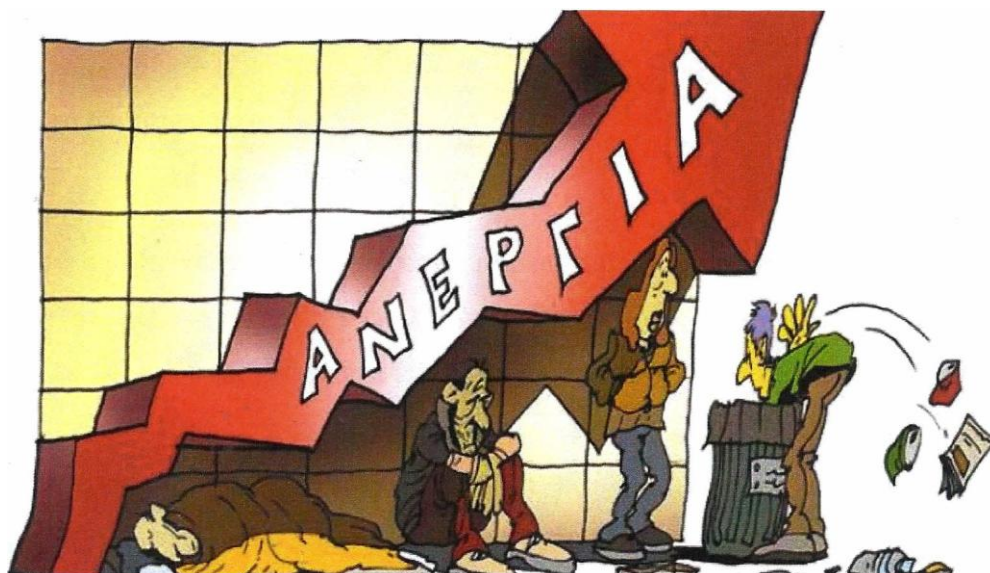
Με τις μέχρι τώρα πολιτικές διαχείρισης της κρίσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, η χώρα όχι μόνον δεν κατόρθωσε να ανακάμψει, αλλά αντιθέτως παρατηρείται γενίκευση της κρίσης, συνεχής χειροτέρευση όλων των οικονομικών και κοινωνικών δεικτών, πολιτική αστάθεια και αβεβαιότητα. Το Ελληνικό ζήτημα της αντιμετώπισης του χρέους έχει πλέον αναγορευθεί σε ζήτημα παραμονής της χώρας στην Ευρωζώνη και κατ' επέκταση σε ζήτημα συνέχισης του εγχειρήματος της νομισματικής ενοποίησης της Ευρώπης (Deutsche Bank 2012, UBS 2012, HSBC 2012). Στο σημείο αυτό τίθενται μια σειρά από ερωτήματα όπως: Γιατί απέτυχε η διαχείριση της Ελληνικής κρίσης; Σε ποιο βαθμό το γεγονός αυτό οφείλεται στο σύστημα διακυβέρνησης της Ευρωζώνης; Ποιες ήταν οι νέες αλλαγές στο εν λόγω σύστημα και ποιες είναι οι δυνατότητές του να διασφαλίσει τη βιωσιμότητα της Ευρωζώνης; Απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά επιχειρεί να δώσει η ανάλυση που ακολουθεί.

3.6 Οι επιπτώσεις της ελληνικής οικονομικής κρίσης

Σαφώς, βιώνοντας μια οικονομική κρίση οι πολίτες διακατέχονται από απόγνωση, εξαιτίας της μελλοντικής αβεβαιότητας και της απουσίας ευημερίας που

επικρατεί στην καθημερινότητά τους. Κάθε χώρα που πλήττεται από μια τόσο δυσμενή κατάσταση, ανάλογα φυσικά με το επίπεδο της ανάπτυξής της, χαρακτηρίζεται από επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη, με άνοδο της ανεργίας και με αρκετό ποσοστό του πληθυσμού να ωθείται στη φτώχεια, καθώς και από προβλήματα στις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές.

Έτσι, και οι επιπτώσεις που δέχτηκε η Ελλάδα ήταν ανάλογες των ιδιαιτεροτήτων που χαρακτήριζαν την ελληνική οικονομία. Συνεπώς, καθώς η θέση της χώρας μας στις διεθνείς αγορές δεν ήταν ισχυρή και ο ρυθμός ανάπτυξής της ήταν ιδιαίτερα χαμηλός, οι επιπτώσεις ήταν άμεσες και ιδιαίτερα σοβαρές με τον δανεισμό ως μόνη διέξοδο να απαιτεί τη λήψη ριζικών μέτρων και την επιβολή διαρθρωτικών αλλαγών.

Εικόνα 1: Ένα χιουμοριστικό σκίτσο που αναπαριστά την ανεργία και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Η έκθεση του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) καλύπτει τη χρονική περίοδο που ξεκινά από την ένταξη της χώρας στο μηχανισμό διάσωσης την άνοιξη του 2010 έως το καλοκαίρι του 2012 και παραθέτει σπουδαία στοιχεία σχετικά με την ύφεση, την ανεργία, τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Συγκεκριμένα, η ύφεση στην Ελλάδα φτάνει στο 25%, υψηλότερο ποσοστό που ξεπερνά ακόμα και τη χώρα που πλήττεται από την ύφεση που ακολουθεί έναν

παγκόσμιο πόλεμο, η ανεργία και η φτώχεια αγγίζουν το 25%, ενώ ο κοινωνικός αποκλεισμός κυμαίνεται στο 30% και η ανεργία στους νέους έως 25 ετών υπερβαίνει το 55%. Σε πραγματικούς αριθμούς οι άνεργοι κυμαίνονται σε περίπου 1,4 εκατομμύρια, οι άνθρωποι που ζουν υπό τα όρια της φτώχειας έχουν αγγίξει τα 2 εκατομμύρια ενώ 3 στους 4 ανέργους είναι άνθρωποι άνω των 30 ετών. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα ποσοστά ανεργίας στην Ελλάδα από τον Ιανουάριο του 2010 έως τον Δεκέμβριο του 2012.

Πίνακας 4: Ποσοστό ανεργίας (2010-2012, προσαρμοσμένα εποχικά στοιχεία)

	Ιαν.	Φεβ.	Μαρ.	Απρ.	Μάιος	Ιουν.	Ιουλ.	Αυγ.	Σεπτ.	Οκτ.	Νοεμ.	Δεκ.
2010	10,9	11,2	11,5	11,8	12,1	12,5	12,5	12,8	13,2	13,8	14	14,5
2011	14,9	15,3	15,8	16,2	16,7	17,1	17,7	18,3	18,8	19,5	20,9	21,4
2012	21,5	21,9	22,2	23,1	23,8	24,6	25	25,5	26	26	26,2	26,2

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, με το ξέσπασμα της κρίσης το 2008, στον επιχειρηματικό τομέα 46.969 επιχειρήσεις από όλους τους κλάδους άνοιξαν, ενώ 64.219 έκλεισαν κατά τη διάρκεια του ίδιου έτους. Για το έτος 2009 αντίστοιχα, τα στοιχεία επισημαίνουν ότι 45.059 επιχειρήσεις διαφόρων κλάδων άνοιξαν και 63.024 επιχειρήσεις έβαλαν λουκέτο.

3.7 Πως επηρεάζει η οικονομική κρίση την κοινωνική ασφάλιση

Η κρίση (οικονομική, δημοσιονομική και κοινωνική) που έχει «χτυπήσει» την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια δεν άφησε ανεπηρέαστο και το κοινωνικό κράτος. Το κοινωνικό κράτος ως υποσύστημα του οικονομικού συστήματος έχει ως στόχο, με τη χορήγηση των παροχών σε είδος και σε χρήμα να αναδιανέμει (δευτερογενώς) τους πόρους της οικονομίας στην κοινωνία, αμβλύνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την πρωτογενή ανισοκατανομή των πόρων μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας. Το κοινωνικό κράτος είναι υπεύθυνο για την παροχή των κοινωνικών δικαιωμάτων

στους πολίτες δημόσια υγεία, παιδεία, κοινωνική ασφάλιση, εργασία, προστασία των πολιτών κ.ά. Το κοινωνικό κράτος είναι ένας κοινωνικός θεσμός του οικονομικού συστήματος και διαμορφώνεται ανάλογα με τις κοινωνικές εξελίξεις για την ικανοποίηση των αναγκών του πληθυσμού.

Η κρατική διαχείριση του κοινωνικού κεφαλαίου τα προηγούμενα χρόνια στέρησε από το κράτος πρόνοιας και κατ'επέκταση από την κοινωνική ασφάλιση ένα σημαντικό αποθεματικό κεφάλαιο. Σε συνδυασμό με τη μη είσπραξη νομοθετημένων εσόδων του κράτους πρόνοιας και την περιορισμένη χρηματοδοτική συμμετοχή του κρατικού προϋπολογισμού, η κοινωνική ασφάλιση υπέστη μεγάλο πλήγμα. Η εκδήλωση της κρίσης στη χώρα μας είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των παροχών (συντάξεις κύριες και επικουρικές, εφάπαξ, κοινωνικά επιδόματα, κ.λπ.) και τη μείωση των κοινωνικών δαπανών με αποτέλεσμα τη σοβαρή επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου του πληθυσμού και την άμβλυνση των κοινωνικών προβλημάτων. Σε μια περίοδο δραματικής αύξησης της ανεργίας και της απορύθμισης των εργασιακών σχέσεων η κρίση του κοινωνικού κράτους και της κοινωνικής ασφάλισης γίνεται περισσότερο ορατή από κάθε άλλη φορά.

Το Φεβρουάριο του 2015 το εποχικά διορθωμένο ποσοστό ανεργίας ανήλθε στο 25,4% έναντι 27,2% τον Φεβρουάριο του 2014 και 25,6% τον Ιανουάριο του 2015. Το σύνολο των απασχολούμενων κατά το Φεβρουάριο του 2015 εκτιμάται ότι ανήλθε σε 3.549.166 άτομα. Οι άνεργοι ανήλθαν σε 1.205.857 άτομα, ενώ ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός ανήλθε σε 3.347.358 άτομα. Η ανεργία στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2009-2014, ως αποτέλεσμα της εφαρμοζόμενης πολιτικής είχε δραματική αύξηση όπως βλέπουμε και από το παρακάτω διάγραμμα, και είναι πολύ δύσκολο να επιστρέψει στα επίπεδα του 2009 με μια αναιμική ανάπτυξη που οφείλεται κατά κύριο λόγο στην μεγάλη εσωτερική υποτίμηση και όχι σε αναπτυξιακές πολιτικές και επενδύσεις.

Η πραγματική ανεργία στην Ελλάδα είναι 5 ποσοστιαίες μονάδες πάνω από τη στατιστική ανεργία. Η ανεργία στερεί πόρους από το Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης (ΣΚΑ) και τα τελευταία χρόνια με τη δραματική της αύξηση το σύστημα έχασε ένα σημαντικό κεφάλαιο. Το ενεργό εργατικό δυναμικό της Ελλάδας χρηματοδοτούσε τους συνταξιούχους χωρίς να μένει αποθεματικό κεφάλαιο στα ταμεία του ΣΚΑ (η αναλογία εργαζομένων-συνταξιούχων έγινε 1:1). Με το έντονο

δημογραφικό πρόβλημα και τη μαζική έξοδο των εργαζομένων στη σύνταξη (baby boom) τα επόμενα χρόνια το ΣΚΑ θα αντιμετωπίσει σημαντικό πρόβλημα λόγω πολύ μικρού κεφαλαίου διαθέσιμων για να χρηματοδοτήσει τις επιπρόσθετες συντάξεις.

Η εργασιακή κρίση στην Ελλάδα προήλθε με την πλήρη απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, με το καθεστώς των ατομικών συμβάσεων εργασίας και των συμβάσεων ενοικίασης εργαζομένων, με την πλήρη απελευθέρωση των απολύσεων και με την εποπτεία της εργασίας.

Η μείωση των μισθών (35-45%) διαμέσου των ατομικών συμβάσεων και των ευέλικτων μορφών απασχόλησης, το επίπεδο των οποίων ανέρχεται σε ποσοστό 40% (550.000 εργαζόμενοι) από τους οποίους το κράτος δεν εισπράττει 3 δις ευρώ τον χρόνο από φόρους εισοδήματος και τα ασφαλιστικά Ταμεία δεν εισπράττουν 350 εκατ. ευρώ από εισφορές, 850.000 άτομα από 1.400.000 εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα εργάζονται και αμείβονται με καθυστέρηση από 1-12 μήνες. Στην Ελλάδα το 0,05% του πληθυσμού κατέχει το 1/3 του ΑΕΠ, την στιγμή που το 1/3 του πληθυσμού βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας (475 ευρώ τον μήνα) την περίοδο 2010-2013.

Τα τελευταία χρόνια και πριν ακόμη εμφανισθεί η οικονομική κρίση η αύξηση των μισθών ήταν μικρότερη από την αύξηση της παραγωγικότητας, με αποτέλεσμα να αυξάνεται το κέρδος των επιχειρήσεων.

Στην Ελλάδα την περίοδο 1995-2008 οι μισθοί αυξήθηκαν κατά 12,5%, η παραγωγικότητα της εργασίας κατά 20%, ο πληθωρισμός κατά 30% και τα κέρδη των επιχειρήσεων κατά 40%. Για τους εργαζόμενους του Δημόσιου και ευρύτερου δημόσιου τομέα, κατά την διάρκεια του προγράμματος προσαρμογής, έχει επιβληθεί πληθώρα μέτρων που μειώνουν τις αποδοχές των εργαζομένων. Με βάση την μέση μισθολογική δαπάνη, η μείωση των μέσων ακαθάριστων ονομαστικών αποδοχών στο Δημόσιο υπολογίζεται σε -7,7% το 2010, -0,5% το 2011, -3,8% το 2012 και -6,7% το 2013.

Ο πραγματικός κατώτατος μισθός στην Ελλάδα το διάστημα 2010-2013 μειώθηκε κατά 25,9% και 35,4% για τους νέους κάτω των 25 ετών, από τα επίπεδα του 1984. Αποτέλεσμα είναι και η μείωση του επιδόματος ανεργίας (από 461,5€ σε 360€) και άλλων κοινωνικών παροχών που συνδέονται άμεσα. Η μείωση 45% των

κύριων, επικουρικών συντάξεων και του εφάπαξ κατά την περίοδο 2010-2014, επιδείνωσε το βιοτικό επίπεδο των συνταξιούχων και ταυτόχρονα συρρικνώθηκε σημαντικά το αποθεματικό κεφάλαιο της κοινωνικής ασφάλισης (4,5 δισ. ευρώ το 2013, 2,5 δισ. το 2015).

Κατά τη χρονική περίοδο 2010-2014 το Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης υπέστη μείωση των δαπανών για συντάξεις κατά 32% (33 δισ ευρώ το 2010 και 22 δισ ευρώ το 2014), μείωση εισφορών από τη μείωση μισθών κατά 33% (11,5 δισ ευρώ το 2010 και 7,5 δισ ευρώ το 2014), μείωση αποθεματικού κεφαλαίου (12,5 δισ ευρώ από το PSI, 27 δισ ευρώ το 2010 και το 2015 μόλις 2,5 δισ ευρώ), μείωση της κρατικής επιχορήγησης (18,9 δισ ευρώ το 2010 και 8,6 δισ ευρώ το 2014), μείωση εσόδων λόγω ανεργίας 4 δισ ευρώ (2,5 δισ ευρώ το 2010 και 6,5 δισ ευρώ το 2014), μείωση εσόδων από εισφοροδιαφυγή 15 δισ ευρώ το 2014 και μείωση εσόδων από οφειλές 17,4 δισ ευρώ το 2014.

Η εφαρμογή της ρήτρας του «μηδενικού ελλείμματος» στα επικουρικά ταμεία και στο εφάπαξ θα επιφέρει μεγάλη μείωση στις συνταξιοδοτικές παροχές αφού οι δαπάνες τους θα πρέπει να εναρμονίζονται με τα έσοδά τους. Οι κρατικές επιχορηγήσεις προς το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης το 2012 ήταν 15 δισ ευρώ, το 2011 21 δισ, το 2009 18,9 δισ. Παρατηρούμε μια σταδιακή μείωση των επιχορηγήσεων στο ΣΚΑ, για τον περιορισμό του ελλείμματος του κρατικού προϋπολογισμού, και βάση του αναθεωρημένου μνημονίου ορίζονται στα 8,6 δισ ευρώ το χρόνο. Η εξέλιξις αυτές σηματοδοτούν μία δομική αλλαγή στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης με μειώσεις της κρατικής επιχορήγησης, με μειώσεις δαπανών και προώθηση της ιδιωτικής ασφάλισης. Το «σημείο ή έτος καμψής» του ασφαλιστικού συστήματος είναι το 2016.

Από τις μειώσεις των συντάξεων και την αύξηση των ορίων ηλικίας το σύστημα επιδείνωσε το βιοτικό επίπεδο των συνταξιούχων, εξοικονόμησε κάποιους πόρους, αλλά οι πόροι αυτοί απορροφήθηκαν από τις απώλειες του συστήματος από την ανεργία, την εισφοροδιαφυγή, αλλά και από τον ρυθμό αύξησης των συνταξιούχων. Ως το 2009 κάθε χρόνο έμπαιναν στο σύστημα περίπου 40.000 νέοι ασφαλισμένοι και συνταξιοδοτούνταν άλλες 40.000, ενώ από το 2010 ως το 2013, ο ετήσιος αριθμός των συνταξιοδοτούμενων ανήλθε σχεδόν στις 100.000, λόγω

πρόωρων συνταξιοδοτήσεων, με την είσοδο στο σύστημα, λόγω της κρίσης, να αφορά ελάχιστους ή και καθόλου νέους ασφαλισμένους.

Η βιωσιμότητα του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης (ΣΚΑ), εάν δεν μεταβεί η ελληνική οικονομία σε τροχιά ανάπτυξης με επιταχυνόμενους ρυθμούς, δεν αυξηθεί η κρατική χρηματοδότηση και δεν ληφθούν επιπρόσθετα μέτρα για τη δημιουργία χρηματοδοτικών εισροών προς το σύστημα, τότε θα βασιστεί στην αύξηση των εισφορών ή στη μείωση του ποσοστού αναπλήρωσης των συντάξεων. Με άλλα λόγια αποδεικνύεται ότι η πορεία ανάπτυξης και αύξησης της απασχόλησης στην ελληνική οικονομία αποτελεί, εκτός των άλλων, τη θεμελιώδη προϋπόθεση ενίσχυσης των χρηματοδοτικών εισροών του ΣΚΑ.

3.8 Προβλήματα στην Ιατρική Περίθαλψη

Η παγκόσμια οικονομική κρίση δεν άφησε ανεπηρέαστο και τον τομέα της υγείας. Με την απαίτηση δέσμευσης τουλάχιστον 1,1 τρις δολαρίων για την δανειοδότηση τμημάτων θεραπευτικής δραστηριότητας παρατηρείται μία συνεχής συνολική αρνητική επίπτωση στον τομέα της υγείας. Καθώς η ανεργία αυξάνεται, το άγχος μεγαλώνει όλο και πιο πολύ και η απώλεια θέσεων εργασίας γίνεται καθημερινό φαινόμενο η ασφαλιστική κάλυψη μειώνεται δραματικά. Το μεγαλύτερο παράδειγμα είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής όπου υπάρχουν πάνω από 47 εκατομμύρια άνεργοι.

Η χρηματοδοτική πίεση στον υγειονομικό τομέα αναδεικνύει δύο σημαντικές συνιστώσες:

- Την εξαιρετική σημασία της βιωσιμότητας των συστημάτων ασφαλιστικής κάλυψης και κοινωνικής προστασίας.
- Την ανάδειξη της θεμελιώδους σημασίας των κοινωνικών προσδιοριστών της υγείας.

Τα δημόσια ελλείμματα και η ανεργία ασκούν ασφυκτικές πιέσεις στους προϋπολογισμούς της ασφάλισης, αλλά και των ιδρυμάτων παροχής υγειονομικής φροντίδας, τα οποία ελέγχονται από την κεντρική διοίκηση, καθώς και στις

επιχειρήσεις υγείας ιδιωτικού χαρακτήρα, που αντιμετωπίζουν προβλήματα ρευστότητας και εξυπηρέτησης των δανειακών αναγκών.

Οι αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία λόγω της οικονομικής κρίσης δημιουργούν, όπως είναι λογικό, μια επιπλέον ζήτηση στις υπηρεσίες υγείας. Η ζήτηση αυτή θα επιβαρύνει κυρίως τις δημόσιες μονάδες παροχής υπηρεσιών υγείας, καθώς έχει δειχθεί ότι σε περιόδους μείωσης του εισοδήματος οι καταναλωτές-ασθενείς στρέφονται σε υπηρεσίες οι οποίες έχουν ασφαλιστική κάλυψη.

Τα συστήματα υγείας των αναπτυσσόμενων χωρών θα αντιμετωπίσουν προβλήματα χρηματοδότησης για δύο κυρίως λόγους. Ο πρώτος αφορά στη μείωση των κρατικών δαπανών για την υγεία λόγω της οικονομικής στενότητας. Ο δεύτερος σχετίζεται με τη διακοπή της εξωτερικής οικονομικής βοήθειας από τις πλουσιότερες χώρες, οι οποίες καλύπτουν ένα μεγάλο τμήμα της χρηματοδότησης για την υγεία, και οι οποίες θα επιχειρήσουν να περικόψουν τις δαπάνες τους.

Είναι όμως πιθανό η συνέχιση της ροής οικονομικών πόρων προς τις οικονομικά ασθενέστερες χώρες να είναι, τελικά, προς το συμφέρον των πλουσιότερων χωρών, καθώς υγιής πληθυσμός σημαίνει ασφάλεια, πολιτική σταθερότητα και οικονομική ανάπτυξη. Επίσης, στις αναπτυσσόμενες χώρες η πρόληψη και η θεραπεία των λοιμωδών νοσημάτων (π.χ. AIDS, ελονοσία και φυματίωση) είναι μείζονος σημασίας και στηρίζεται σχεδόν εξ ολοκλήρου στην εξωτερική βοήθεια και τη συνεργασία.

Στις χαμηλής και μέσης ανάπτυξης χώρες, η πίεση στους προϋπολογισμούς υγείας απειλεί βασικές παροχές όπως είναι οι εμβολιασμοί, η μείωση των οποίων συνδέεται με αυξημένη βρεφική θνησιμότητα. Υπό το πρίσμα αυτό, είναι πιθανό διαρκούς της οικονομικής κρίσης να παρατηρηθούν 400.000 επιπλέον θάνατοι σε ετήσια βάση λόγω μείωσης της εμβολιαστικής κάλυψης, κατά την εκτίμηση της Παγκόσμιας Τράπεζας.

3.9 Επιπτώσεις της Οικονομικής Κρίσης στο Ελληνικό Σύστημα Υγείας

Στην Ελλάδα, η ανάπτυξη της οικονομίας συρρικνώθηκε το 2008 υπό το βάρος της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, περαιτέρω μείωση αναμενόταν και το 2009 εξαιτίας της πτώσης των εξαγωγών, ενώ αργή και

σταδιακή ανάκαμψη προβλεπόταν για το 2010. Η ανεργία στην Ελλάδα τον Ιούλιο του 2009 ήταν 9,6% σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδας (ΕΣΥΕ). Το υψηλό έλλειμμα αποτελεί και το μεγαλύτερο πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας, καθώς περιορίζει τις επιλογές για την άσκηση αποτελεσματικής δημοσιονομικής πολιτικής, η οποία θα στηρίζει την αγορά και θα ενισχύσει την οικονομία οδηγώντας την ελληνική οικονομία στην έξοδο από την κρίση. Τέλος, το ΑΕΠ αναμενόταν για το 2010 να παρουσιάσει μείωση κατά 0,9% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, σύμφωνα με εκτιμήσεις της Eurostat.

Στη χώρα μας εκτιμάται ότι η ζήτηση και η χρήση υπηρεσιών υγείας πρόκειται να αυξηθεί κυρίως προς το δημόσιο και τον ασφαλιστικό τομέα, καθώς η μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος θα στρέψει την κατανάλωση υπηρεσιών υγείας σε υπηρεσίες οι οποίες έχουν ασφαλιστική κάλυψη. Η κατάσταση αυτή θα δημιουργήσει ακόμη μεγαλύτερες πιέσεις από τις ήδη υπάρχουσες στην αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα του συστήματος υγείας. Η ανταποκρισιμότητα του ελληνικού συστήματος υγείας είναι μικρή, σύμφωνα με τα αποτελέσματα μελετών. Η δυσαρέσκεια των ασθενών εστιάζεται κυρίως στις υψηλές ιδιωτικές δαπάνες, στην παραοικονομία, στη μεγάλη αναμονή και στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, ειδικά στην πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας.

Επιπλέον, οι κοινωνικοοικονομικές ανισότητες στη χρήση των υπηρεσιών υγείας και στα αποτελέσματά τους, δηλαδή στο επίπεδο υγείας, θα ενταθούν. Σε έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα φαίνεται ότι υπάρχει μια ισχυρή συσχέτιση της χρήσης υπηρεσιών υγείας και της αυτοαξιολόγησης του επιπέδου της υγείας με το εισόδημα. Τα ευρήματα αυτά επιβεβαιώνονται και από την ΕΣΥΕ, όπου, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία, το 2006 το 20,3% του πληθυσμού της χώρας (838.910 νοικοκυριά) ανήκε σε νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα. Σε σχέση με την υγεία, τα μέλη των νοικοκυριών σε κίνδυνο φτώχειας δηλώνουν ότι έχουν χειρότερη υγεία. Ειδικότερα, ο πτωχός πληθυσμός έχει κάποιο χρόνιο πρόβλημα κατά 35% περισσότερο από το μη πτωχό πληθυσμό.

Τα ελλείμματα των δημόσιων νοσοκομείων (6,5 δις €) και των ασφαλιστικών οργανισμών υγείας (4,5 δις €) θα αυξηθούν και θα υπάρξουν δυσχέρειες στην εξυπηρέτησή τους, ενώ και ο ιδιωτικός τομέας θα αντιμετωπίσει, επίσης, ανάλογα προβλήματα. Οι ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρείες θα αντιμετωπίσουν δυσχέρειες στη

χρηματοδότησή τους, καθώς η ζήτηση για τη σύναψη ιδιωτικών ασφαλιστηρίων συμβολαίων υγείας θα μειωθεί εξαιτίας της μείωσης του διαθέσιμου εισοδήματος.

Προβλήματα αναμένεται να δημιουργηθούν στην αποτελεσματική διαχείριση των χρόνιων νοσημάτων, ειδικά των ατόμων που βρίσκονται στις ασθενέστερες κοινωνικές ομάδες. Ωστόσο, η εκτεταμένη μορφή οριζόντιας αλληλεγγύης και η ύπαρξη των δομών κοινωνικής προστασίας και υγείας αποτελούν θετικό στοιχείο για τη χώρα μας, καθώς μπορούν να απορροφήσουν μεγάλο τμήμα αυτής της κοινωνικής και οικονομικής έντασης και να προφυλάξουν τον πληθυσμό από τις αρνητικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην υγεία.

3.10 Τρόποι αντιμετώπισης του δημοσιονομικού ελληνικού προβλήματος

Είναι γεγονός πως σε παγκόσμιο επίπεδο η κρίση έχει υποχωρήσει πια αισθητά, όχι όμως και σε εθνικό επίπεδο αφού δεν μπορεί να προβλεφθεί το μέγεθος και η διάρκειά της, καθιστώντας την έτσι μια εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση. Οι τρόποι αντιμετώπισης της κρίσης αφορούν στις ενέργειες του κράτους οι οποίες θα στοχεύουν στην ενίσχυση των λειτουργιών του και στην εκ νέου συμμετοχή του στις αγορές.

Τα πιο σημαντικά προβλήματα για τα οποία θα πρέπει να βρεθεί άμεση λύση αποτελούν το δημοσιονομικό και εξωτερικό έλλειμμα, καθώς επίσης και τα χρόνια διαρθρωτικά οικονομικά θέματα της χώρας, που της στερούν την ανταγωνιστική θέση που δύναται να κατέχει στις διεθνείς αγορές. Όσον αφορά στο δημοσιονομικό έλλειμμα, οι πιο αποτελεσματικοί τρόποι αντιμετώπισής του είναι η άμεση ελάττωση των κρατικών δαπανών και η αύξηση των φορολογικών εσόδων, όχι όμως στηριζόμενη στην αύξηση της φορολογίας αλλά στην ύπαρξη ενός αποτελεσματικού μηχανισμού είσπραξης των φόρων. Με λίγα λόγια, πρόκειται για την επίτευξη εξυγίανσης και σταθερότητας του κράτους. Αυτό θα επιτευχθεί με την αναδιάρθρωση των δημοσίων δαπανών που θα διατίθενται πλέον σε έργα ικανά να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας, συγχρηματοδοτούμενα από την Ε.Ε. (προγράμματα ΕΣΠΑ), με την εφαρμογή ενός μηχανισμού για τον έλεγχο της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας, με την αύξηση της φορολογίας των προσόδων των κεφαλαίων (μερίσματα) και την ταυτόχρονη μείωση της έμμεσης φορολογίας, καθώς και με τη

φορολόγηση της μεγάλης ακίνητης περιουσίας, συμπεριλαμβανομένης και της εκκλησιαστικής στο πλαίσιο της επιχειρηματικής αξιοποίησής της.

Στη συνέχεια, ιδιαίτερος σημαντική είναι η ενίσχυση των μεσαίων στρωμάτων και των κοινωνικά ευάλωτων μονάδων με σκοπό τη στήριξη της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών, με τη μείωση της φορολογίας σε φυσικά πρόσωπα και την οικονομική ενίσχυση χαμηλόμισθων, χαμηλοσυνταξιούχων, ανέργων και πολύτεκνων οικογενειών, η οποία μπορεί να πραγματοποιηθεί είτε με άμεσες παροχές του κράτους (επιδόματα) είτε με την προστασία τους σε περιπτώσεις δανείων για πρώτη κατοικία με ευνοϊκά μέτρα για την αποπληρωμή των δανείων με επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής, με μείωση της ελάχιστης μηνιαίας δόσης και με αναχρηματοδότηση των ληξιπρόθεσμων οφειλών των ευάλωτων, κυρίως, ομάδων του πληθυσμού. Επιπλέον, σημαντική είναι η επιβολή ανώτατου ορίου στα επιτόκια των τραπεζών τόσο για τις περιπτώσεις δανείων όσο και για τις περιπτώσεις πιστωτικών καρτών.

Επίσης, ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο επιχειρηματικός τομέας για τον οποίον θα έπρεπε να υπάρξει οπωσδήποτε κρατική μέριμνα με τη λήψη μέτρων στοχεύοντας στη στήριξή του. Εκ πρώτης, απαιτείται να αρθούν οι περιορισμοί εισόδου στις αγορές και να πραγματοποιηθεί το «άνοιγμα» όλων των κλειστών επαγγελμάτων, να αποφευχθούν μονοπωλιακές καταστάσεις και συμπεριφορές, να ενισχυθεί η επιχειρηματικότητα και η καινοτομία στο «επιχειρείν» και να καθιερωθεί ένα σταθερό θεσμικό, νομικό και φορολογικό πλαίσιο, ικανό να προσελκύσει εξωτερικούς και εσωτερικούς επενδυτές. Με στόχο την ενίσχυση της ελληνικής επιχειρηματικότητας και καινοτομίας θα πρέπει να εστιάσει στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις μέσω της παραγωγικής αναδιάρθρωσης ορισμένων κλάδων, της αύξησης δημοσίων επενδύσεων σχετικών με την παιδεία, της βιώσιμης ανάπτυξης και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, της απαλοιφής των γραφειοκρατικών διαδικασιών και της χρήση των νέων τεχνολογιών και της άμεσης προώθησης του ΕΣΠΑ με προτεραιότητα στα συγχρηματοδοτούμενα έργα (Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα) υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου και οφέλους.

Επιπρόσθετα, η αντιμετώπιση του υψηλού ποσοστού ανεργίας που πλήττει τη χώρα μας θα επιτευχθεί με τη στήριξη της απασχόλησης και την επιδότηση της εργασίας. Δηλαδή, επιβάλλεται να ενισχυθούν οι επιχειρήσεις που απασχολούν

ακόμα προσωπικό, να δοθούν επιδοτήσεις για κάθε νέα θέση εργασίας, γεγονός που θα αποτελέσει σπουδαίο κίνητρο για τις επιχειρήσεις ώστε να προσλαμβάνουν νέο προσωπικό. Επίσης, πρέπει να ενισχυθεί η κοινωνική εργασία με πλήρες το δικαίωμα κοινωνικής ασφάλισης για τη στήριξη των ανέργων και των απολυμένων και την απασχόλησή τους σε τμήματα που απουσιάζει μεγάλο μέρος προσωπικού, όπως στο περιβάλλον, στην κοινωνική πρόνοια, στην τοπική αυτοδιοίκηση κ.ά. Τέλος, θα πρέπει να διοχετεύονται άμεσα τα κονδύλια του ΕΣΠΑ στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις για να στηριχθεί η αγορά και να αυξηθεί η ρευστότητα.

Καθώς, όπως γνωρίζουμε, αυτή η κρίση ξεκίνησε από τα αμερικανικά χρηματοπιστωτικά συστήματα και μέσω των αντίστοιχων ελληνικών έφτασε και στη χώρα μας, επιβάλλεται να ληφθούν μέτρα που θα καταστήσουν τις τράπεζες ικανές στην αντιμετώπιση μελλοντικών τραπεζικών κρίσεων και θα ενισχύσουν το χρηματοπιστωτικό σύστημα στο σύνολό του μέσω του κρατικού παρεμβατισμού και ενός πλαισίου εποπτείας και ελέγχου με σκοπό την ενίσχυση της ρευστότητας στην αγορά.

Συνεπώς, τα βασικότερα μέτρα που πρέπει να ληφθούν από το κράτος σχετικά με το χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι η ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών μέσω της αύξησης του μετοχικού τους κεφαλαίου και όχι μέσω κρατικών κονδυλίων, όπως γίνεται σήμερα. Το σύστημα εποπτείας του χρηματοπιστωτικού συστήματος πρέπει να καταστεί πιο αποτελεσματικό λειτουργώντας με ένα διεθνές πλαίσιο που θα καθορίζει τη λειτουργία του. Η διαφάνεια είναι απαραίτητη τόσο για τις συναλλαγές τιτλοποιημένων προϊόντων όσο και για την ανάπτυξη οργανωμένων αγορών. Όσον αφορά στην εταιρική διακυβέρνηση των τραπεζών πρέπει να θεσπιστούν νέοι και πιο αυστηροί κανόνες από τους ήδη υπάρχοντες.

Επιπροσθέτως, όπως είναι ευρέως γνωστό οι ροές των κεφαλαίων των τραπεζών είναι διεθνείς, συνεπώς πρέπει να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο κανόνων και αρχών βασισμένο σε διεθνή συνεργασία όλων των εποπτικών φορέων που θα επιβάλλει τη δημιουργία ενιαίου εποπτικού πλαισίου και ενός ευρωπαϊκού οργανισμού που θα ελέγχει το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Επιπλέον, θα πρέπει να θεσπιστεί νόμος για την κατάργηση όλων των χρεώσεων που έχουν επιβληθεί εκ μέρους των τραπεζών σε πιστωτές και δανειολήπτες και έχουν κριθεί παράνομες και καταχρηστικές από τα δικαστήρια, ώστε να ελαφρυνθούν όσοι χρωστούν και

αδυνατούν να πληρώσουν λόγω των δεδομένων οικονομικών συνθηκών. Τέλος, πρέπει να ενισχυθεί η ρευστότητα της πραγματικής οικονομίας μέσω ενός ειδικού ταμείου αναχρηματοδότηση των επιχειρήσεων ή μέσω του Εθνικού Ταμείου Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης (ΕΤΕΑΝ Α.Ε.).

3.11 Το περίπλοκο ελληνικό ζήτημα

Αν και αρχικά αντιμετωπίστηκε σαν μία ακόμα περίπτωση χώρας με υψηλό δημόσιο χρέος και πρόβλημα στον τραπεζικό τομέα, το πρόβλημα της Ελλάδας δεν θα μπορούσε να περιγραφεί απλά με αυτόν τον τρόπο. Μία καλύτερη και προσεκτικότερη ματιά πάνω στην οικονομική κατάσταση της Ελλάδας - στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα - μπορεί να αναδείξει πραγματικά την περιπλοκότητα και την μοναδικότητα του, το οποίο όμως αντιμετωπίστηκε ως ένα ακόμα όμοιο με τα υπόλοιπα πρόβλημα.

Παράλληλα θα μπορέσει να αποτελέσει την βάση για να γίνει κατανοητό το πώς οι εκάστοτε αποφάσεις, δράσεις και μέτρα που ελήφθησαν κατά την προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος, προκάλεσαν εντατικοποίηση του προβλήματος που υπάρχει.

3.11.1 Η μοναδικότητα του ζητήματος της Ελλάδας.

Σίγουρα σε μία εργασία για το πρόβλημα της Ελλάδας και την ευρύτερη κρίση, δεν γίνεται να μην υπάρχει μια βαθιά ανάλυση για την ιδιαιτερότητά του και την μοναδικότητά του.

Σίγουρο είναι επίσης το γεγονός ότι είναι πολύ-παραγοντικό σε σημείο όπου η αναφορά και μόνο των παραγόντων που αποτελούν την αιτία της κρίσης που ξέσπασε στην Ελλάδα , θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο μελέτης για πολλές εργασίες πάνω στο θέμα αυτό. Στην παρούσα εργασία θα ομαδοποιήσουμε τα βασικά αίτια που προκάλεσαν την κρίση στην Ελλάδα και κατόπιν θα κάνουμε μια ανάλυση για τα σημαντικότερα προβλήματα κατά ομάδα.

Οι βασικές κατηγορίες-ομάδες των προβλημάτων που έρχεται να αντιμετωπίσει η Ελλάδα σε μορφή είναι τρεις:

A) Το πρόβλημα της χαμηλής ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της Ελλάδας.

B) Το υψηλό δημόσιο χρέος.

Γ) Το παγκόσμιο εύρος της κρίσης χρέους.

Στις παραπάνω κατηγορίες προβλημάτων μπορούμε να προσθέσουμε και άλλες δύο που θα αναλυθούν σε μικρότερο βαθμό. Οι κατηγορίες αυτές είναι :

A) Το υψηλό κόστος της εθνικής άμυνας.

B) Το πρόβλημα διαχείρισης της λαθρομετανάστευσης.

3.11.2 Η χαμηλή ανταγωνιστικότητα και παραγωγικότητα της οικονομίας στην Ελλάδα

Ένα από τα βασικά προβλήματα, που καλείται να αντιμετωπίσει η Ελλάδα κατά την παρούσα κρίση, είναι η χαμηλή ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της και στον ιδιωτικό τομέα και όσον αφορά την δημόσια-κρατική πλευρά του ζητήματος. Λέγοντας την δημόσια-κρατική πλευρά του ζητήματος εννοείται η δημιουργία συνθηκών ή η απαλοιφή εμποδίων προς την επιχειρηματικότητα στην χώρα, η διευκόλυνση επενδύσεων και λοιπών στοιχείων που θα μπορούσαν να αυξήσουν τον ανταγωνισμό εντός της ελληνικής αγοράς και κατά συνέπεια την αύξηση της ανταγωνιστικότητας σε ευρύτερο επίπεδο (είτε ευρωπαϊκό, είτε παγκόσμιο κατά περιπτώσεις).

3.11.3 Ο ιδιωτικός τομέας στην Ελλάδα

Στον ιδιωτικό τομέα πρέπει να σημειώσουμε ότι το πρόβλημα δεν είναι νέο αλλά υφίσταται εδώ και πολλές δεκαετίες. Κατά την διάρκεια όλων αυτών των ετών δεν υπήρξε ποτέ μια οργανωμένη, συγκεκριμένη και συνεπής προσπάθεια - έστω και μεσοπρόθεσμης διάρκειας- προς την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Αναφορά πρέπει να γίνει και στις στρεβλώσεις που υπάρχουν στην οικονομία και συνδέονται άμεσα με την έλλειψη ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Η ύπαρξη μονοπωλιακών συνασπισμών (καρτέλ) στην αγορά - χωρίς να έχουν γίνει είτε συνεπείς, οργανωμένες και δραστικές επεμβάσεις για την διάσπασή τους, είτε για

την προληπτική δράση κατά της δημιουργίας των μονοπωλιακών συνασπισμών-δημιούργησε στρεβλώσεις στην οικονομία της χώρας.

Και ενώ για πολλά χρόνια γίνονται αναφορές για την αρνητική επίδραση που έχουν σε μικροοικονομικό επίπεδο - στον οικογενειακό προϋπολογισμό - δεν υπήρξε ποτέ μία προσπάθεια αποστασιοποίησης από το γεγονός, ώστε να αναδειχθεί και να εξεταστούν τα προβλήματα που δημιουργούνται στην οικονομία της χώρας σε μακροοικονομικό επίπεδο.

Η δημιουργία των μονοπωλιακών συνασπισμών (καρτέλ) οδήγησε στην μείωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας σε διάφορους τομείς. Χαρακτηριστικό στοιχείο του γεγονότος αυτού είναι η εξαγορά ελληνικών επιχειρήσεων σε σχετικούς τομείς από ξένους ομίλους. Ενώ το γεγονός αυτό από μόνο του θα μπορούσε να θεωρηθεί άσχετο με την έλλειψη ανταγωνιστικότητας στην ελληνική οικονομία και να συνδεθεί με την αύξηση της μέσης κατανάλωσης των Ελλήνων στις αγορές αυτών (είτε προϊόντων είτε υπηρεσιών) κάτι τέτοιο φαίνεται ότι δεν ισχύει με μία προσεκτικότερη ματιά. Αυτό μπορεί να γίνει εύκολα κατανοητό αν συγκρίνουμε δύο διαφορετικές αγορές της ελληνικής οικονομίας, μίας με επιβεβαιωμένη την ύπαρξη μονοπωλιακού συνασπισμού (αγορά γάλακτος και συναφών γαλακτοκομικών προϊόντων) και μίας που υπήρξε ανταγωνισμός και μάλιστα ιδιαίτερα ισχυρός, που προκάλεσε και ανακατατάξεις εντός της αγοράς (τραπεζική αγορά).

Στην πρώτη περίπτωση υπήρξαν εξαγορές από ξένες επιχειρήσεις, ενώ η επέκταση σε άλλες χώρες - όπου το επίπεδο τεχνογνωσίας των ελληνικών επιχειρήσεων θα μπορούσε να τους δώσει ένα ισχυρό πλεονέκτημα - ήταν περιορισμένη και σε κάποιες περιπτώσεις ανύπαρκτη.

Στη δεύτερη περίπτωση η κατάσταση είναι διαφορετική. Πλέον των ανακατατάξεων που υπήρξαν εντός της αγοράς και κάποιων εξαγορών που υπήρξαν (στην πλειοψηφία τους ήταν τράπεζες οι οποίες άνηκαν κατά μεγάλο ποσοστό ή και πλειοψηφικά στο δημόσιο και είχαν χαμηλή παραγωγικότητα ή απλά είχαν εξαγοραστεί από το δημόσιο για να μην κλείσουν), οι περισσότερες ακολούθησαν επεκτατική πολιτική, κυρίως προς τις χώρες της βαλκανικής χερσονήσου, εκμεταλλευόμενες την τεχνογνωσία και την εμπειρία που είχαν αποκτήσει λόγω του

υψηλού ανταγωνισμού της τραπεζικής αγοράς και κατ' επέκταση της υψηλής ανταγωνιστικότητας που απέκτησε η συγκεκριμένη αγορά.

Κοιτώντας από μία διαφορετική οπτική και ενθουμούμενοι ότι οι οικονομικές επιστήμες βρίσκονται στο φάσμα των κοινωνικών επιστημών, θα μπορούσαμε να αναδείξουμε έναν ακόμα παράγοντα που επηρεάζει την οικονομία και αφήνει την έλλειψη ανταγωνιστικότητας να υφίσταται. Ένας ακόμα παράγοντας που έχει σχέση με τον ιδιωτικό τομέα και την έλλειψη ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας είναι η έλλειψη επιχειρηματικού πνεύματος. Εν αντιθέσει με άλλες ευρωπαϊκές χώρες (και ακόμα περισσότερο σε πλήρη αντίθεση με τις Η.Π.Α.), στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες δεν υπάρχει ισχυρή επιχειρηματική διάθεση και κυρίως επιχειρηματικό πνεύμα.

Αν σκεφτούμε τις αλλαγές που έχουν γίνει σε παγκόσμιο επίπεδο τις τελευταίες δεκαετίες και ανατρέξουμε στην ρήση του Peter Drucker στο βιβλίο του «Καινοτομία και Επιχειρηματικότητα» στον ορισμό της επιχειρηματικότητας αναφέρει: «Αυτό ορίζει τον επιχειρηματία και την επιχειρηματικότητα. Ο επιχειρηματίας πάντα ψάχνει για την αλλαγή, αντιδρά σε αυτή και την εκμεταλλεύεται ως μία ευκαιρία». Είναι φανερό ότι μια τέτοια διάθεση-νοοτροπία λείπει από την Ελλάδα των τελευταίων ετών.

Παραμένοντας στην οπτική των οικονομικών από την πλευρά της κοινωνικής επιστήμης αλλά και στον Peter Drucker και στην ιδέα που προωθούσε στο προαναφερθέν βιβλίο βλέπουμε έναν ακόμα παράγοντα που επηρέασε την ελληνική οικονομία και αυτή κατέληξε να έχει χαμηλή παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα. Ο παράγοντας αυτός είναι η καινοτομία και η έλλειψη νοοτροπίας υπέρ της καινοτομίας και της ανάδειξής της ως ένα ακόμα εργαλείο-παράγοντα για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της χώρας (η αναφορά στην νοοτροπία γίνεται εδώ για να είναι σαφής ο διαχωρισμός μεταξύ του ιδιωτικού τομέα και στην κρατική επένδυση στην έρευνα και την ανάπτυξη).

Παράλληλα πρέπει να αναφέρουμε και τα προβλήματα του ιδιωτικού τομέα που συνδέονται με τρίτες χώρες και δεν μπορούν να λυθούν με τα μέτρα εσωτερικής υποτίμησης. Δεδομένης της κατάστασης, ότι η Ελλάδα βρίσκεται σε μια νομισματική ένωση με δεδομένη ισοτιμία, ακολουθήθηκε η πρακτική της εσωτερικής υποτίμησης για να μειωθούν οι τιμές των προϊόντων και των υπηρεσιών και να γίνουν πιο

ανταγωνιστικές με σκοπό την αύξηση των εξαγωγών (αφού και η εσωτερική κατανάλωση έχει μειωθεί πολύ). Αυτή η λύση (που ουσιαστικά αφήνει σαν μόνη βραχεία έως μεσοπρόθεσμη λύση, την αύξηση των εξαγωγών μας με ανταγωνιστικό στοιχείο τις χαμηλές τιμές των προϊόντων) θα ήταν μία λύση για τα άμεσα προβλήματα των επιχειρήσεων μέχρι να προλάβουν να αλλάξουν τον προγραμματισμό τους.

Αλλά αυτό είχε νόημα κατά τις προηγούμενες δεκαετίες, όταν το οικονομικό τοπίο ήταν διαφορετικό. Πλέον οι ανταγωνιστές των ελληνικών προϊόντων δεν έχουν το ίδιο προφίλ που είχαν παλιότερα. Το σχετικό πλεονέκτημα που μπορούσε κάποιος να αποκομίσει κατεβάζοντας τις τιμές των προϊόντων του έχει μειωθεί, καθώς το κόστος παραγωγής σε πάρα πολλά προϊόντα - και κυρίως σε αυτά τα οποία ωφελούνταν η ελληνική οικονομία από το χαμηλό κόστος που τα πουλούσε - καθώς η παραγωγή αυτών σε αναπτυσσόμενες χώρες ή και χώρες απλώς χαμηλού κόστους από εταιρείες είτε τοπικές εταιρείες είτε εταιρείες ανεπτυγμένων χωρών που είχαν τα εργοστάσιά τους εκεί για να εκμεταλλευτούν το χαμηλό κόστος - έδωσε την δυνατότητα σε πάρα πολλές εταιρείες, να είναι ανταγωνιστικές και να προσφέρουν προϊόντα ίδιας αντιληπτής αξίας (perceived value) ή και υψηλότερης σε τιμές ίδιες με τα ελληνικά προϊόντα και κατά περιπτώσεις και χαμηλότερες.

Αφήσαμε σαν τελευταίο αλλά πάρα πολύ σημαντικό το γεγονός του υψηλού δανεισμού που υπάρχει και στα ελληνικά νοικοκυριά και σε πολλές ελληνικές επιχειρήσεις. Από την μεριά των νοικοκυριών μεγάλο μέρος του χρέους που έχει συσσωρεύσει όλα αυτά τα χρόνια, έχει να κάνει με την προσπάθεια πολλών ελλήνων να αποκτήσουν πρώτη κατοικία. Το θετικό σε αυτό το κομμάτι είναι ότι οι εγγυήσεις για τα δάνεια αυτά ήταν αρκετά υψηλές και ο κίνδυνος είναι δυνατόν να διαχειριστεί από τις τράπεζες. Από την μεριά των επιχειρήσεων δύο είναι τα στοιχεία. Το ένα στοιχείο είναι ο σχετικά υψηλός δανεισμός σε κάποιους τομείς της οικονομίας, οι οποίοι εκμεταλλεύονταν την αύξηση του μεγέθους της αγοράς τους. Το δεύτερο στοιχείο είναι ότι πολλές επιχειρήσεις, προσπαθώντας αρχικά να ακολουθήσουν μια επιθετική επεκτατική πολιτική, άρχισαν να δανείζονται για να έχουν συνεχή ρευστότητα.

Η επέκταση αυτή που επετεύχθη πλέον των φυσικών ορίων της εκάστοτε επιχείρησης δημιούργησε την μόνιμη ανάγκη για τον δανεισμό και την ύπαρξη

ρευστότητας στις επιχειρήσεις αυτές. Το γεγονός αυτό δέσμευσε πολλές επιχειρήσεις στον τραπεζικό δανεισμό, γεγονός που τώρα με την μείωση των παρεχόμενων δανείων από τις τράπεζες υπήρξε τροχοπέδη για αυτές τις επιχειρήσεις. Επιπλέον υπήρξε και μία ακόμα πηγή εξόδων -πλέον του αρχικού χρονικού διαστήματος της επιθετικής επεκτατικής πολιτικής-, αφού είχε γίνει συνήθεια η πρακτική αυτή και ήταν εύκολα προσβάσιμα τα δάνεια.

Κεφάλαιο 4

Οι ελληνικές επιχειρήσεις και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν εξαιτίας της οικονομικής κρίσης

4.1 Η μείωση των εισοδημάτων του καταναλωτικού κοινού και η αύξηση της ανεργίας. Ανασταλτικοί παράγοντες για την επιχειρηματική ευημερία.

Η χρηματοοικονομική κρίση έχει επηρεάσει σε σοβαρό βαθμό την οικονομία, με αποτέλεσμα πλήθος αρνητικών συνεπειών για κάθε επιχειρηματική δραστηριότητα. Το γεγονός που δημιούργησε σημαντικές δυσκολίες στον ελληνικό επιχειρησιακό τομέα είναι η εξελικτική πορεία που ακολούθησε η χρηματοπιστωτική κρίση με αποτέλεσμα να καταστεί οικονομική. Τα κύρια χαρακτηριστικά αυτής της οικονομικής κρίσης είναι η μείωση της παραγωγής, η αύξηση της ανεργίας, η αναπάντεχη άνοδος της μερικής απασχόλησης, η αλματώδης πτώση των μισθών και των συντάξεων και τέλος η ραγδαία αύξηση της φορολογίας. Η κρίση προκάλεσε πλήθος σοβαρών προβλημάτων στις ελληνικές επιχειρήσεις, όπως είναι η μείωση της ζήτησης των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών, οι επίμονες απαιτήσεις των πελατών για χαμηλότερες τιμές και η αυξημένη έλλειψη ρευστότητας που οδήγησε σε υπέρογκες πιστώσεις.

Σε αυτήν τη δυσμενή κατάσταση το πολιτικό σύστημα προσπαθεί εναγωνίως να επιβιώσει, προσπαθώντας να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα. Πολλά είναι τα αυστηρά μέτρα που λαμβάνονται με σκοπό την εξυγίανση των κρατικών δομών μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται οι σταθερές μειώσεις μισθών και συντάξεων, καθώς και η εργασιακή «εφεδρεία», ως προθάλαμος των απολύσεων και της ανεργίας.

Ύστερα από τις έντονες πιέσεις της Τρόικα για μειώσεις των κρατικών δαπανών, ώστε να ληφθεί η έκτη δόση του μνημονίου, το Σεπτέμβριο του 2011, η Ελληνική κυβέρνηση προχώρησε αναγκαστικά στην εφαρμογή Ενιαίου Μισθολογίου στον δημόσιο τομέα, στις «Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμούς» (ΔΕΚΟ) και στους «Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης» (ΟΤΑ), επιτυγχάνοντας έτσι μείωση στις ετήσιες αποδοχές των εργαζομένων από 10% έως 40%. Ακόμη, τέθηκε σε

εφαρμογή ο θεσμός της εργασιακής «εφεδρείας» για 14.000 εργαζομένους οι οποίοι, αν μέσα σε διάστημα 1 έτους δεν απορροφηθούν από άλλον δημόσιο οργανισμό, θα απολύονται. Επιπρόσθετα, πάρθηκε η απόφαση να ξεκινήσει η διαδικασία ελέγχου, ώστε να κλείσουν όλοι οι ζημιογόνοι κρατικοί φορείς, προκαλώντας έτσι μεγάλο αριθμό απολύσεων και αύξηση της ανεργίας.

Πιο συγκεκριμένα, στο Ενιαίο Μισθολόγιο, που τέθηκε σε ισχύ στα τέλη του έτους 2011, προβλεπόταν η πλήρης κατάργηση, η αυξημένη περικοπή και η ενσωμάτωση των πολύ υψηλών ειδικών και κλαδικών επιδομάτων στο βασικό μισθό που λάμβαναν 300.000 υπάλληλοι του στενού και ευρύτερου δημοσίου τομέα, όπως εφοριακοί, τελωνειακοί και υπάλληλοι υπουργείων, ΔΕΚΟ, ΟΤΑ και ΝΠΔΔ (Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου).

Μάλιστα, σύμφωνα με έρευνα του Γερμανικού Ινστιτούτου Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών υποστηρίζεται πως η Ελλάδα έχει υποστεί τη μεγαλύτερη μείωση μισθών σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης, αφού από το 2009 έως και το 2013 έχουν μειωθεί κατά 29%, ενώ από το 2010 έως τον Ιανουάριο του 2014 η μείωση των πραγματικών μισθών έχει αγγίξει το 23,8%. Συγκριτικά με την Πορτογαλία και την Ιρλανδία, με βάση τις οποίες η έρευνα συνέκρινε τους ελληνικούς μισθούς, η χώρα έως σήμερα έχει υποστεί μείωση 75% στον κατώτατο μισθό σε σχέση με τον αντίστοιχο της Πορτογαλίας. Πιο συγκεκριμένα, στην Ελλάδα το 2010 οι μισθοί μειώθηκαν κατά 12% - 20% και πάνω από 17%, ενώ στην Πορτογαλία και στην Ιρλανδία μόλις 10% και 8% αντίστοιχα.

Όσον αφορά στον ιδιωτικό τομέα, οι μειώσεις των κατώτατων μισθών άγγιξαν το 22% το 2012 και 32% για νεοεισερχόμενους υπαλλήλους κάτω των 25 ετών και με λιγότερα από 3 χρόνια εργασιακής εμπειρίας, σύμφωνα με τα όρια της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης. Συγκεκριμένα, ο κατώτατος μισθός διαμορφώθηκε στα 601,11 ευρώ μικτά από 751,39 ευρώ που ήταν πριν και για τους νεοεισερχόμενους έως 25 ετών έφθασε στα 480 ευρώ μικτά. Παράλληλα, ο μισθός υπέστη μείωση 50% για τους εργαζόμενους με μερική απασχόληση και διαμορφώθηκε έτσι στα 300,55 ευρώ μικτά.

Σύμφωνα με έρευνα της ΕΛ.ΣΤΑΤ. που διεξήχθη το 2013 και αφορά στην χρονική περίοδο 2010 - 2012, η σχέση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού σε

σύγκριση με τους μη οικονομικά ενεργούς πολίτες ξεκίνησε να αντιστρέφεται στα τέλη του 2010, που ήταν 1 προς 1. Αναλυτικότερα, οι εργαζόμενοι πολίτες στη χώρα μας ανέρχονται σε 3.642.102, οι συνταξιούχοι ανέρχονται σε 2.714.034 ενώ οι άνεργοι πολίτες έχουν φτάσει τους 4.690.163 τη στιγμή που το επίδομα ανεργίας έχει μειωθεί στα 369 ευρώ, σύμφωνα με τα δημοσιονομικά μέτρα που ελήφθησαν το 2012. Επίσης, εν έτη 2012 επηρεάστηκαν σημαντικά και οι συντάξεις από τις μειώσεις που επιβλήθηκαν. Πιο συγκεκριμένα, έγιναν μειώσεις 5% - 25% για συνταξιούχους με αποδοχές από 1.000 ευρώ και άνω. Οι μειώσεις αυτές συμπεριελάμβαναν κύριες και επικουρικές συντάξεις, όπου για ποσά μεταξύ 1.000-1.500 ευρώ η μείωση ήταν της τάξης του 5%, για ποσά μεταξύ 1.500-2.000 η μείωση ήταν 10%, για ποσά άνω των 2.000 ευρώ η μείωση ήταν 15%, για ποσά άνω των 3.000 ευρώ η μείωση ήταν 20%, ενώ η μείωση έφτανε το 25% για κύριες και επικουρικές συντάξεις που το άθροισμά τους ξεπερνούσε τα 4.000 ευρώ.

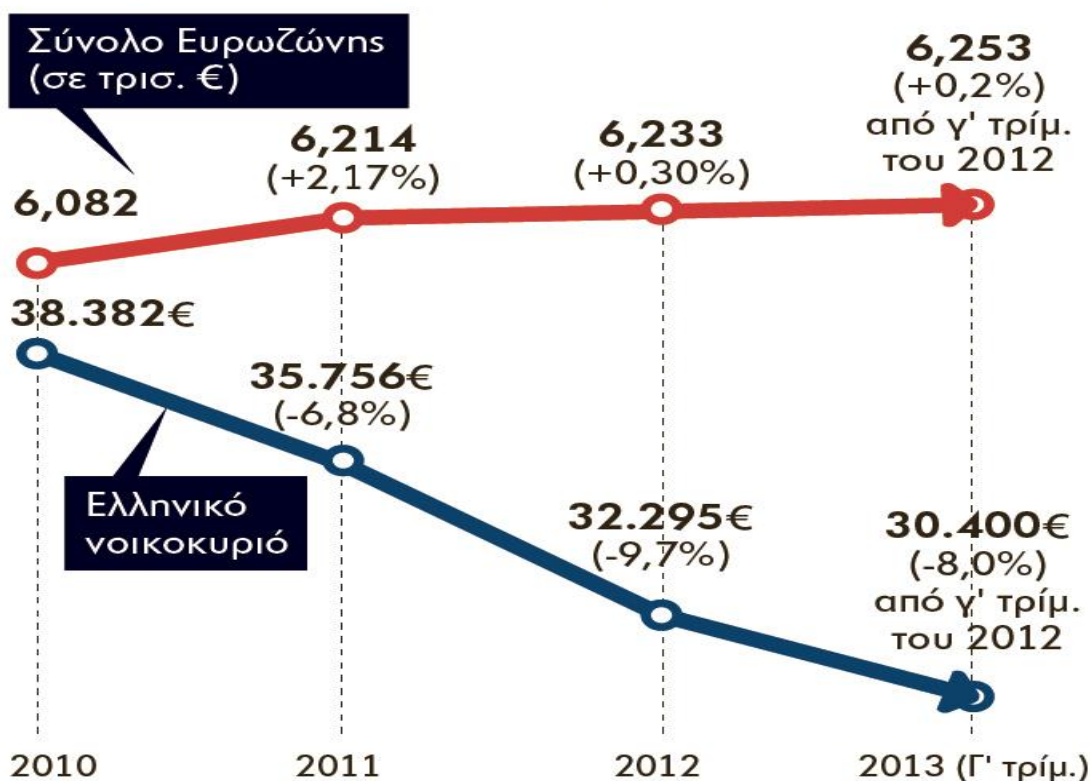
Τα προαναφερθέντα στοιχεία αποδεικνύουν τη δυσμενή ελληνική κατάσταση των Ελλήνων πολιτών και καταναλωτών, όμως τα ουσιαστικότερα στοιχεία που διαφωτίζουν τις άμεσες επιπτώσεις των μειώσεων στις επιχειρήσεις είναι το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών, η τελική καταναλωτική δαπάνη και η αποταμίευση των νοικοκυριών. Σύμφωνα, λοιπόν, με την Ελληνική Στατιστική Αρχή, το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών αλλά και των μη κερδοσκοπικών ιδρυμάτων που εξυπηρετούν τα νοικοκυριά ελαττώθηκε στο δεύτερο τρίμηνο του 2012 κατά 13,6% σε σχέση με το αντίστοιχο του 2011, δηλαδή από 39,5 δισεκατομμύρια ευρώ έφτασε στα 34,1 δισεκατομμύρια. Η αισθητή αυτή μείωση οφείλεται αρχικά στη μείωση των αποδοχών των εργαζομένων που έφτασε το 15,1 %, στην περικοπή κοινωνικών παροχών σε ποσοστό 9,5%, καθώς και στην αύξηση της φορολογίας που αφορά στο εισόδημα και στην περιουσία σε ποσοστό 37,3%. Η τελική καταναλωτική δαπάνη σημείωσε πτώση κατά 7,3 ποσοστιαίες μονάδες ενώ το ποσό αποταμίευσης των νοικοκυριών έφτασε στο -8,5% σε σύγκριση με το -1,2% του δεύτερου τριμήνου του 2011.

Στο παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζεται η πτώση των εισοδημάτων (ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα) των νοικοκυριών από το έτος 2010 έως το 2013 στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη. Τα ποσά της Ευρωζώνης επισημαίνονται σε τρισεκατομμύρια ευρώ, ενώ της Ελλάδας σε δισεκατομμύρια.

Διάγραμμα 5: Το ελληνικό ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα της Ελλάδας έναντι της Ευρωζώνης

Μειώθηκαν τα εισοδήματα

Ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα

Πηγή: www.toportal.gr

Όλα όσα προαναφέρθηκαν είναι απολύτως λογικό να οδηγήσουν στην καταναλωτική μείωση και συνεπώς να προκαλέσουν επιπρόσθετες μειώσεις στις πωλήσεις των καταστημάτων και των επιχειρήσεων. Σύμφωνα με την Εθνική Συνομοσπονδία Ελληνικού Εμπορίου, ο εορταστικός τζίρος του 2012 μειώθηκε κατά 7,6 εκατομμύρια ευρώ σε σχέση με τον αντίστοιχο του 2011. Από το έτος 2008 και μετά, οι πωλήσεις των καταστημάτων παρουσιάζουν πτωτική πορεία, καθώς ο εορταστικός τζίρος του 2008 ανήλθε στα 21,9 δισεκατομμύρια ευρώ, ενώ τον Δεκέμβρη του 2013 ήταν μόλις 6,8 δισεκατομμύρια ευρώ. Τα ποσά αυτά είναι ιδιαίτερος σημαντικά, αν αναλογιστεί κανείς ότι η χριστουγεννιάτικη αγορά καλύπτει το 25% του ετήσιου τζίρου.

Στους πίνακες που ακολουθούν επισημαίνεται η μεταβολή του τζίρου για 6 συνεχόμενα έτη τις περιόδους του Δεκεμβρίου και των χειμερινών εκπτώσεων (Ιανουάριος - Φεβρουάριος) από το 2008 έως το 2013.

Πίνακας 5: Διαχρονική μεταβολή του τζίρου στα καταστήματα λιανικής κατά το μήνα Δεκέμβριο 2008 – 2013

Έτη	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Τζίρος Κατά την περίοδο των Χριστουγέννων (δισεκατομμύρια)	21,9	16,4	13,2	9,25	7,6	6,8
(%) Μεταβολές	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	
	-25,1 %	-19,5%	-29,9%	-17,8%	-10,5%	

Πηγή: www.euro2day.gr

Πίνακας 6: Εξέλιξη τζίρου (σε ευρώ) την περίοδο των χειμερινών εκπτώσεων (Ιανουάριος - Φεβρουάριος) τα τελευταία 6 έτη (2008 - 2013)

2008	2009	2010	2011	2012	2013
8.831	8.651.9	9.236.1	7.606.4	6.473.6	5.567.3
.302.585	90.797	10.287	94.371	06.306	01.423
	-2,03%	6,75%	-	-	-14%
			17,64%	14,89%	

Πηγή: www.euro2day.gr

4.2 Τα κρατικά εμπόδια στις επιχειρήσεις

Οι σχέσεις κράτους και επιχειρήσεων ήταν πάντα δυσμενείς, καθώς η προσφορά συνεχίζει να παραμένει μονόπλευρη (οι επιχειρήσεις επιβάλλεται να προσφέρουν στο κράτος χωρίς αυτό να ανταποδίδει). Στην Ελλάδα, αν και έχουν επιβληθεί διαφορετικοί συντελεστές φορολόγησης του εισοδήματος για τις μικρές και τις μεγάλες επιχειρήσεις, κύριο διαφοροποιητικό κριτήριο του ύψους των φορολογικών συντελεστών των επιχειρήσεων κατέχει η νομική τους μορφή.

Συνεπώς, διαφοροποιούνται αισθητά οι συντελεστές των Ανώνυμων Εταιρειών (Α.Ε.) και των Εταιρειών Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε.) από τους συντελεστές των Ομόρρυθμων και των Ετερόρρυθμων Εταιρειών (Ο.Ε., Ε.Ε.), χωρίς να υποδηλώνεται πως μία Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης ενδέχεται να είναι οικονομικά ισχυρότερη από κάποια Ομόρρυθμη Εταιρεία, αλλά ούτε αντίστοιχα μία Ε.Π.Ε. είναι απαραίτητο να έχει περισσότερα κέρδη από μία Ετερόρρυθμη. Η διαφοροποίηση αυτή, με βάση τη νομική μορφή της εταιρείας, είναι χαρακτηριστικό της ελληνικής φορολογίας, αφού σε άλλες χώρες-μέλη του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), όπως στην Ολλανδία, στη Γαλλία, στο Βέλγιο, στην Ισπανία κ.ά., εφαρμόζονται οι φορολογικοί συντελεστές βάσει του ύψους των καθαρών κερδών και άλλων οικονομικών επιχειρησιακών κριτηρίων.

Στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζονται οι ισχύοντες φορολογικοί συντελεστές ανά νομική μορφή. Οι πίνακες αυτοί δείχνουν πως ανά έτος οι συντελεστές φορολόγησης παρουσιάζουν σημαντική πτώση, όμως έμμεσοι φόροι και πρόσθετες ρυθμίσεις τίθενται σε ισχύ και επιβαρύνουν τις επιχειρήσεις, όπως για παράδειγμα ο συμπληρωματικός φόρος 3% για τα ακίνητα που έχουν στην κατοχή τους οι επιχειρήσεις και η αύξηση της προκαταβολής του φόρου εισοδήματος από 65% σε 80%. Επιπλέον, για τις Ανώνυμες Εταιρείες και τις Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα έχει ψηφιστεί νόμος που επιβάλλει φόρο της τάξης του 40% για τα διανεμηθέντα κέρδη και για τα κεφαλαιοποιημένα κέρδη. Όλα τα παραπάνω επιβαρύνουν σημαντικά τις ελληνικές επιχειρήσεις και οι μειώσεις στους άμεσους φόρους καθίστανται ανεπαρκείς.

Πίνακας 7: Φορολογικοί συντελεστές (επί των αδιανέμητων κερδών) νομικών προσώπων κερδοσκοπικού και μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα από το 2009 βάσει του άρθρου 101 του Ν.2238/1994 με την τροποποίησή του από το άρθρο 19 του Ν.3697/2008

	• Ημεδαπές ανώνυμες • Δημόσιες, δημοτικές και κοινοτικές επιχειρήσεις • Εκμεταλλεύσεις κερδοσκοπικού χαρακτήρα, ανεξάρτητα αν αποτελούν ή όχι ίδια νομικά πρόσωπα • Συνεταιρισμοί που έχουν συσταθεί νόμιμα και οι ενώσεις τους • Αλλοδαπές επιχειρήσεις λειτουργούν με οποιονδήποτε τύπο εταιρείας καθώς και οι κάθε είδους αλλοδαποί οργανισμοί που αποβλέπουν στην απόκτηση οικονομικών ωφελημάτων	Μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ημεδαπά ή αλλοδαπά νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου στα περιλαμβάνονται και τα κάθε είδους ιδρύματα
2009	25%	25%
2010	24%	25%
2011	23%	24%
2012	22%	23%
2013	21%	22%
2014	20%	21%

Πηγή: Φ.Ε.Κ., Ν. 3842/2010, www.bankofgreece.gr

Από το 2010 τέθηκε σε εφαρμογή και ο συμπληρωματικός φόρος 3% για τα εισοδήματα από ακίνητα.

Πίνακας 8: Συντελεστές φορολογίας προσωπικών εταιρειών σύμφωνα με τον Ν.3842/2010

	2004	2005	2006	2007-2008	2009	2010
Ο. Ε.	25%	24%	22%	20%	20%	25%
Ε. Ε.	25%	24%	22%	20%	20%	25%
Κοινωνίες Αστικού Δικαίου	25%	24%	22%	20%	20%	25%
Κοινοπραξίες	35%	32%	29%	25%	24%	25%
Αστικές Εταιρείες	35%	32%	29%	25%	24%	25%
Συμμετοχι- κές Εταιρείες	35%	32%	29%	25%	24%	25%

Αφανείς Εταιρείες	35%	32%	29%	25%	24%	25%
Δικηγορικές Εταιρίες	25%	25%	25%	25%	24%	25%
Συμβολαιο- γραφικές	25%	25%	25%	25%	24%	25%

Πηγή: Φ.Ε.Κ., Ν. 3842/2010, www.bankofgreece.gr

Σύμφωνα με την έκθεση της ICAP Group, μίας ελληνικής εταιρείας η οποία αναγνωρίζεται από την Τράπεζα της Ελλάδος ως Εξωτερικός Οργανισμός Πιστοληπτικών Αξιολογήσεων, για την κερδοφορία των 500 πιο μεγάλων επιχειρήσεων στο 2010, οι 20 πιο κερδοφόρες επιχειρήσεις κάλυψαν από κοινού το 53,4% των κερδών (προ φόρων, τόκων και αποσβέσεων) των 500 πιο κερδοφόρων επιχειρήσεων. Το εντυπωσιακότερο στοιχείο είναι ότι ενώ το 2009 το μερίδιο των κερδών των 20 πιο κερδοφόρων επιχειρήσεων ανήλθε στο 45% των κερδών όλων των ελληνικών επιχειρήσεων (26.248 εταιρείες που εξέτασε η ICAP για την έκθεσή της), το 2010 το αντίστοιχο μερίδιό τους εκτοξεύθηκε στο 62%. Η διάρθρωση της ελληνικής αγοράς χαρακτηρίζεται ως ολιγοπωλιακή και αυτό προωθεί την εξαφάνιση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και την αύξηση της ανεργίας.

Τα τελευταία δέκα χρόνια το κόστος της γραφειοκρατίας στην Ελλάδα και η παραγόμενη της διαφθορά υπολογίζονται στα 170 δισεκατομμύρια ευρώ και αντιπροσωπεύουν το 50% του δημοσίου χρέους της χώρας. Σύμφωνα με την έρευνα του Εμπορικού Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Αθηνών (ΕΒΕΑ) σχετικά με τη γραφειοκρατία του δημοσίου με τίτλο «Γραφειοκρατία του Δημοσίου στις Συναλλαγές των Επιχειρήσεων» επιβεβαιώνεται η αρνητική επίδραση της

γραφειοκρατίας στις ελληνικές επιχειρήσεις. Συγκεκριμένα, στην πλειονότητά τους οι ελληνικές επιχειρήσεις αναζητούν λύσεις για τη γραφειοκρατία του Δημοσίου, καθώς η πολυπλοκότητα των συναλλαγών επιβαρύνει σημαντικά τα συνολικά τους έξοδα και παράλληλα δεσμεύει μεγάλο μερίδιο του χρόνου τους. Το ΕΒΕΑ προτείνει να καταργηθούν οι γραφειοκρατικές διαδικασίες, μέσα από τη νομική θεσμοθέτηση και την τεχνική ίδρυση του θεσμού της «αυτοπληροφόρησης» του Δημοσίου. Με αυτόν τον θεσμό, οι υπηρεσίες δεν θα απαιτούν από τις επιχειρήσεις την προσκόμιση εγγράφων που υφίστανται σε οποιαδήποτε δημόσια υπηρεσία, αλλά αυτά θα αναζητούνται ενδοϋπηρεσιακά.

4.3 Δυσκολίες στην εύρεση χρηματοδότησης για τις ελληνικές επιχειρήσεις

Είναι γεγονός ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν υποστεί τις σκληρές συνέπειες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και για αυτόν τον λόγο κρίνεται αναγκαία η άμεση εξεύρεση επενδυτικών κεφαλαίων, είτε μέσω τραπεζικού δανεισμού είτε μέσω ξένων επενδυτικών κεφαλαίων, με σκοπό την απομάκρυνσή τους από την οικονομική ύφεση.

4.3.1 Προβλήματα στον τραπεζικό δανεισμό

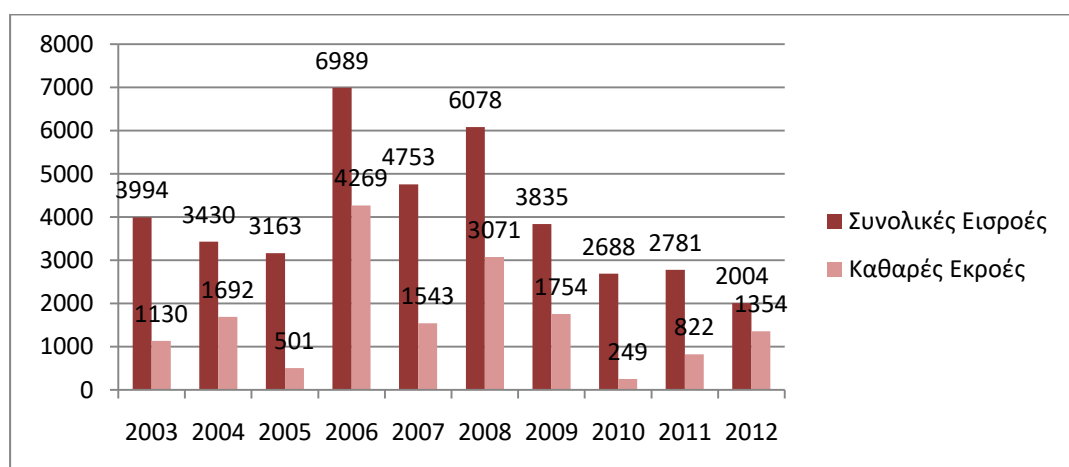
Η ελληνική οικονομική κρίση έχει προκαλέσει σημαντικά προβλήματα σε όλους σχεδόν τους κλάδους των επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα να δυσκολεύονται να εκπληρώσουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις. Από την πλευρά τους, οι τράπεζες παλεύουν σκληρά να βρουν λύσεις για την αποπληρωμή τους, χρησιμοποιώντας μάλιστα συχνά την κατάσχεση και τον πλειστηριασμό ως αναγκαστική οδό. Καθώς η χώρα πλήττεται έντονα από την ύφεση, από το έτος 2009 οι επιχειρήσεις ήρθαν αντιμέτωπες με τα μεγάλα εμπόδια που έθετε η δυσκολία πραγμάτωσης τραπεζικού δανεισμού και η υποβολή υψηλότερων επιτοκίων, εξαιτίας της υψηλής επικινδυνότητας που ενέχει για την τράπεζα ο δανεισμός επιχειρήσεων. Το πρόβλημα σαφώς ήταν περισσότερο έντονο για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, που αντιμετώπιζονταν από τις τράπεζες πιο επιφυλακτικά.

Η τραπεζική χρηματοδότηση προς τις επιχειρήσεις του εγχώριου ιδιωτικού τομέα φαίνεται να υποχωρεί σταθερά ανά έτος. Σημαντική μείωση της χρηματοδότησης υπήρξε στον κλάδο της γεωργίας, στις μεταφορές, στις επικοινωνίες και στον κλάδο των κατασκευών. Αυτή η πτωτική πορεία των τραπεζικών πιστώσεων επηρέασε σαφώς όλες τις ελληνικές επιχειρήσεις, οδηγώντας πολλές από αυτές σε αδυναμία λειτουργίας εξαιτίας της έλλειψης επαρκούς χρηματοδότησης. Επιπλέον, τεράστια επιρροή δέχτηκαν και οι ναυτιλιακές επιχειρήσεις με αποτέλεσμα να υποβαθμιστούν σε διεθνές επίπεδο και έτσι ο ναυτιλιακός κλάδος γενικά να θεωρείται λιγότερο ελκυστικός για τον τραπεζικό δανεισμό.

4.3.2 Οι ξένοι επενδυτές και η δυσαρέστησή τους προς τις ελληνικές επιχειρήσεις

Πέρα από τις τράπεζες, οι Έλληνες και οι ξένοι επενδυτές αποτελούν τη βασική πηγή συγκέντρωσης επιχειρηματικών οικονομικών πόρων. Όμως, εξαιτίας της ελληνικής οικονομικής ύφεσης, της οικονομικής, πολιτικής, κοινωνικής και φορολογικής αστάθειας, είναι εξαιρετικά δύσκολο να βρεθούν οι άνθρωποι εκείνοι που θα επενδύσουν τα κεφάλαιά τους στις ελληνικές επιχειρήσεις. Παρόλο που η Ελλάδα βιώνει αυτή την έντονη κρίση από το έτος 2010, κατάφερε να προσελκύσει το 2012 ξένους επενδυτές και να αυξήσει σημαντικά τις καθαρές εισροές κεφαλαίων. Στο παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζεται ο όγκος των επενδύσεων στην Ελλάδα από το 2003 έως το 2012 ανά έτος.

Διάγραμμα 6: Εισροές ξένων άμεσων επενδύσεων στην Ελλάδα 2003-2012 (εκ. ευρώ).

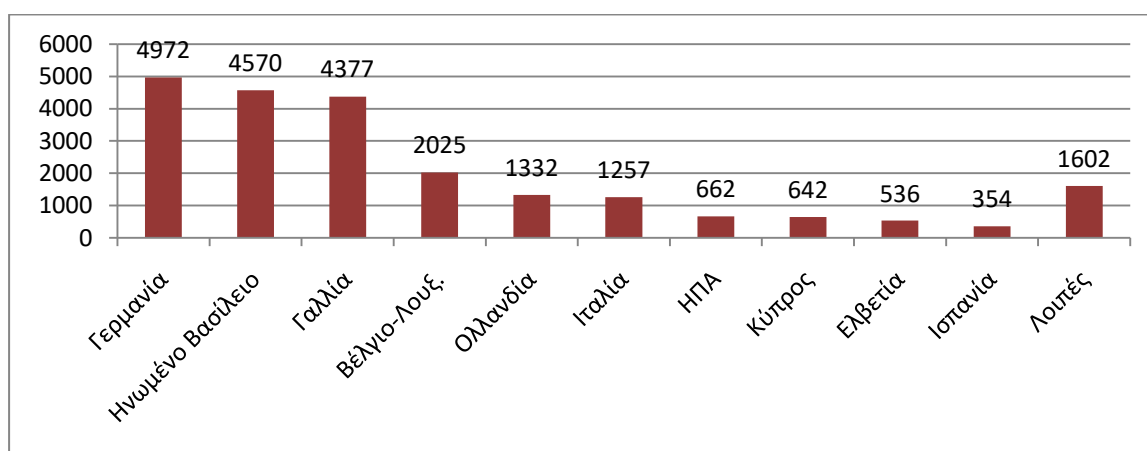
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2013 (Αναθεωρημένα στοιχεία του 2012)

Σύμφωνα με τα παραπάνω, παρατηρείται ξεκάθαρα ότι οι συνολικές ακαθάριστες εισροές ξένων επενδυτικών κεφαλαίων μειώθηκαν κατά 27,9% το 2012, καθώς τότε οι ξένες εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα παρουσίασαν τεράστιες ζημίες. Αντιθέτως, οι καθαρές εισροές ξένων επενδύσεων αυξήθηκαν το 2012 κατά 64,7% χωρίς να δεχτούν επιρροή από την οικονομική κρίση, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό για την Ελλάδα, καθώς εν έτη 2012 οι παγκόσμιες καθαρές εισροές ξένων επενδύσεων είχαν μειωθεί κατά 18%. Μάλιστα, μελετάται η μελλοντική ενίσχυση των ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα με την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας και του φυσικού πλούτου (πετρέλαιο, φυσικό αέριο, κ.ά.).

Όσον αφορά στις χώρες οι οποίες εδώ και πολλά χρόνια επενδύουν κεφάλαια στην Ελλάδα, τις τρεις πρώτες θέσεις κατέχουν η Γερμανία, η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, με τη Γερμανία να κατέχει την πρωτιά, αυξάνοντας μάλιστα κατακόρυφα τις επενδύσεις της τη δεύτερη περίοδο. Τέλος, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο, η Ολλανδία, η Ιταλία, η Κύπρος και οι Η.Π.Α. επενδύουν και αυτές σημαντικά ποσά στη χώρα μας, όχι όμως τέτοιου μεγέθους. Παρακάτω παρουσιάζονται δύο διαγράμματα που καταγράφουν τα ποσά που επενδύονται στην Ελλάδα από όλες αυτές τις χώρες τις περιόδους 2003 - 2007 και 2008 - 2012.

Συνολικές εισροές ξένων άμεσων επενδύσεων ανά χώρα προέλευσης κεφαλαίων τη χρονική περίοδο 2003 – 2012 (σε εκατομμύρια ευρώ)

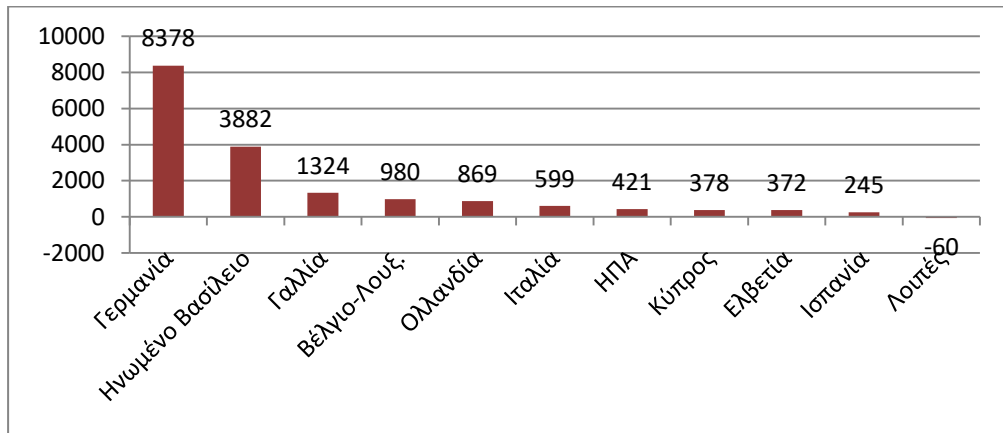
Διάγραμμα 7: Περίοδος 2003-2007

Συνολική Αξία: 22.328,2 εκατομμύρια ευρώ.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2013

Διάγραμμα 8: Περίοδος 2008-2012

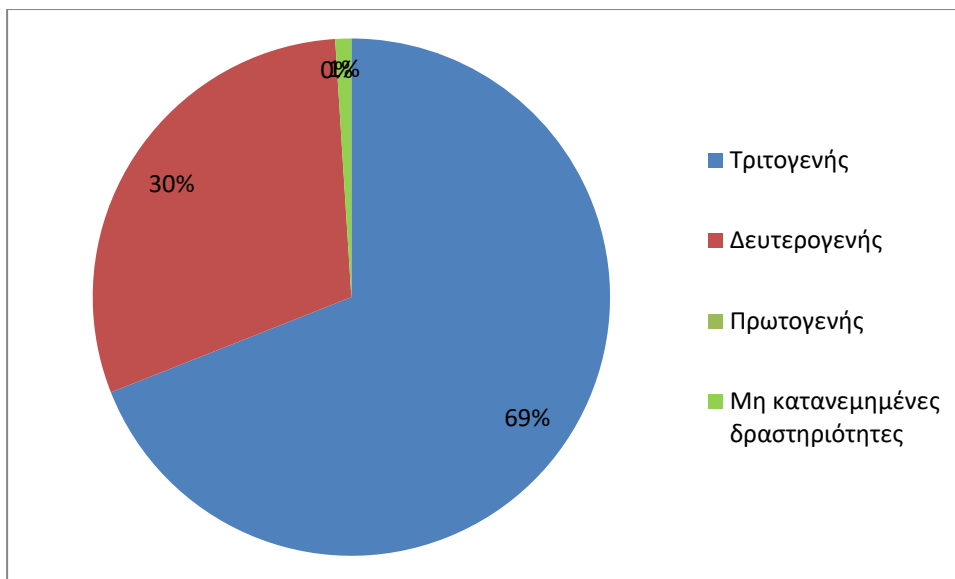
Συνολική Αξία: 17.386,3 εκατομμύρια ευρώ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2013

Συγκεκριμένα, τη χρονική περίοδο 2003 έως 2007, καθώς και το διάστημα 2008 έως 2012, οι εισροές ξένων επενδυτικών κεφαλαίων εντοπίζονται κυρίως στον τριτογενή τομέα, ενώ ακολουθεί με μεγάλη διαφορά ο δευτερογενής. Το παραπάνω φαινόμενο παρουσιάζεται με μεγάλη συχνότητα στην πλειονότητα των ανεπτυγμένων χωρών. Στα διαγράμματα που ακολουθούν καταγράφεται η κατανομή των ξένων επενδύσεων ανά τομέα παραγωγής και είναι άξιο λόγου πως τη χρονική περίοδο 2008 – 2012 ο πρωτογενής τομέας παραγωγής χαρακτηρίζεται από παντελής απουσία ξένων επενδυτικών κεφαλαίων. Η συγκέντρωση επενδύσεων στις υπηρεσίες, όπως σημειώνεται παρακάτω, καθορίζεται από την χρηματοπιστωτική ανάπτυξη του συστήματος.

Συνολικές εισροές ξένων άμεσων επενδύσεων ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας τη χρονική περίοδο 2003 – 2012

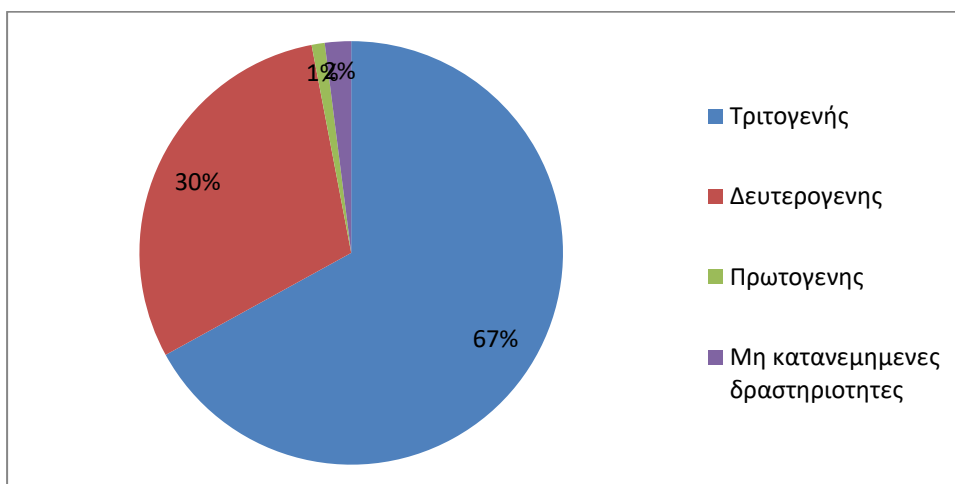
Διάγραμμα 9: Χρονική περίοδος 2003 – 2007

Συνολική αξία: 22.328,2 εκατ. ευρώ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2013

Διάγραμμα 10: Χρονική περίοδος 2008 – 2012

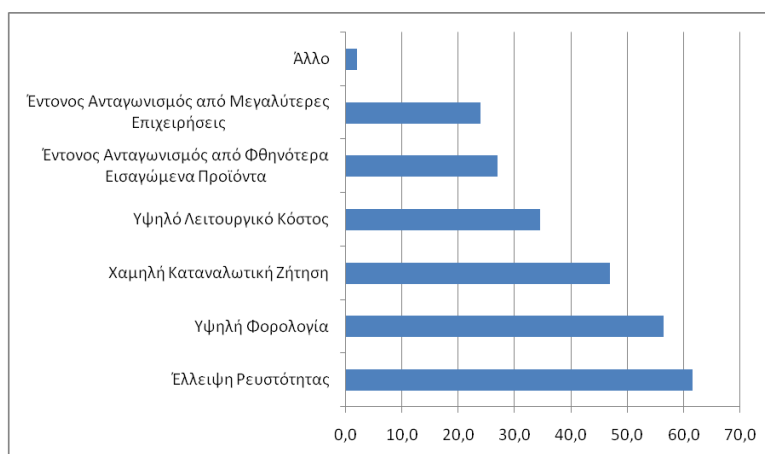
Συνολική αξία: 17.386,3 εκατ. ευρώ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2013

4.4 Μικρομεσαίες επιχειρήσεις και κρίση

Σύμφωνα με πολλές ερευνητικές εργασίες έχει αποδειχθεί ότι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι οι πρώτες που αντιμετωπίζουν προβλήματα σε μία παρατεταμένη οικονομική κρίση. Επίσης, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις επηρεάζονται, σε τέτοιο βαθμό όσο είναι και το μέγεθός τους, από την οικονομική ύφεση λόγω του περιορισμού που δέχονται στους οικονομικούς πόρους και την εξαρτώμενη σχέση τους από τον δανεισμό των τραπεζών. Έτσι, οδηγούνται στην καταβολή υψηλότερων επιτοκίων από μεγαλύτερες επιχειρήσεις και αυτό τις επιβαρύνει περισσότερο οικονομικά σε περιόδους κρίσης. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα αντιμετωπίζουν κρίσιμα και σημαντικά προβλήματα, τα οποία αποτυπώνονται στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 11: Τα σημαντικότερα προβλήματα στη λειτουργία των ΜΜΕ.

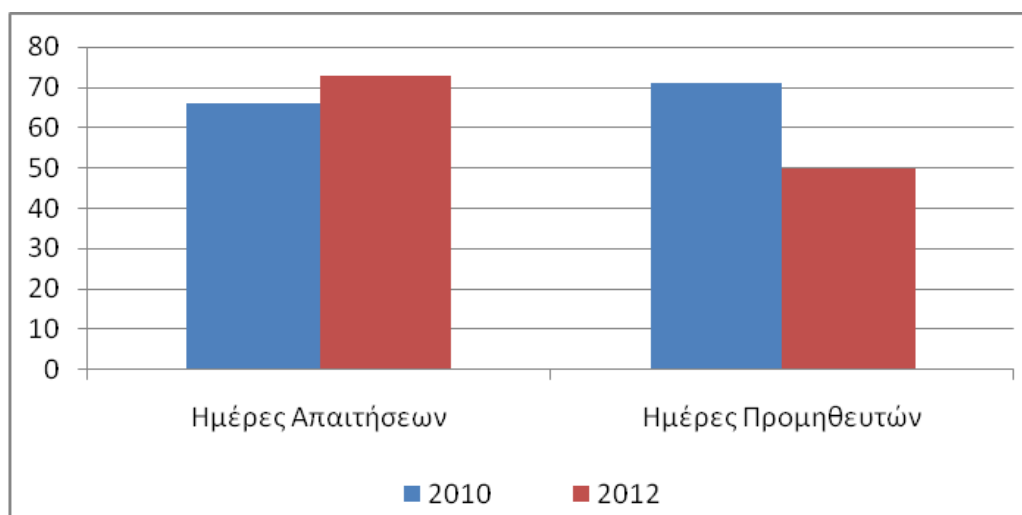

Πηγή: Ε.Σ.Ε.Ε (Ιανουάριος 2013).

Από το διάγραμμα παρατηρούμε ότι τα κυριότερα προβλήματα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων είναι η έλλειψη ρευστότητας σε ποσοστό 61,6%, η υψηλή φορολογία σε ποσοστό 56,4% και η χαμηλή καταναλωτική ζήτηση σε ποσοστό 46,8%. Επίσης, αντιμετωπίζουν στο υψηλό λειτουργικό κόστος σε ποσοστό 34,5%, ο έντονος ανταγωνισμός από φθηνότερα εισαγόμενα προϊόντα σε ποσοστό 26,9% και ο έντονος ανταγωνισμός από μεγαλύτερες επιχειρήσεις σε ποσοστό 23,0%.

Όπως φαίνεται, το κυριότερο πρόβλημα είναι το πρόβλημα που καταγράφεται σε σχέση με τη δυνατότητα λειτουργίας και βιωσιμότητας των ελληνικών ΜΜΕ ως αποτέλεσμα της τρέχουσας οικονομικής κρίσης.

Διάγραμμα 12: Αποτύπωση του προβλήματος ρευστότητας των ΜΜΕ.

Πηγή: Ε.Τ.Ε (Μάρτιος 2013).

Από το παραπάνω διάγραμμα, είναι άμεσα αντιληπτή η έλλειψη ρευστότητας που ταλαιπωρεί τις ελληνικές ΜΜΕ. Είναι γεγονός, ότι κατά την τελευταία διετία έχουν αυξηθεί οι καθυστερήσεις από πελάτες σε σύγκριση με της πληρωμές των προμηθευτών που γίνονται σε σύντομο χρονικό διάστημα. Συγκεκριμένα, υπάρχει απόκλιση μεταξύ του χρόνου είσπραξης των απαιτήσεων και του χρόνου πληρωμής των υποχρεώσεων προς τους προμηθευτές.

Το χρονικό διάστημα είναι 23 ημέρες υπέρ της πληρωμής των υποχρεώσεων προς τους προμηθευτές, ενώ το 2010 υπήρχε μεγαλύτερη ισορροπία στο χρονικό διάστημα της είσπραξης και της πληρωμής που ήταν ημέρες υπέρ της είσπραξης των απαιτήσεων. Αυτό σήμαινε ότι πρώτα εισέπρατταν οι επιχειρήσεις τις απαιτήσεις από πελάτες και μετά πλήρωναν τους προμηθευτές τους. Αντίθετα, από το 2012 λόγω της έντασης της οικονομικής κρίσης οι προμηθευτές άρχισαν να απαιτούν την μερική

πληρωμή των προϊόντων που έδιναν στις επιχειρήσεις πριν αυτά δοθούν καν στην επιχείρηση και μετά την εξόφληση ή έκαναν απαιτητό ολόκληρο το ποσό για να διοχετεύσουν τα προϊόντα αυτά, ανάλογα με το τι είχαν συμφωνήσει με τις επιχειρήσεις και ποια η πολιτική που ακολουθούσε ο κάθε προμηθευτής.

Το πρόβλημα διογκώθηκε περισσότερο καθώς περιορίστηκε ο ρόλος των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων ως προς την προώθηση κεφαλαιακών πόρων προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, καθώς και την αποφυγή επενδυτικών κεφαλαίων από άλλες πηγές. Στον σημαντικότερο τομέα των επιχειρήσεων που είναι η χρηματοδότηση, σύμφωνα με την SBA (2013), η Ελλάδα εμφάνισε την χαμηλότερη επιδότηση σε χρηματοδότηση ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η τάση αυτή επιδεινώθηκε με τον χρόνο.

Πιο συγκεκριμένα, περίπου το 1/3 των επιχειρήσεων που υποβάλουν αίτηση για χρηματοδότηση στις τράπεζες απορρίπτονται σε σύγκριση με την Ευρωπαϊκή Ένωση που το ποσοστό φτάνει μόλις το 15%, γεγονός που δείχνει την απροθυμία των τραπεζών για χορήγηση δανείων που γίνεται κάτω από κάποιες προϋποθέσεις. Αν μία επιχείρηση δεν πληροί τις προϋποθέσεις των τραπεζών ή έστω ένα μέρος από αυτές, τότε οι τράπεζες δεν εγκρίνουν το αίτημα των επιχειρήσεων για χορήγηση δανείων. Επίσης, ο χρόνος πληρωμής των δανείων μιας επιχείρησης στην Ελλάδα είναι υπερδιπλάσιος σε σχέση με τον μέσο όρο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δηλαδή 113 ημέρες στην Ελλάδα έναντι 53 ημέρες στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι πληρωμές που δεν έγιναν είναι το 4,9% του συνόλου των επιχειρήσεων στην Ελλάδα έναντι 2,9% που είναι στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ενώ οι επενδύσεις σε κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου είναι μόλις στο 1/10 του μέσου όρου και αυτό δείχνει την αρνητική διάθεση της αγοράς για τους εταιρικούς συνασπισμούς και την αποφυγή χρηματοδότησης από ξένους επενδυτές σε ένα ασταθές οικονομικό-κοινωνικό περιβάλλον.

Σε ότι αφορά την μόχλευση, περίπου το 75% των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που έχουν χορηγηθεί δάνειο, ενώ το 30% έχει πρόβλημα υπερδανεισμού. Μέσα σε

ένα έτος το ποσοστό των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, που έχουν υπερδανειστεί, έχει αυξηθεί κατά πολύ και συγκεκριμένα, το 2012 το ποσοστό των υπερδανεισμένων μικρομεσαίων επιχειρήσεων ήταν 25%. Το γεγονός αυτό αξιολογήθηκε από τις επιχειρήσεις ως το δυσχερέστερο σε σχέση με το προηγούμενο έτος, ενώ γενικά η δυσκολία που υπάρχει σε χρηματοδότηση αποτελεί το πιο πιεστικό πρόβλημα για το 1/3 των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Αυτοί οι παράγοντες που αναφέρθηκαν παραπάνω είναι ικανοί να δημιουργήσουν προβλήματα στην ανταγωνιστικότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων αλλά και την βιωσιμότητα τους.

Κεφάλαιο 5

Οι αλλαγές που επήλθαν στους μισθούς και οι αλλαγές στο εργασιακό σκηνικό στις ελληνικές επιχειρήσεις μετά το ξέσπασμα της κρίσης.

5.1 Η Μείωση κατώτατων μισθών Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας

Μια από τις πιο σημαντικές και συζητημένες αλλαγές στα εργασιακά θέματα είναι η μείωση του κατώτατου μισθού. Η μείωση του κατώτατου μισθού σχεδιάστηκε και οργανώθηκε με στόχο να μειωθούν οι εγχώριες τιμές και επομένως να υπάρξει αύξηση της ανταγωνιστικότητας και των εξαγωγών. Παρατηρούμε όμως, αντί για την ανανεωνόμενη αύξηση της ανταγωνιστικότητας, μείωση της αγοραστικής δύναμης-που προήλθε από τις μικρότερες ονομαστικές αποδοχές, συμπεριλαμβανομένων και άλλων ειδών αποδοχών, όπως για παράδειγμα επιδομάτων, υπερωριών - στην οποία προστέθηκε και η μείωση από τις υψηλότερες τιμές των αγαθών. Έτσι, έχουμε αύξηση του δείκτη τιμών κατά 9,1% κατά την τριετία 2010-2012 και μείωση της αγοραστικής δύναμης των αποδοχών ανά μισθωτό κατά 20% κατά προσέγγιση. Επομένως, έχουμε την απώλεια του συνόλου των μισθωτών ως κοινωνική ομάδα γεγονός που σχετίζεται με την ανεργία, η οποία αφαιρεί και άλλο εισόδημα από τα νοικοκυριά.

Πριν τις αλλαγές που επέφεραν οι νόμοι του μνημονιακού αντικειμένου της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας, ήταν ο καθορισμός των ελάχιστων ορίων εργασίας που ίσχυαν για το σύνολο των εργοδοτών και των εργαζομένων όλης της χώρας, ανεξαρτήτως αν οι υπαγόμενοι στις ρυθμίσεις της είχαν την ιδιότητα μέλους των συμβαλλόμενων συνδικαλιστικών οργανώσεων. Επιπλέον, η θέσπιση των γενικών κατώτατων ορίων αποδοχών δεν γινόταν από τον νομοθέτη, τουλάχιστον στη σύγχρονη ιστορία των συλλογικών εργασιακών σχέσεων, και ο καθορισμός των κατώτατων ορίων ήταν αποκλειστικό προνόμιο των κοινωνικών εταίρων.

Με τις νέες ρυθμίσεις, επέρχεται μια ριζική μετατροπή στις κατώτατες αποδοχές των εργαζομένων όλης της χώρας. Τα κατώτατα όρια αποδοχών θεσπίζονται πλέον από νομοθέτη ενώ με την Ε.Γ.Σ.Σ.Ε. καθορίζονται μόνο μη μισθολογικοί όροι που αφορούν στο σύνολο των εργαζομένων όλης της χώρας. Εάν

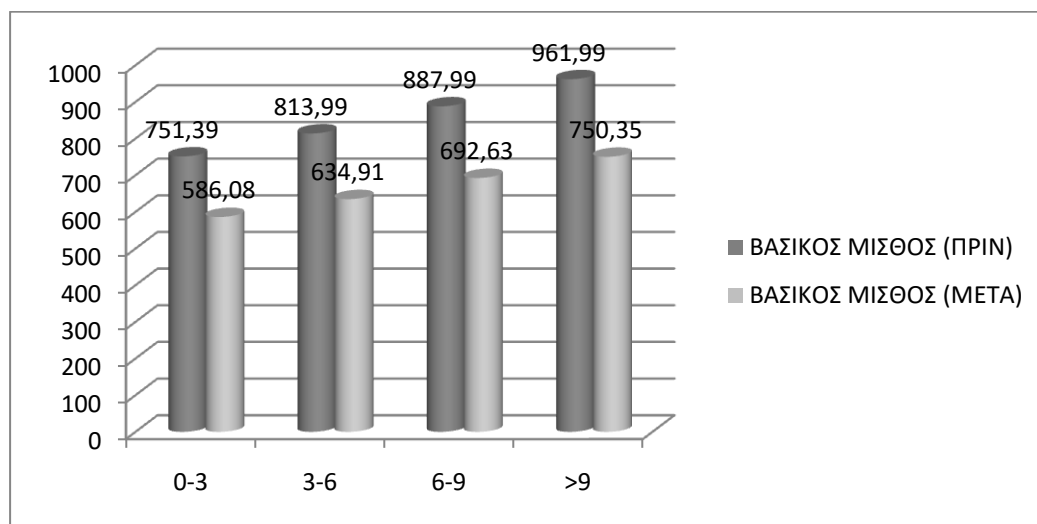
με την Ε.Γ.Σ.Σ.Ε. θεσπιστούν και μισθολογικοί όροι (βασικοί μισθοί, επιδόματα και κάθε είδους προσαυξήσεις), αυτοί ισχύουν μόνο για τους εργαζόμενους που απασχολούνται σε εργοδότες- μέλη των συμβαλλομένων εργοδοτικών οργανώσεων.

Πώς διαμορφώνονται οι μεικτές αποδοχές και 11 οικονομικές απώλειες υπάρχουν:

Πίνακας 10: Οι μεικτές αποδοχές και οι μηνιαίες οικονομικές απώλειες για τον άγαμο εργαζόμενο

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	ΒΑΣΙΚΟΣ ΜΙΣΘΟΣ (ΠΡΙΝ)	ΒΑΣΙΚΟΣ ΜΙΣΘΟΣ (ΜΕΤΑ)	ΜΗΝΙΑΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΠΩΛΕΙΑ
0-3	751,39	586,08	165,31
3-6	813,99	634,91	179,08
6-9	887,99	692,63	195,36
9-ΑΝΩ	961,99	750,35	211,64

Διάγραμμα 13: Το ποσοστό των μεικτών αποδοχών και των απωλειών ενός άγαμου εργαζόμενου.

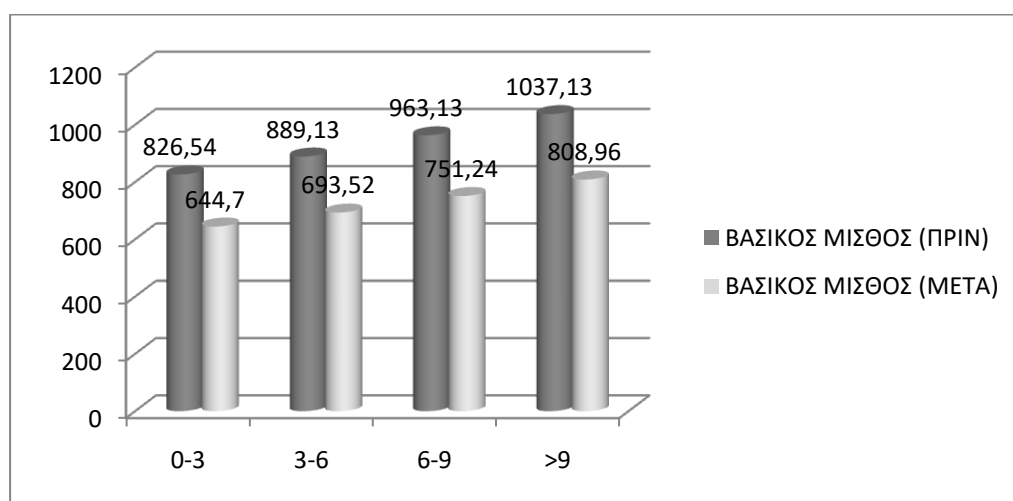

Πίνακας 11: Οι μεικτές αποδοχές και οι μηνιαίες οικονομικές απώλειες για τον έγγαμο εργαζόμενο

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	ΒΑΣΙΚΟΣ ΜΙΣΘΟΣ (ΠΡΙΝ)	ΒΑΣΙΚΟΣ ΜΙΣΘΟΣ (ΜΕΤΑ)	ΜΗΝΙΑΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΠΩΛΕΙΑ
0-3	826,54	644,70	181,84
3-6	889,13	693,52	195,61
6-9	963,13	751,24	211,89
9-ΑΝΩ	1037,13	808,96	228,17

- ✓ Για τον νεοπρολαμβανόμενο, ηλικίας έως 25 ετών:
 - Ο πρώτος μεικτός μισθός είναι στα 510,94 ευρώ, έναντι 751,39 ευρώ, για πλήρη απασχόληση.

Διάγραμμα 14: Το ποσοστό των μεικτών αποδοχών και των απωλειών ενός άγαμου εργαζόμενου.

**ΚΑΤΩΤΑΤΑ ΟΡΙΑ ΑΠΟΔΟΧΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΗΛΙΚΙΑΣ 25
ΕΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΩ**

Πίνακας 12: Υπάλληλοι

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	ΒΑΣΙΚΟΣ ΜΙΣΘΟΣ	ΕΠΙΔΟΜ Α ΤΡΙΕΤΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΟΔΟΧΩΝ
0-3	586,08	0,00	586,08
3-6	586,08	58,61	644,69
6-9	586,08	117,22	703,30
9-ΑΝΩ	586,08	175,82	761,90

Πίνακας 13: Εργατοτεχνίτες

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	ΒΑΣΙΚΟ ΗΜΕΡΟΜΗΣΘΙΟ	ΕΠΙΔΟΜ Α ΤΡΙΕΤΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΟΔΟΧΩΝ
0-3	26,18	0,00	26,18
3-6	26,18	1,31	27,49
6-9	26,18	2,62	28,80
9-12	26,18	3,93	30,11
12-15	26,18	5,24	31,42
15-18	26,18	6,55	32,73
18-ΑΝΩ	26,18	7,85	34,03

**ΚΑΤΩΤΑΤΑ ΟΡΙΑ ΑΠΟΔΟΧΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩ ΗΛΙΚΙΑΣ ΜΕΧΡΙ
25 ΕΤΩΝ**

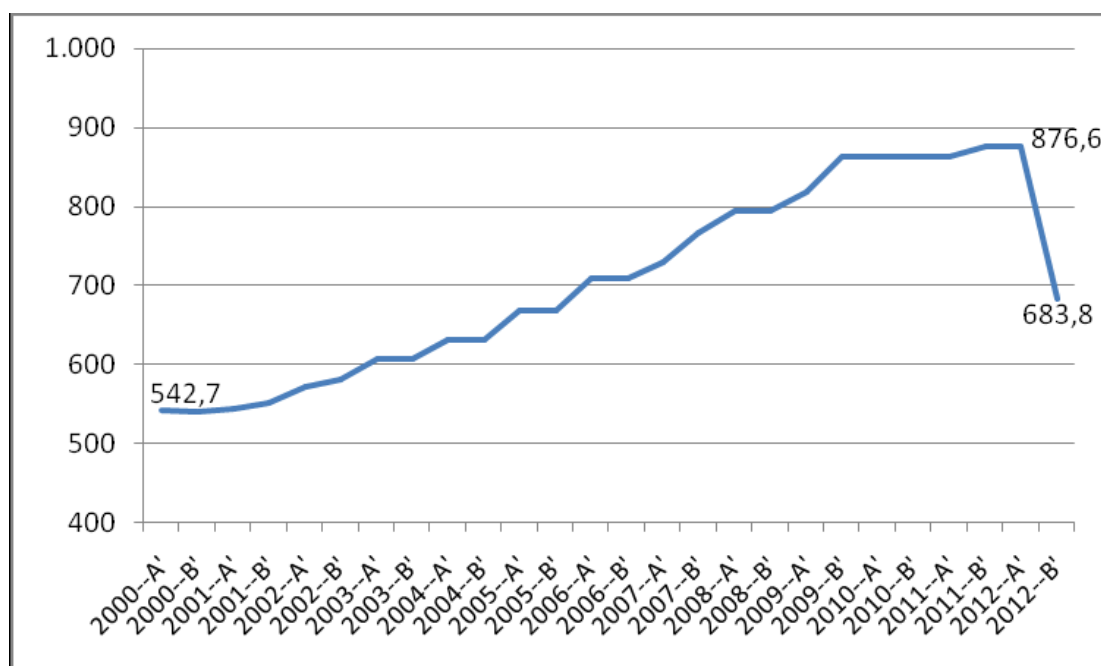
Πίνακας 14: Υπάλληλοι

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	ΒΑΣΙΚΟΣ ΜΙΣΘΟΣ	ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΡΙΕΤΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΟΔΟΧΩΝ
0-3	510,95	0,00	510,95
3-ΑΝΩ	510,95	51,10	562,05

Πίνακας 15: Εργατοτεχνίτες

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	ΒΑΣΙΚΟ ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΟ	ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΡΙΕΤΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΟΔΟΧΩΝ
0-3	22,83	0,00	22,83
3-6	22,83	1,14	23,97
6-ΑΝΩ	22,83	2,28	25,11

Διάγραμμα 15: Πορεία Ελληνικού Μισθού

Πηγή: Eurostat database Τελευταία Ενημέρωση: 13/5/2015.

5.2 Πάγωμα αυξήσεων και ωριμάνσεων

Σημαντική αλλαγή στην εργατική νομοθεσία αποτελεί το «πάγωμα» των αυξήσεων και των ωριμάνσεων. Προκειμένου να μειωθεί το ονομαστικό μοναδιαίο κόστος εργασίας στην οικονομία και να ενισχυθεί η απασχόληση μεσοπρόθεσμα προς μακροπρόθεσμα, τα επιδόματα ωρίμανσης που τώρα είναι συνδεδεμένα με τη Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας (Γ.Σ.Σ.Ε.) θα ορίζονται κατά τρόπο νομοθετικό.

Τα παραπάνω επιδόματα ορίζονται ως εξής:

- Ως «επίδομα ωρίμανσης» ορίζεται το επίδομα που καταβάλλεται για το σύνολο του χρόνου υπηρεσίας του εργαζομένου στον ίδιο ή σε άλλο εργοδότη.
- Ως «επίδομα σπουδών» ορίζεται το αντίστοιχο επίδομα που χορηγείται με βάση τους τίτλους σπουδών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, μεταπτυχιακούς τίτλους σπουδών κι επαγγελματικής εκπαίδευσης.

- Ως «επίδομα επικίνδυνου εργασίας» νοείται το επίδομα που χορηγείται λόγω των συνθηκών εργασίας που συνεπάγονται κίνδυνο για τη σωματική ακεραιότητα και τη ζωή του εργαζομένου.
- Ως «επίδομα γάμου» ορίζεται το επίδομα που καταβάλλεται στους έγγαμους εργαζόμενους και υπολογίζεται στο 10%.

Στους πίνακες που ακολουθούν μπορούμε να δούμε αναλυτικά πως διαμορφώνεται ο μισθός των έγγαμων κι άγαμων υπαλλήλων για ηλικίες άνω και κάτω των 25 ετών:

Πίνακας 16: Μισθοί έγγαμων και άγαμων υπαλλήλων για ηλικίες άνω των 25.

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	ΒΑΣΙΚΟΣ ΜΙΣΘΟΣ ΑΠΟ 14/2/2012	ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΡΙΕΤΩΝ	ΕΠΙΔΟΜΑ ΓΑΜΟΥ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΓΑΜΩΝ ΑΠΟ 14/2/2012	ΣΥΝΟΛΟ ΕΓΓΑΜΩΝ ΑΠΟ 14/2/2012
0-3	586,08	0,00	58,61	586,08	644,69
3-6	586,08	58,61	58,61	644,69	703,30
6-9	586,08	117,22	58,61	703,30	761,91
9-ΑΝΩ	586,08	175,82	58,61	761,90	820,51

Πίνακας 17: Μισθοί έγγαμων και άγαμων υπαλλήλων για ηλικίες άνω των 25

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	ΒΑΣΙΚΟΣ ΜΙΣΘΟΣ ΑΠΟ 14/2/2012	ΕΠΙΔΟΜΑ ΤΡΙΕΤΩΝ	ΕΠΙΔΟΜΑ ΓΑΜΟΥ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΓΑΜΩΝ ΑΠΟ 14/2/2012	ΣΥΝΟΛΟ ΕΓΓΑΜΩΝ ΑΠΟ 14/2/2012
0-3	510,95	0,00	51,10	510,95	562,05
3-ΑΝΩ	510,95	51,10	51,10	562,05	613,15

5.3 Μερική απασχόληση και εκ περιτροπής εργασία

5.3.1 Μερική απασχόληση

Με τον όρο μερική απασχόληση εννοείται η ημερήσια ή εβδομαδιαία ή δεκαπενθήμερη ή μηνιαία εργασία για ορισμένο ή αόριστο χρόνο η οποία είναι μικρότερης διάρκειας από την κανονική, δηλαδή την πλήρη απασχόληση. Η μερική απασχόληση αναφέρεται συνήθως στην ημερήσια εργασία με ωράριο μικρότερο από του πλήρους ωραρίου εργασίας και ως επί τω πλείστον κάτω των έξι (6) ωρών.

Σήμερα, λόγω της οικονομικής κρίσης και της ύφεσης που υπάρχουν στην αγορά σε παγκόσμιο επίπεδο, δημιουργούνται σημαντικές αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις, με άμεση συνέπεια τη μείωση του αριθμού των εργαζομένων με πλήρη απασχόληση και την αύξηση των εργαζομένων με μερική απασχόληση. Η εφαρμογή της μερικής απασχόλησης ήταν ανέκαθεν δυνατή με βάση την αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων. Όμως, στην πραγματικότητα μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980 οι συμβάσεις μερικής απασχόλησης ήταν σπάνιο φαινόμενο. Σήμερα στη χώρα μας η εφαρμογή της μερικής απασχόλησης είναι όλο και πιο συχνή αφού εξυπηρετεί τις επιχειρήσεις λόγω της μείωσης του κόστους που επιφέρει.

Οι εργαζόμενοι μερικής απασχόλησης δικαιούνται ίση μεταχείριση σε σχέση με το υπόλοιπο προσωπικό όπως αυτή προβλέπεται από το Σύνταγμα αδιακρίτως για κάθε εργαζόμενο και προσδιορίζεται από τις εκάστοτε συνθήκες εργασίας στην επιχείρηση. Με υποσημείωση όμως, ότι και αν συντρέχουν αντικοινωνικοί λόγοι μπορεί να υπάρξει κάποια διαφοροποίηση στο ωράριο εργασίας.

5.3.2 Εκ περιτροπής εργασία (Υποαπασχόληση)

Ως εκ περιτροπής απασχόληση θεωρείται η μειωμένη απασχόληση κατά την οποία ο εργαζόμενος απασχολείται στην επιχείρηση του εργοδότη κατά πλήρες ωράριο, πλην όμως λιγότερες από τις ισχύουσες στην επιχείρηση ημέρες εργασίας την εβδομάδα, το μήνα ή το έτος. Η διαφορά αυτού του συστήματος εργασίας σε σχέση με τη μερική απασχόληση είναι ότι στην τελευταία περίπτωση ο μισθωτός απασχολείται μεν καθ' όλη τη διάρκεια της εβδομάδας, του μήνα ή του έτους αλλά με

μειωμένο ωράριο (έναντι του νόμιμου ή του συμβατικού χρόνου). Για παράδειγμα, εκ περιτροπής εργασία έχουμε όταν ο εργαζόμενος εργάζεται σε μία επιχείρηση δύο ή τρεις ημέρες την εβδομάδα, με πλήρες ωράριο ενώ μερική απασχόληση έχουμε όταν ο εργαζόμενος εργάζεται καθ' όλες τις ημέρες τις εβδομάδας, του μήνα ή του έτους αλλά τέσσερις ή πέντε ώρες ημερησίως. Υπάρχει δυνατότητα να έχουμε και τις δύο μορφές απασχόλησης (εκ περιτροπής και μερικής απασχόλησης), όταν για παράδειγμα ο μισθωτός προσφέρει τις υπηρεσίες του τρεις ημέρες την εβδομάδα, επί πέντε ώρες την ημέρα.

Η παρεχόμενη από το νόμο γενικότερη προστασία των απασχολούμενων με μερική απασχόληση καλύπτει και τους απασχολούμενους με σύμβαση εκ περιτροπής εργασίας.

5.4 Διευθέτηση χρόνου εργασίας

Οι επιχειρήσεις έχουν την δυνατότητα για ένα διάστημα να αυξήσουν το ημερήσιο ωράριο εργασίας (πέραν του οκτάωρου) χωρίς να επιβαρύνονται με την καταβολή υπερωριών και άλλων τυχόν προσαυξήσεων λόγω πρόσθετης εργασίας. Ως επί τω πλείστον οι επιπλέον αυτές ώρες έχουν αντιστάθμισα το μειωμένο ωράριο εργασίας σε κάποιο επόμενο διάστημα εργασίας.

5.5 Συμβάσεις ορισμένου χρόνου

Μεγάλη σημασία έχει ο προσδιορισμός της διάρκειας της σχέσης εξαρτημένης εργασίας διότι ανάλογα με την διάρκεια της σχέσης εργασίας, δηλαδή αν είναι ορισμένου ή αορίστου χρόνου, διαφοροποιείται ο τρόπος και οι προϋποθέσεις της λήξης της εργασιακής σχέσης και ιδιαίτερα το ύψος της οφειλόμενης αποζημίωσης απόλυσης.

Μια εργασιακή σχέση θεωρείται ορισμένου χρόνου όταν η διάρκεια αυτής είτε ορίζεται με ακριβή χρονικό προσδιορισμό της ημερομηνίας λήξης της (για παράδειγμα, ορισμένου χρόνου εργασίας θεωρείται η σύμβαση στην οποία αναγράφεται «η σύμβαση εργασίας λήγει την 31.05.2013» ή «ο μισθωτός προσλαμβάνεται να απασχοληθεί για διάστημα δυο μηνών από την ημερομηνία σύναψης της παρούσας σύμβασης»), είτε συνάγεται από το είδος και το σκοπό της, όπως στην περίπτωση της σύμβασης δοκιμαστικής εργασίας ή όταν συνάπτεται για

την εκτέλεση ορισμένου καθήκοντος ή ορισμένου έργου (για παράδειγμα, όταν ένας μισθωτός προσλαμβάνεται για την προσωρινή αναπλήρωση κάποιου άλλου εργαζόμενου όπου απουσιάζει).

5.6 Διαθεσιμότητα μισθωτών

Όταν για διαφόρους λόγους μια επιχείρηση έχει κάποιες οικονομικές δυσκολίες και περιορίζεται σε σημαντικό βαθμό η οικονομική της δραστηριότητα, τότε ο εργοδότης μπορεί να επιβάλλει την προσωρινή αναστολή της σύμβασης εργασίας ιδιωτικού δικαίου, με δικαίωμα του μισθωτού να λαμβάνει μειωμένες αποδοχές.

Το παραπάνω μέτρο - διαθεσιμότητα μισθωτών - λαμβάνεται συνήθως ως μέτρο τόσο εναντίον των απολύσεων όσο και για την αντιμετώπιση των οικονομικών δυσχερειών, με όλες τις δυσάρεστες συνέπειες που προκύπτουν, όπως για παράδειγμα η καταβολή της αποζημίωσης ή η στέρηση ενός ειδικευμένου στελέχους.

5.7 Απολύσεις

5.7.1 Ομαδικές απολύσεις

Το ζήτημα της ταυτόχρονης απόλυσης περισσότερων εργαζομένων από μια επιχείρηση, λόγω των σοβαρών επιπτώσεων που δημιουργεί όχι μόνο σε ατομικό επίπεδο αλλά και σε ευρύτερο κοινωνικό, ρυθμίζεται με ιδιαίτερο τρόπο από την εργατική νομοθεσία.

Οι λόγοι που μπορούν να οδηγήσουν μια επιχείρηση στις ομαδικές απολύσεις είναι διάφοροι, κυρίως όμως αναφέρονται σε οικονομικά προβλήματα της επιχείρησης, που απαιτούν μεταξύ άλλων και περιορισμό του εργατικού κόστους και είτε προέρχονται από τεχνολογικές ή παραγωγικές αναδιαρθρώσεις της επιχείρησης, που επίσης οδηγούν στην ανάγκη μείωσης του προσωπικού, είτε προκαλούνται από διαδικασίες ιδιοκτησιακών μεταβολών (μεταβίβαση, συγχώνευση κ.λπ.) ή λόγω της

μεταφοράς της επιχείρησης ή τέλος να είναι αποτέλεσμα του οριστικού κλεισίματος μιας επιχείρησης ή μιας εγκατάστασης. Οι απολύσεις θεωρούνται ομαδικές, ως εξής:

✓ Για επιχειρήσεις που απασχολούν από 20 έως 150 άτομα, επιτρέπονται 6 απολύσεις μηνιαίως .

✓ Ενώ για τις επιχειρήσεις που απασχολούν άνω των 150 εργαζομένων, ορίζεται ποσοστό 5% του προσωπικού που μπορεί να απολυθεί ανά μήνα και ανώτατο όριο 30 εργαζόμενους.

5.7.2 Αποζημίωση απόλυσης

Με τις νέες διατάξεις, ο νομοθέτης για τον προσδιορισμό της αποζημίωσης διαχωρίζει τους εργαζόμενους σε τρεις κατηγορίες:

- Τους εργαζόμενους που δεν έχουν συμπληρώσει 16 έτη προϋπηρεσίας.
- Τους εργαζόμενους που έχουν προϋπηρεσία άνω των 17 ετών.
- Τέλος τους εργαζόμενους που συνταξιοδοτούνται με συνθήκες πλήρους συνταξιοδότησης.

Με την νέα διάταξη, τα νέα χρονικά διαστήματα προειδοποίησης σε περίπτωση καταγγελίας της σύμβασης εξαρτημένης εργασίας αορίστου χρόνου ιδιωτικού υπαλλήλου με προειδοποίηση (τακτική καταγγελία) διαμορφώνονται ως εξής Οι υπάλληλοι που έχουν υπηρετήσει στον ίδιο εργοδότη από δώδεκα (12) μήνες συμπληρωμένους έως δύο (2) έτη, το χρονικό διάστημα προειδοποίησης ανέρχεται στον ένα (1) μήνα πριν την απόλυση.

❖ Ακόμα, οι υπάλληλοι που έχουν συμπληρώσει δύο (2) έτη υπηρεσίας στον ίδιο εργοδότη μέχρι πέντε (5) έτη, το χρονικό διάστημα προειδοποίησης ανέρχεται στους δύο (2) μήνες πριν την απόλυση.

❖ Οι υπάλληλοι που έχουν συμπληρώσει πέντε (5) έτη υπηρεσίας στον ίδιο εργοδότη μέχρι δέκα (10) έτη, το χρονικό διάστημα προειδοποίησης ανέρχεται στους τρεις (3) μήνες πριν την απόλυση.

❖ Τέλος, οι υπάλληλοι που έχουν συμπληρώσει δέκα (10) έτη υπηρεσίας στον ίδιο εργοδότη και άνω, το χρονικό διάστημα προειδοποίησης ανέρχεται στους τέσσερις (4) μήνες πριν την απόλυση.

❖ Είναι πολύ σημαντικό να αναφέρουμε ότι στην περίπτωση που ο εργοδότης τηρήσει τις ανωτέρω προθεσμίες καταβάλλει στον απολυόμενο αποζημίωση απόλυσης ίση με το μισό της αποζημίωσης απόλυσης για καταγγελία χωρίς προειδοποίηση (βλ. συγκεντρωτικό πίνακα αποζημιώσεως των υπαλλήλων).

❖ Από όλα τα παραπάνω γίνεται ξεκάθαρο λοιπόν ότι μειώνοντας το χρόνο προμήνυσης, διευκολύνεται ο εργοδότης να κάνει καταγγελία με προειδοποίηση και να μειώσει εμμέσως το κόστος απόλυσης καταβάλλοντας έτσι τη μισή αποζημίωση σε σχέση με αυτή που θα κατέβαλλε υπό το καθεστώς της απροειδοποίητου καταγγελίας

Όπως παρατηρούμε και στον παρακάτω πίνακα, αν ένας μισθωτός απολυθεί έχοντας συμπληρωμένη προϋπηρεσία δεκαέξι (16) ετών θα λάβει αποζημίωση απόλυσης ίση με 12 μηνιαίους μισθούς, όπως ίσχυε και μέχρι σήμερα, όση επιπλέον προϋπηρεσία και εάν συμπληρώσει στον ίδιο εργοδότη, αυτή δεν θα ληφθεί υπόψη για τον προσδιορισμό της αποζημίωσης απόλυσης. Επομένως, ο εργαζόμενος ο οποίος έχει συμπληρωμένα 17 έτη στον ίδιο εργοδότη σε περίπτωση απόλυσης είναι ζημιωμένος αφού δεν επωφελείται τίποτα από την προϋπηρεσία του. Τέλος, έχουμε λοιπόν σαν ανώτερο αριθμό μισθών που καταβάλλονται βάση με την προϋπηρεσία τους 12 μισθούς.

Πέραν της αποζημίωσης που δικαιούνται βάσει των όσων αναφέραμε παραπάνω για την προϋπηρεσία μέχρι 16 έτη, ειδικά οι μισθωτοί που έχουν συμπληρώσει δεκαεπτά (17) έτη υπηρεσίας και άνω στον ίδιο εργοδότη οποτεδήποτε και αν απολυθούν, θα δικαιούνται, επιπλέον αποζημίωση που αυξάνεται κατά ένα μηνιαίο μισθό για κάθε επιπλέον έτος υπηρεσίας μέχρι και 12 μηνιαίους μισθούς.

Επομένως, όσοι έχουν προϋπηρεσία πάνω από 17 έτη, ο αριθμός των επιπλέον μισθών αποζημίωσης «παγώνει» στα έτη προϋπηρεσίας, οποτεδήποτε και εάν τελικά γίνει η απόλυση.

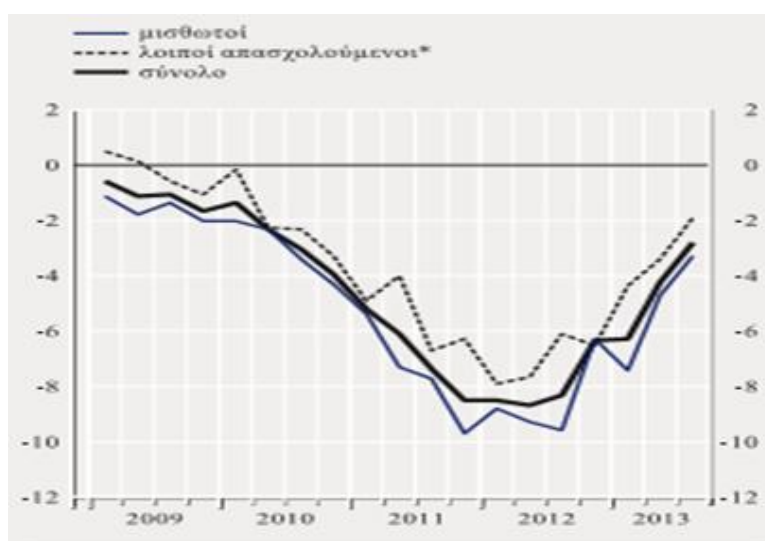
5.8 Απασχόληση, κόστος εργασίας και ανεργία

Στον τομέα της εργασίας το έτος 2013 έγιναν διαθρωτικές μεταρρυθμίσεις με στόχο την βελτίωση των μισθών, των οικονομικών επιδόσεων των επιχειρήσεων και την ενίσχυση των πόρων μεταξύ των κλάδων. Έγιναν βήματα για να απλοποιηθεί η έναρξη επιχειρηματικής δραστηριότητας και να αρθούν οι περιορισμοί που είχαν μπει στην δραστηριότητα των επαγγελματιών και των επιχειρήσεων.

Το κόστος της ύφεσης στις θέσεις εργασίας ήταν μεγάλο. Ανάμεσα στο πρώτο τρίμηνο του 2009 και στο πρώτο τρίμηνο του 2013 χάθηκαν περίπου 904,2 χιλιάδες θέσεις εργασίας, ποσοστό της τάξεως -19,9%. Το ποσοστό του πληθυσμού που εργάζονταν το 2013 μειώθηκε στο 53,3%, έναντι ποσοστού 64,4% που εργάζονταν το 2010.

Η απασχόληση υποχώρησε με τον ίδιο ρυθμό καθ' όλη την διάρκεια της περιόδου της κρίσης. Η απασχόληση μειώθηκε με εντεινόμενο ρυθμό από το 2010 μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 2012, από εκεί και μετά η απασχόληση, τόσο των μισθωτών όσο και των αυτοαπασχολούμενων υποχώρησε με φθίνοντα ρυθμό. Η μείωση της απασχόλησης προήλθε από την άνοδο των προσλήψεων και λιγότερο από την μείωση των καταγγελιών σύμβασης.

Διάγραμμα 15: Απασχόληση (α'τρίμ. 2009 – γ'τρίμ. 2013)

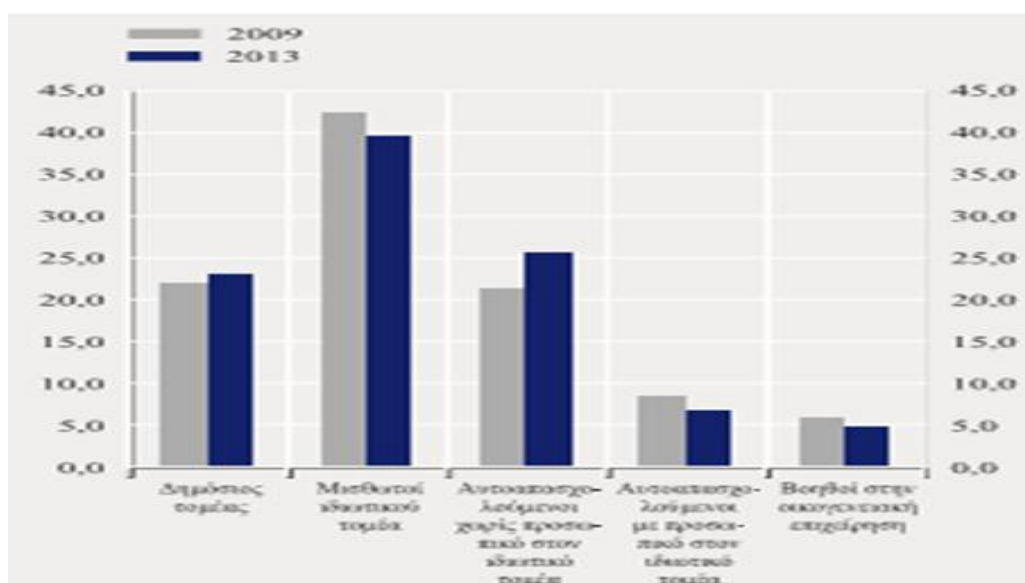

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Ο αριθμός των απασχολούμενων μειώθηκε λόγω του ότι έκλεισαν πολλές επιχειρήσεις και συγκεκριμένα για το 2013 οι επιχειρήσεις που έκλεισαν, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΙΚΑ ήταν 75,6 χιλιάδες επιχειρήσεις, δηλαδή ποσοστό της τάξεως 30%. Ένας ακόμη παράγοντας για την μείωση των εργαζομένων, ήταν η μείωση του προσωπικού που προχώρησαν πολλές επιχειρήσεις λόγω οικονομικών δυσχερειών.

Επαγγέλματα που μειώθηκαν κατά πολύ υπό τις συνθήκες αυτές ήταν οι ανειδίκευτοι εργάτες, οι πωλητές, οι χειριστές μηχανημάτων και οι υπάλληλοι γραφείου. Στην μερική απασχόληση υπήρξε ραγδαία αύξηση ιδίως στον ιδιωτικό τομέα. Το ποσοστό των εργαζομένων μερικής απασχόλησης αυξήθηκε από 7,7% το 2010 σε 12,9% το 2013. Όπως φαίνεται, πολλοί εργαζόμενοι στράφηκαν στις συμβάσεις μερικής απασχόλησης σε πολλούς κλάδους. Οι μισθωτοί με συμβάσεις ορισμένου χρόνου μειώθηκαν καθώς προήλθαν αλλαγές ως προς τις αποζημιώσεις σε περίπτωση καταγγελίας συμβάσεων. Ενώ η απασχόληση στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα μειώθηκε, εντούτοις το 2013 υπήρξε μία μικρή αύξηση των απασχολούμενων σε ποσοστό 23,1% στο δημόσιο τομέα έναντι 22,1% που ήταν το 2009. Αντίθετα, στον ιδιωτικό τομέα το ποσοστό των απασχολούμενων μειώθηκε, ενώ αυξήθηκε το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων χωρίς προσωπικό.

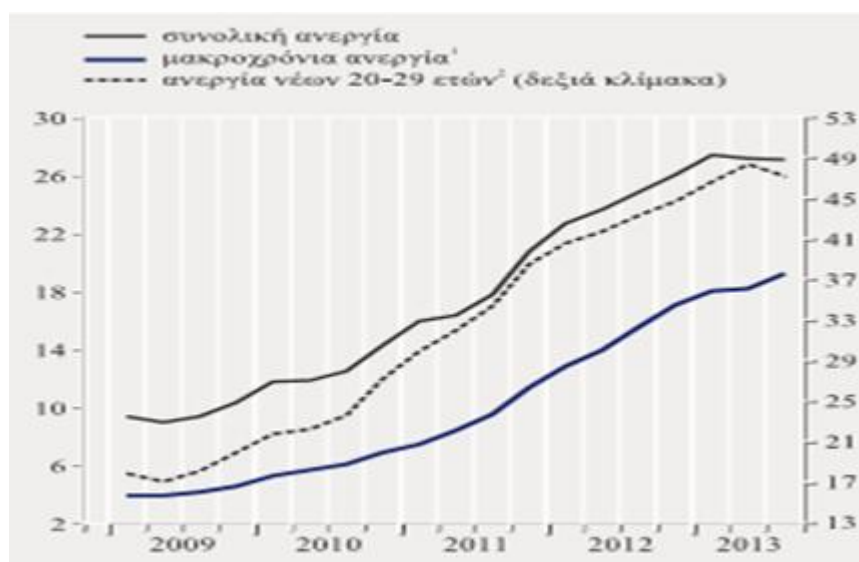
Διάγραμμα 16: διάρθρωση της απασχόλησης - % απασχολούμενων σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα ανάλογα με τη θέση στην επιχείρηση.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Οι άνεργοι αυξήθηκαν κατά 880,3 χιλιάδες από το πρώτο τρίμηνο του 2009 έως το πρώτο τρίμηνο του 2013. Το ποσοστό ανεργίας το 2009 ήταν 9,3%, το 2010 12,4% και το 2013 27%. Όπως φαίνεται, από τα παραπάνω στοιχεία, το ποσοστό ανεργίας για το 2013 είναι υψηλότερο έναντι των προηγούμενων χρόνων.

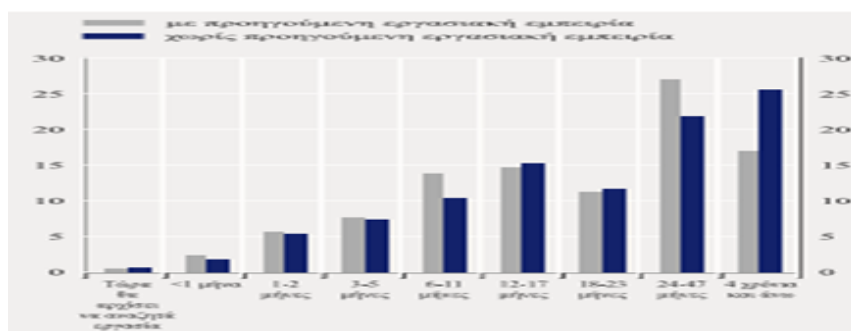
Διάγραμμα 17: Ποσοστά ανεργίας (α' τριμ. 2009 – γ' τριμ. 2013)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Από το ποσοστό των ανέργων του 2013 το 1/5 είναι ήδη άνεργοι από το 2009. Η μακροχρόνια ανεργία συναντάται κυρίως σε άτομα μεγάλης ηλικίας ή σε άτομα χωρίς εργασιακή εμπειρία. Για παράδειγμα, από τους ανέργους που δηλώθηκαν την χρονική περίοδο 2010-2013 το 30% δεν έχει εργασιακή εμπειρία.

Διάγραμμα 18: Κατανομή των ανέργων με και χωρίς προηγούμενη εργασιακή εμπειρία, ανάλογα με τη διάρκεια αναζήτησης εργασίας (Γ' τριμ. 2013).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Όσο για τις αποδοχές των εργαζομένων, την τετραετία 2010-2013 μειώθηκαν οι μέσες ακαθάριστες αποδοχές στο σύνολο της οικονομίας (-18,9%). Αυτό οφείλεται:

- i. Στη δημοσιονομική προσαρμογή.
- ii. Στις θεσμικές ρυθμίσεις για την ενίσχυση της ευελιξίας στην αγορά εργασίας.
- iii. Στις συνθήκες οικονομικής ύφεσης.

Οι ονομαστικές κατώτατες αποδοχές μειώθηκαν κατά 19,9%.

Στα τέλη του 2011 μέχρι τις αρχές του 2014 και συγκεκριμένα, τον Φεβρουαρίου 2014 υπογράφηκαν 1.445 συνολικές επιχειρησιακές συμβάσεις και συγκεκριμένα 409 μέσα στο 2013. Σε αυτές τις συμβάσεις προβλέπεται «πάγωμα» των αποδοχών κατά 10% έως 40%. Από τα τέλη του 2011 έως τα τέλη του 2013 οι μειώσεις των μισθών των επιχειρήσεων.

Οι κλαδικές και ομοιοεπαγγελματικές συμβάσεις μειώθηκαν κατά 27,5% στο σύνολο των μισθωτών, ενώ οι αποδοχές τους λόγω της μετατροπής που έγιναν στις συμβάσεις από πλήρη απασχόληση σε μερική ή εκ περιτροπής απασχόληση έφτασε το 8,4%. Συγκεκριμένα, το 2013 οι αποδοχές μειώθηκαν κατά 7,4% από -6,6 το 2012. Ενώ το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος μειώθηκε κατά 8,1% στο σύνολο της οικονομίας και κατά 9% στις επιχειρήσεις.

Για το 2014, υπήρξε μικρή άνοδος στην απασχόληση και μικρή μείωση στο ποσοστό της ανεργίας, το οποίο παρέμεινε υψηλό. Το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος και οι τιμές μειώθηκαν δείχνοντας έτσι την έλλειψη στη ζήτηση.

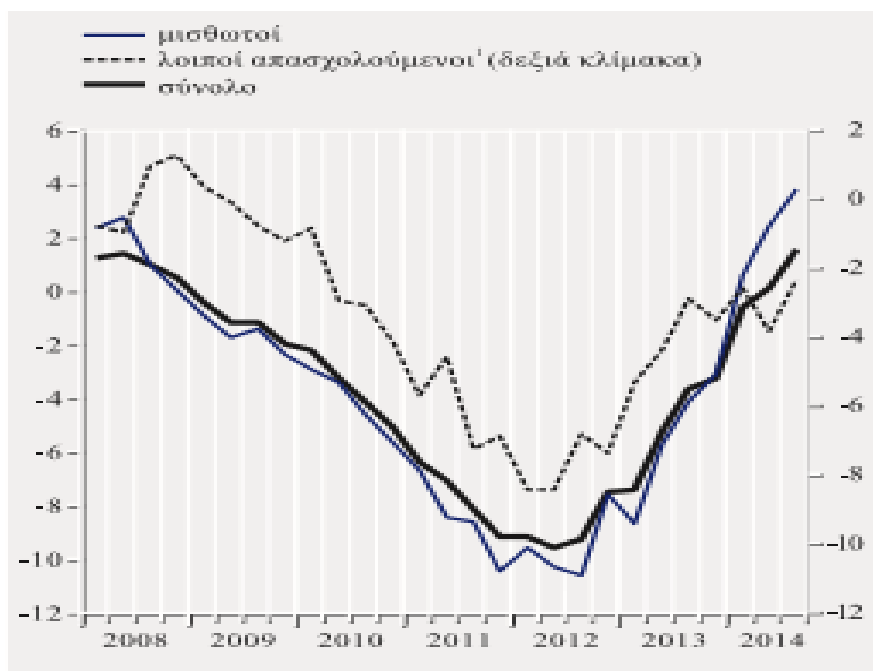
Θετικές ήταν οι εξελίξεις στην απασχόληση λόγω της βαθμιαίας ανάπτυξης, της βελτίωσης του κλίματος της οικονομίας, της μείωσης του κόστους εργασίας στις επιχειρήσεις και η βελτίωση στην απασχόληση λόγω ευέλικτων μορφών εργασίας.

Το 2014 η απασχόληση βρισκόταν σε σταθερούς ρυθμούς, καταγράφοντας θετικό ρυθμό μεταβολής έναντι του 2013 (+0,3%) μετά την συνεχόμενη μείωση στα έτη 2011-2013. Στο τρίτο τρίμηνο του 2014 καταγράφηκε αύξηση στην απασχόληση, ποσοστό 1,5% από -0,6% στο προηγούμενο τρίμηνο του έτους και +0,1% στο

δεύτερο τρίμηνο του ίδιου έτους. Ο αριθμός της ανεργίας μειώθηκε στο 3,3% το εννεάμηνο του 2014. Συγκεκριμένα, το Νοέμβριο του 2014 μειώθηκε η ανεργία στο 25,8% από 27,7% που ήταν τον Νοέμβριο του 2013.

Το ίδιο έτος η απασχόληση εμφάνισε θετικό ρυθμό μεταβολής για πρώτη φορά μετά το 2008, στο οποίο βοήθησε η αύξηση της μισθωτής εργασίας. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, το 2014 ο αριθμός των μισθωτών αυξήθηκε κατά 2,3%, έναντι του 2013 που υπήρξε μείωση (6,2%). Παρόλα αυτά, κάποιες κατηγορίες εργαζομένων παρουσίασαν μείωση, όπως οι αυτοαπασχολούμενοι με προσωπικό (6,6%) και τα συμβοηθούμενα μέλη (5,2%), λόγω της αναστολής της λειτουργίας των μικρών επιχειρήσεων.

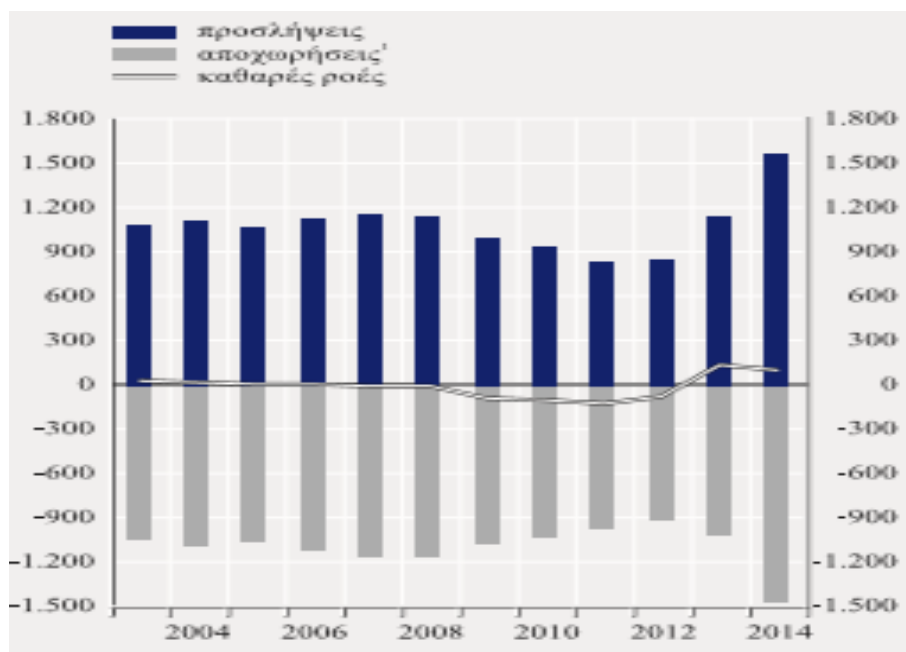
Διάγραμμα: Απασχόληση (2008 γ' τριμ. 2014)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Κατά τα έτη 2007-2012, υπήρξε συνεχής μείωση προσλήψεων και αποχωρήσεων, σε αντίθεση με τα επόμενα δύο έτη που παρουσιάστηκε αύξηση διότι υπήρξαν πολλές αγγελίες προσλήψεων σε σύγκριση με τις αποχωρήσεις (99 χιλιάδες άτομα το 2014, 113 το 2013) και ως υπήρξε μία σχετική μείωση μεταξύ 2013-2014.

Διάγραμμα: Ροές μισθωτής απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Στον τριτογενή τομέα που είναι το 71,4% της συνολικής απασχόλησης, το ποσοστό απασχόλησης του κλάδου αυξήθηκε το 2014 έναντι του προηγούμενου έτους, ενώ το ποσοστό στον δευτερογενή τομέα μειώθηκε. Σε αντίθεση των παραπάνω τομέων, ο πρωτογενής τομέας παρέμεινε αμετάβλητος σε ποσοστό 13,6% της συνολικής απασχόλησης.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του συστήματος ΕΡΓΑΝΗ βγαίνουν τα εξής συμπεράσματα για τους εργαζόμενους:

- ✓ Για τις ηλικίες 15-64 ετών, παρατηρήθηκε αύξηση το 2014 σε 49,4% σε αντίθεση με το 2013 που ήταν 48,9%. Παρά την αύξηση αυτή, σε σύγκριση με το ποσοστό απασχόλησης σε αυτές τις ηλικίες, για πρώτη φορά μετά το 2008, παρατηρείται μείωση σε σχέση με την ΕΕ-28 όπου το 2013 ήταν στο 64,1% και το ποσοστό της απασχόλησης της χώρας που το 2008 ήταν στο 61,4%.

- ✓ Για τις ηλικίες 20-24 ετών, υπήρξε αύξηση στον τομέα της εργασίας κατά 2 εκατομμύρια μονάδες.
- ✓ Για τις ηλικίες 25-29 ετών, το ποσοστό απασχόλησης αυξήθηκε κατά 1,8 εκατομμύρια μονάδες, δηλαδή από 49% το 2013 σε 50,9% το 2014.

Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει ότι υπάρχει αύξηση της απασχόλησης των εργαζομένων στις ηλικίες 15-29 ετών. Συγκεκριμένα, για το 2014 ανά ηλικιακή ομάδα φαίνεται ότι η αύξηση στην απασχόληση υπάρχει στις ηλικίες 15-29 ετών. Επίσης, υπήρξε αύξηση του ισοζυγίου προσλήψεων-απολύσεων για τις ηλικίες 30-44 ετών, ενώ μείωση για τους απασχολούμενους άνω των 45 ετών. Αύξηση του ποσοστού απασχόλησης υπήρξε και για τις γυναίκες σε αντίθεση με τους άντρες, με αποτέλεσμα να έχει περιοριστεί η απόκλιση του ποσοστού μεταξύ των δύο φύλων. Καθώς επίσης, παρατηρείται και μεταβολή στο ποσοστό απασχόλησης με βάση το μορφωτικό επίπεδο, όπου σε άσχημη θέση βρίσκονται όσοι έχουν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης.

Σχετικά με το είδος της απασχόλησης, το 2014 μειώθηκε το ποσοστό πλήρους απασχόλησης ενώ παράλληλα αυξήθηκε το ποσοστό μερικής απασχόλησης σε ποσοστό 9,4% για το 2014 έναντι 6,1% για το 2009, ως αποτέλεσμα της απελευθέρωσης της αγοράς εργασίας σε ποιο ευέλικτες μορφές εργασίας και στην δυσκολία εύρεσης εργασίας πλήρους απασχόλησης (8ωρο). Επίσης, αυξήθηκε το ποσοστό προσωρινής απασχόλησης στο 11,7% σε σύγκριση με την μείωση που υπήρξε το χρονικό διάστημα 2011-2013 και συγκεκριμένα το ποσοστό για το 2013 ήταν 10,1% ενώ το 2012 ήταν 10,3%. Όσο για το ποσοστό στο σύνολο του εργατικού δυναμικού (15-64 ετών) παρουσιάζεται αύξηση στις γυναίκες σε ποσοστό 59% το 2014 από 58,4% το 2013. Ενώ για τους άνδρες το ποσοστό μειώθηκε σε 76,2% το 2014 από 77% το 2013.

Μείωση καταγράφεται και στο ποσοστό των ανέργων το 2014, το οποίο όμως βρίσκονταν σε πολύ υψηλά επίπεδα. Το μέσο ποσοστό ανεργίας το 2014 ήταν στο 26,6% από 27,4% το 2013 και συγκεκριμένα το γ' τρίμηνο του 2014 η ανεργία ήταν σε ποσοστό 25,5% (1229,4 χιλιάδες άτομα) χαμηλότερο κατά 1,7 εκατομμύρια μονάδες από το ίδιο χρονικό διάστημα το 2013 που ήταν σε ποσοστό 27,2%. Το

ποσοστό ανεργίας για το ίδιο χρονικό διάστημα του 2014 ήταν το υψηλότερο στην ΕΕ-28.

Σε υψηλά επίπεδα παραμένει και η ανεργία στις ηλικίες 20-29 ετών, όμως για πρώτη φορά παρατηρήθηκε μείωση από 47,3% το 2013 σε 44,1% το 2014. Όπως φαίνεται, τα προγράμματα απασχόλησης σε συνδυασμό με τις νομοθετικές αλλαγές που έγιναν στο διάστημα 2012-2014 επιτρέποντας την πρόσληψη νέων κάτω των 25 ετών σε ποιο ευέλικτες μορφές εργασίας συντέλεσαν στην μείωση της ανεργίας των νέων.

Παρόλα αυτά, το ποσοστό ανεργίας των νέων, καθώς επίσης και το ποσοστό ανεργίας των νέων εκτός εργασίας και εκπαίδευσης παρέμεινε υψηλό σε σύγκριση με την κατάσταση που επικρατούσε στην αγορά εργασίας πριν την κρίση αλλά και σε σύγκριση με τα στοιχεία των άλλων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης, το ποσοστό των νέων 20-29 ετών ήταν οικονομικά ενεργοί καθώς και το γ' τρίμηνο του 2014 ήταν σε ποσοστό 69,1%. Όσο για το ποσοστό ανεργίας των ηλικιών 45-64 ετών αυξήθηκε οριακά κατά 0,4 εκατομμύρια μονάδες.

Όσον αφορά το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας, άνεργοι πάνω από 12 μήνες, αυξήθηκε κατά πολύ φτάνοντας το 19,6% του εργατικού δυναμικού το γ' τρίμηνο το 2014 έναντι 18,1% το 2013, στο σύνολο των ανέργων το 75,4% ήταν μακροχρόνια άνεργοι ενώ το 24% ήταν νέοι άνεργοι.

Ο ρυθμός των αποδοχών μειώθηκε αισθητά το 2014 σε σύγκριση με την προηγούμενη διετία, ενώ για το γ' τρίμηνο του 2014 αυξήθηκαν οι συνολικές αμοιβές των εργαζομένων μετά την συνεχόμενη μείωση από την αρχή της κρίσης. Συγκεκριμένα, οι μέσες ακαθάριστες αποδοχές μειώθηκαν κατά 1,5% στο σύνολο της οικονομίας και κατά 2% στον επιχειρηματικό κόσμο.

Το μέσο κόστος της εργασίας ανά μισθωτό μειώθηκε κατά 3%, δηλαδή περισσότερο από τις ακαθάριστες αποδοχές, επειδή μειώθηκαν οι εργοδοτικές εισφορές κατά 2,9 εκατοστιαίες μονάδες από 1/7/2014. Οι μέσες καθαρές αποδοχές μειώθηκαν κατά 1,4% το 2014, λιγότερο από τις ακαθάριστες εξαιτίας της συνεχόμενης μείωσης των εργατικών ασφαλιστικών εισφορών. Καθώς ο πληθωρισμός ήταν αρνητικός (-1,4%), οι πραγματικές μέσες ακαθάριστες αποδοχές συνολικά μειώθηκαν κατά 0,1%.

Το κόστος εργασίας μειώθηκε κατά 2,7% στην οικονομία συνολικά και κατά 3,1 % στις επιχειρήσεις το 2014. Για την τριετία 2012-2014 το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στις επιχειρήσεις μειώθηκε κατά 21,7%.

Το σύνολο των μισθωτών με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου για την χρονική περίοδο Ιανουάριο-Οκτώβριο 2014 έδειξαν ότι το 21,8% των μισθωτών αμείβονταν για μερική ή εκ περιτροπής απασχόληση. Το ποσοστό των μισθωτών εργατικού δικαίου πλήρους απασχόλησης ήταν 78,2% διαχωρίζονται ως εξής:

- Για εργαζόμενους με μηνιαίο μισθό 600€ και κάτω το ποσοστό ήταν 9%.
- Για εργαζόμενους με μηνιαίο μισθό από 600€ έως 800€ το ποσοστό ήταν 17,4%.
- Ενώ, για εργαζόμενους με μηνιαίο μισθό από 800€ και πάνω το ποσοστό ήταν 51,8%.

Κεφάλαιο 6

Η κρίση στην Ελλάδα και οι επιχειρηματικές ευκαιρίες που παρουσιάστηκαν

6.1 Οι επιχειρηματικές ευκαιρίες της κρίσης

Μελετώντας εις βάθος αυτήν την έντονη οικονομική κρίση που βιώνει η Ελλάδα τα τελευταία έτη, καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως δεν πρέπει μονάχα να μας τρομάζει, αφού παρά τις σημαντικές αντιξοότητες και τις δυσχέρειες που προκύπτουν, εμφανίζονται ταυτόχρονα μεγάλες οικονομικές ευκαιρίες που είναι ικανές όχι μόνο να επιτύχουν επιχειρησιακή και κρατική βελτίωση, αλλά και να εξαφανίσουν την ανεργία και την οικονομική αστάθεια, εις βάθος χρόνου.

Μάλιστα, αρκετές είναι οι ελληνικές επιχειρήσεις που κατόρθωσαν να επιβιώσουν κατά τη διάρκεια της κρίσης, τροποποιώντας τους αρχικούς τρόπους λειτουργίας τους, ενώ επίσης πολλές είναι και εκείνες που ξεκίνησαν με μια καινοτόμα και δημιουργική ιδέα αποκτώντας τελικά μεγάλη φήμη και κέρδη. Σημαντικό ρόλο για αυτήν τη σημαντική επιτυχία των ήδη αναγνωρισμένων αλλά και των νεοϊδρυθέντων επιχειρήσεων διαδραμάτισε το διαδίκτυο και γενικότερα η τεχνολογία, καθώς σήμερα σημειώνει ταχεία πρόοδο και χρησιμοποιείται αναμφισβήτητα από την πλειονότητα του παγκόσμιου πληθυσμού.

Σε σχέση με το παρελθόν, η τεχνολογία δύναται να προσφερθεί σε αρκετά χαμηλότερες τιμές, εξαιτίας της κρίσης, και έτσι είναι πολύ πιο εύκολη η πρόσβαση των επιχειρήσεων σε αυτήν. Συγκεκριμένα, κάθε επιχείρηση σε κάθε γωνία του πλανήτη μπορεί μέσω του διαδικτύου να διαφημιστεί μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα και να γίνει ευρέως γνωστή, ξοδεύοντας πολύ λίγα χρήματα. Αρκετοί μάλιστα είναι εκείνοι που διαφημίζουν την επιχείρησή τους διαδικτυακά πια ή κατορθώνουν να αυξήσουν εξαιρετικά τις πωλήσεις τους μέσω διαδικτυακών αγορών, γεγονός που διευκολύνει σαφώς υπερβολικά όχι μόνο την ίδια την επιχείρηση (μικρότερο κόστος λόγω απουσίας προσωπικού ή εξόδων καταστήματος) αλλά και τους καταναλωτές, αφού αγοράζουν τα προϊόντα που επιθυμούν σε χαμηλότερες τιμές και καθισμένοι απλώς στον καναπέ του σπιτιού τους.

Πέρα όμως από την ανάπτυξη της τεχνολογίας και του διαδικτύου, η κρίση ανάγκασε τους επιχειρηματίες να σκεφτούν διαφορετικά και περισσότερο δημιουργικά, συστήνοντας νέες επιχειρήσεις που χαρακτηρίζονταν από λειτουργικότητα. Η αλλαγή στην οικονομική κατάσταση επέφερε αλλαγές και στις καταναλωτικές ανάγκες και οι επιχειρηματίες που μπόρεσαν να τις αντιληφθούν πέτυχαν τεράστια αύξηση πελατών και κερδών.

Οι καταναλωτές, εξαιτίας της μειωμένης αγοραστικής δύναμης που προκλήθηκε από τη μείωση των μισθών και την αύξηση της ανεργίας, ξεκίνησαν να εκτιμούν περισσότερο την ποιότητα των ελληνικών προϊόντων, στηρίζοντας τις ελληνικές επιχειρήσεις και την ελληνική οικονομία. Αρκετοί ήταν οι επιχειρηματίες εκείνοι που αντιλήφθηκαν εγκαίρως τις ανάγκες της ελληνικής αγοράς, δημιουργώντας επιχειρήσεις (ή τροποποίησαν τις ήδη υπάρχουσες) που προσέφεραν ελληνικά προϊόντα σε ανταγωνιστικές τιμές, όπως τα παντοπωλεία που πωλούσαν ελληνικά τοπικά προϊόντα, με αγνά υλικά.

Πιο συγκεκριμένα, το 2008, η εταιρεία «ERGON» ίδρυσε ένα παντοπωλείο με παραδοσιακά ελληνικά προϊόντα, ενώ σύστησε επίσης και ένα «μεζεδοπαντοπωλείο» στο Notting Hill του Λονδίνου, όπου οι πελάτες δύναται να απολαύσουν τα εδέσματα της εταιρείας σε συνεργασία με τον καταξιωμένο σεφ Δημήτρη Σκαρμούτσο, αποδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο ότι με τη δύναμη της θέλησης το δίκτυο των πελατών μπορεί να επεκταθεί ακόμα και εκτός των συνόρων της Ελλάδας. Η εταιρεία αυτή ξεκίνησε από τη Θεσσαλονίκη και διατηρεί καταστήματα στη Χαλκιδική, στη Σκιάθο, στη Ρόδο, στη Μύκονο και στην Αγγλία, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας, οι ευκαιρίες που δημιουργεί η κρίση θα ευνοήσουν και άλλους σημαντικούς τομείς, όπως τον εναλλακτικό τουρισμό, τη φαρμακοβιομηχανία, την αγορά των ακινήτων, οι ιχθυοκαλλιέργειες, η εκτροφή σαλιγκαριών, η καλλιέργεια βρώσιμης τρούφας, τα βιολογικά προϊόντα κ.ά.

6.2 Οι επιχειρήσεις και η σημασία της καινοτομίας στην αντιμετώπιση της κρίσης

Αναμφισβήτητα, η ελληνική κρίση μπορεί να αντιμετωπιστεί μέσα από την αυξημένη ανταγωνιστικότητα της χώρας έναντι των άλλων χωρών, την εξωστρέφεια των ελληνικών επιχειρήσεων και τις καινοτόμες επιχειρηματικές ιδέες.

Με τη χρήση του όρου «επιχειρηματική καινοτομία» εννοείται η σύλληψη μίας καινούργιας ιδέας και η μετατροπή της σε προϊόν ή υπηρεσία, που όταν αξιοποιείται εμπορικά ικανοποιεί τις καταναλωτικές ανάγκες. Το προϊόν ή η υπηρεσία που χαρακτηρίζεται από καινοτομία δύναται να προσφέρει σε χαμηλότερη πάντα τιμή άριστη ποιότητα και μεγαλύτερη χρηστικότητα συγκριτικά με άλλα προϊόντα ή να ικανοποιήσει μία νέα αγορά πελατών, δημιουργώντας δηλαδή μια σχέση «value for money». Επιπλέον, ως καινοτομία ορίζεται το «εργαλείο» των επιχειρηματιών, μέσω του οποίου επωφελούνται από την αλλαγή, προσφέροντας νέες ευκαιρίες διαφορετικής επιχειρηματικής δραστηριότητας ή επέκταση της ήδη υπάρχουσας δραστηριότητας, με στόχο να εξυπηρετηθούν νέοι καταναλωτές.

Ακόμη, η καινοτομία, ανάλογα με τις επιχειρήσεις στις οποίες αναφέρεται, ταξινομείται σε διαρκή και σε ριζική. Από τη μία πλευρά, η διαρκής καινοτομία αφορά περισσότερο στις ήδη υπάρχουσες επιχειρήσεις σχετικά με το επιχειρηματικό τους σχέδιο, τις τεχνολογίες που χρησιμοποιούν και τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να επεκταθούν περαιτέρω στην αγορά. Αντιθέτως, η ριζική καινοτομία αναφέρεται συνήθως σε μία καινούργια, πρωτοποριακή ιδέα που οδηγεί στη δημιουργία μιας επιχείρησης που ασχολείται με κάτι νέο. Φυσικά, όταν μία καινούργια επιχείρηση συνεχίζει να επιβιώνει, ύστερα από τα πρώτα δυσμενή χρόνια της σύστασής της, δίνει έμφαση στη διαρκή καινοτομία η οποία θα της παρέχει τη δυνατότητα μεγαλύτερης επέκτασης αλλά και υιοθέτησης ενός πιο δυναμικού και ανταγωνιστικού προφίλ.

Στις καινοτόμες επιχειρήσεις που γνωρίζουν ραγδαία ανάπτυξη ανήκουν οι «startup» επιχειρήσεις, καθώς ανταποκρίνονται σε αυτές πολλοί νέοι Έλληνες επιχειρηματίες. Με τον όρο «startup» επιχείρηση ορίζεται μια καινοτόμος επιχείρηση που χαρακτηρίζεται από τη δυνατότητα της σπουδαίας εξέλιξης και ιδρύεται με στόχο την ικανοποίηση συγκεκριμένων πελατειακών αναγκών. Σπουδαία

χαρακτηριστικά αυτών των επιχειρήσεων αποτελούν η ομαδικότητα και η συνεργασία που πρέπει να διαθέτουν οι ιδρυτές τους. Στην Ελλάδα της κρίσης, πολλές είναι οι «startup» επιχειρήσεις που έχουν ιδρυθεί και έχουν πετύχει σημαντική ανάπτυξη και υψηλά κέρδη.

5.3 Μία μελέτη περίπτωσης: Η εταιρεία «Hellas Direct Insurance Ltd.»

Ο Αιμίλιος Μάρκου και ο Αλέξης Πανταζής διακρίνονται για το τεράστιο επιχειρηματικό τους ενδιαφέρον, ενώ η ελληνοκυπριακή τους καταγωγή και η κοινή τους επαγγελματική πορεία τους συνδέει στενά. Εγκαταλείποντας το 2009 το Λονδίνο, άφησαν την εξαιρετική τους καριέρα στον χρηματοοικονομικό τομέα, με στόχο να δημιουργήσουν στην Ελλάδα μια ασφαλιστική εταιρεία με το όνομα HD Insurance Ltd, μέσω κυρίως του διαδικτύου.

Εικόνα 2: Οι ιδρυτές της εταιρείας Hellas Direct.

Παρατηρώντας λοιπόν εύστοχα ότι η κρίση έχει ήδη αρχίσει να πλήττει τη νότια Ευρώπη και πιστεύοντας ακράδαντα πως καινούργιες ευκαιρίες θα εμφανιστούν, αποφάσισαν το 2009 να επιστρέψουν στην Ελλάδα, ξεκινώντας κάτι καινοτόμο στον χώρο της ασφάλισης αυτοκινήτων. Ο τομέας αυτός κέντρισε το ενδιαφέρον τους, καθώς και οι δύο ήταν ιδιαίτερος έμπειροι πάνω στο αντικείμενο αλλά και επειδή πίστευαν ότι η ασφάλιση στην Ελλάδα δεν είναι σωστά προσανατολισμένη, δηλαδή δεν ενδιαφέρεται για την ικανοποίηση των πελατών –

γεγονός που έπρεπε οπωσδήποτε να αλλάξει. Έτσι, οι δυο αυτοί άνθρωποι ήρθαν με μία πρωτοπόρα και δημιουργική ιδέα να βελτιώσουν τη δύσκολη οικονομική κατάσταση που βίωνε η Ελλάδα και να κάνουν την ελληνική ασφαλιστική αγορά, στην ουσία, πιο «πελατοκεντρική».

Όσον αφορά στην ίδρυση μιας επιχείρησης, μέγιστη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στην εύρεση κεφαλαίων, ώστε να υπάρχει κεφαλαιακή επάρκεια και υπευθυνότητα στις υποχρεώσεις της. Στην περίπτωση των δύο αυτών ανθρώπων, η αναζήτηση επενδυτών αποτέλεσε μια αρκετά δύσκολη και χρονοβόρα διαδικασία. Τα πρώτα τους βήματα ξεκίνησαν το 2010, σε μια αρκετά δυσμενή περίοδο για την Ελλάδα, αφού είχαν να αντιμετωπίσουν την πρόσφατη είσοδο της χώρας στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και στο πρώτο μνημόνιο, γεγονότα που απέτρεπαν τους περισσότερους επενδυτές.

Αρχικά, προσέγγισαν μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου 2.500 υποψήφιους επενδυτές, συναντώντας προσωπικά, μέσα σε διάστημα 18 μηνών και σε 14 διαφορετικές χώρες, μόνο τους 300 από αυτούς, για να φτάσουν τελικά σε συμφωνία μόνο με 11 από τους επενδυτές. Το αρχικό κεφάλαιο που συγκέντρωσαν μέσα από αυτή τη διαδικασία ανερχόταν μόλις στα 8,5 εκατομμύρια ευρώ. Επιπλέον, σοβαρό εμπόδιο για τη Hellas Direct στάθηκε η ελληνική γραφειοκρατία, που καθυστέρησε τη διαδικασία παροχής των απαραίτητων εγκρίσεων. Παρόλο που η ίδρυση της εταιρείας καθυστέρησε 3 ολόκληρα έτη από την αρχική σύλληψη της ιδέας, οι άνθρωποι αυτοί ανακάλυψαν επιτυχώς, μέσα σε αυτό το διάστημα, καινοτόμες λύσεις, διόρθωσαν τα ελλείμματα και δημιούργησαν την καταλληλότερη τεχνολογία για την εύρυθμη λειτουργία της εταιρείας τους. Τελικά, η εταιρεία κατάφερε να δραστηριοποιηθεί με έδρα της την Κύπρο, ενώ το 2012 ξεκίνησε την επιχειρηματική της δραστηριότητα και στην Αθήνα.

Η Hellas Direct λοιπόν αποτελεί μια online ασφαλιστική εταιρεία αυτοκινήτων, όπου όλες οι συναλλαγές πραγματοποιούνται απευθείας από την εταιρεία (χωρίς μεσάζοντες και κρυφές χρεώσεις), online ή μέσω τηλεφώνου, παρέχοντας στον καταναλωτή άμεση ασφάλιση, σε λιγότερο από πέντε λεπτά, και λήψη του ασφαλιστηρίου του μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Τα σπουδαιότερα και εξέχοντα χαρακτηριστικά που διακρίνουν την εταιρεία αποτελούν η άμεση και διαδικτυακή ασφάλιση (direct), μέσω μιας προσιτής προς τον επισκέπτη πλατφόρμας,

με την παροχή αρκετών βοηθειών ώστε να καταφέρει μόνος του· να αγοράσει την επιθυμητή ασφάλεια. Επιπρόσθετα, η εξοικονόμηση χρημάτων από τον πελάτη, που επιτυγχάνεται μέσω της απουσίας ασφαλιστικών μεσιτών και εξαιτίας του συστήματος παραμετρικής τιμολόγησης, αποτελεί σπουδαίο χαρακτηριστικό. Σύμφωνα με το παραπάνω σύστημα, η εταιρεία αξιολογεί ταυτόχρονα το όχημα, τον οδηγό, τη χρήση του οχήματος, καθώς και τον τρόπο οδήγησής του. Έτσι, οι οδηγοί που δεν προκαλούν ατυχήματα ή δεν χρησιμοποιούν επί καθημερινής βάσης το αυτοκίνητό τους δικαιούνται έκπτωση της τάξης του 20% - 25%.

Μέχρι στιγμής, η Hellas Direct έχει κερδίσει πολλά βραβεία ανάμεσα στα οποία συγκαταλέγονται αυτό της «Καλύτερης Νέας e-επιχείρησης» και της «Καινοτομίας 2013», αποτελώντας πρότυπο για όλους τους Έλληνες επιχειρηματίες αποδεικνύοντας ότι η χώρα μας μπορεί να αντιμετωπίσει τη δύσκολη οικονομική κατάσταση που βιώνει. Επίσης, έχει επιλεγεί στο 46^ο διεθνές πάνελ επιλογής (International Selection Panel – ISP) της Endeavor Global (πρόκειται για έναν παγκόσμιο μη κερδοσκοπικό οργανισμό που δραστηριοποιείται στην Ελλάδα στοχεύοντας στην καθοδήγηση νέων επιχειρηματιών που διευθύνουν καινοτόμες εταιρείες με ραγδαίο αναπτυξιακό ρυθμό, καθοδηγώντας τους και παρέχοντάς τους χρήσιμα εργαλεία με σκοπό την επιτυχία της επιχείρησης). Σύμφωνα με τους ιδρυτές, από τους πρώτους κιόλας μήνες λειτουργίας της η επιχείρηση έχαιρε μεγάλης αναγνώρισης από τον κόσμο υπερβαίνοντας κάθε προσδοκώμενο επίπεδο, ενώ σταθερά κάθε μήνα ακολουθεί μια ανοδική πορεία της τάξης του 25%. Μάλιστα, στις αρχές του 2014 η εταιρεία κατάφερε να επεκταθεί και στη Θεσσαλονίκη, ενώ καινοτόμησε ξανά εντάσσοντας στο πλαίσió της μια νέα υπηρεσία που ονομάζεται «Timeline» (αυτή παρέχει ευελιξία στον πελάτη σε σχέση με τη διάρκεια του επιθυμητού συμβολαίου, με ελάχιστη διάρκεια τις 30 ημέρες και μέγιστη το ένα έτος, σύμφωνα με τα χρήματα που είναι διατεθειμένος να διαθέσει).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Οικονομική κρίση ορίζεται μία συγκεκριμένη χρονική περίοδος κατά την οποία προκαλείται αναστάτωση στην ομαλή λειτουργία ενός συστήματος και διαστρεβλώνονται τα αρχικά χαρακτηριστικά και οι ιδιότητές του. Αυτή η αλλαγή, συνήθως, εκδηλώνεται αιφνίδια και αναπάντεχα, με αποτέλεσμα να μεταβάλλεται η καθιερωμένη εξέλιξη του συστήματος. Αν κοιτάξει κανείς όλες τις προηγούμενες οικονομικές κρίσεις που ξέσπασαν ανά τον κόσμο και αναλύσει τα αίτια, όπως η ελεύθερη διακίνηση των κεφαλαίων, η παγκοσμιοποίηση και το ανοίγματος των διεθνών χρηματαγορών για τα οποία προκλήθηκαν, τις επιπτώσεις τις οποίες επέφεραν για παράδειγμα ανεργία, φτώχειας αλλά και τους τρόπους με τους οποίους αντιμετωπίστηκαν, θα διαπιστώσει πως τα αίτια, κυρίως, είναι πάντα ίδια και το μόνο που θα έπρεπε να κάνουν από εδώ και πέρα οι κυβερνήσεις των χωρών, το παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα αλλά και οι επιχειρήσεις, ανεξαρτήτως μεγέθους, είναι να μάθουν από τα λάθη του παρελθόντος. Είναι πολύ πιο εύκολο να αποφύγει κανείς τέτοιες καταστάσεις όταν γνωρίζει τους λόγους που τις δημιουργούν αλλά και τα σωστά βήματα προετοιμασίας, θωράκισης και αντιμετώπισης που πρέπει να ακολουθήσει ώστε να βγει, τελικά, αλώβητος.

Η κρίση του 2007 που ξέσπασε στην Αμερική είχε ως αφορμή τις λανθασμένες τακτικές των τραπεζών, με κυριότερη αυτή των subprimes δανείων. Μπορεί μεν η επέκταση της κρίσης να οφείλεται στο παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα αλλά οι πραγματικοί λόγοι για τους οποίους έπληξε αρκετά κράτη του κόσμου ήταν βαθύτεροι και έγκεινται σε λανθασμένες τακτικές πολλών ετών από τους πολιτικούς της εκάστοτε χώρας, τους επιχειρηματίες, ακόμα και τους πολίτες οι οποίοι υιοθετούσαν για πολλές δεκαετίες ξεπερασμένες νοοτροπίες που οδηγούσαν σε αδιέξοδα.

Πιο συγκεκριμένα, για την Ελλάδα το πρόβλημα ξεκίνησε από το λανθασμένο τρόπο αντιμετώπισης από το πολιτικό σύστημα με τον αλόγιστο δανεισμό της χώρας, προ κρίσης, και την έλλειψη ενός ολοκληρωμένου και ορθού οικονομικού, πολιτικού και κοινωνικού συστήματος ικανού να πορευθεί χωρίς εξωτερική βοήθεια και να

δημιουργήσει μία χώρα αυτάρκη, δημιουργική, ανταγωνιστική και ικανή να αντιμετωπίζει την όποια αναμενόμενη κρίση.

Η Ευρωζώνη δεν δημιούργησε ένα σταθερό υπόστρωμα για να αντιμετωπιστεί η κρίση στην Ελλάδα, έτσι βρέθηκε απροετοίμαστη στην πρόκληση που δημιούργησε η ελληνική κρίση. Αρχικά, η Ελλάδα εντάχθηκε στην ΕΕ τελείως απροετοίμαστη σε ένα ιδιαίτερα ανταγωνιστικό περιβάλλον με απουσία συστημικής ευελιξίας και προσαρμοστικότητας. Πολλές χώρες εντάχθηκαν στην ΟΝΕ με υπερβολικά υψηλό δημόσιο χρέος και χαμηλή ανταγωνιστικότητα. Μη εφαρμογή της δημοσιονομικής πειθαρχίας με αύξηση κατ' έτος του ΑΕΠ με 3%. Παραμέληση χρηματοδότησης ελλειμμάτων του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και υπερδανεισμός των χωρών του Νότου. Μη εφαρμογή συντονισμού οικονομικών πολιτικών και εθνικών σχεδίων στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισαβόνας.

Τα κυριότερα γεγονότα που συντελέστηκαν στην κρίση της Ελλάδας είναι: Μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής τον Φεβρουάριο του 2010. Δημόσια χρηματοδότηση από ΔΝΤ και ΟΝΕ τον Απρίλιο του 2010. Πρώτο μνημόνιο και τρόικα τον Μάιο του 2010. Δημιουργία Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας. Πρόγραμμα δημοσιονομικής και διαρθρωτικής προσαρμογής (υπό ορφή μνημονίου). Μεσοπρόθεσμο Σταθεροποιητικό Πρόγραμμα τον Ιούνιο του 2011. Νέο μνημόνιο τον Μάρτιο του 2012. Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής Νοέμβριο 2012.

Πολλά είναι και τα προβλήματα που προέκυψαν με την κρίση στις ελληνικές επιχειρήσεις. Έχοντας να αντιμετωπίσουν δυσβάστακτους φόρους, δάνεια και μη χρηματοδότηση από τράπεζες πολλές επιχειρήσεις έκλεισαν και άλλες αναγκάστηκαν να μειώσουν το προσωπικό τους. Έτσι δημιουργήθηκε ένας φαύλος κύκλος στον τομέα της εργασίας.

Αναλύοντας τις αλλαγές που επήλθαν στις εργασιακές σχέσεις βλέπουμε ότι διαμορφώθηκε ένα νέο εργασιακό σκηνικό το οποίο είναι εις βάρος του εργαζόμενου. Συγκεκριμένα, επήλθαν αλλαγές στο σύστημα των συλλογικών διαπραγματεύσεων στη χώρα μας και τροποποίηση των διατάξεων περί Διαιτησίας. Δημιουργήθηκε ευελιξία στη διαμόρφωση των αποδοχών, έτσι μειώθηκε ο κατώτατος μισθός με διαφοροποίηση ως προς την ηλικία, πάγωμα των αυξήσεων και των ωριμάνσεων και,

το σημαντικότερο, για πρώτη φορά τα γενικά κατώτατα όρια αποδοχών θεσπίζονται από νομοθέτη, ενώ με την Ε.Γ.Σ.Σ.Ε. καθορίζονται μόνο μη μισθολογικοί όροι που αφορούν στο σύνολο των εργαζομένων της χώρας. Ακόμα, καταργήθηκε η μονιμότητα σε ΔΕΚΟ και τράπεζες υπό κρατικό έλεγχο.

Επίσης, δημιουργήθηκε μεγαλύτερη ευελιξία του περιεχομένου της απασχόλησης- ευέλικτες μορφές εργασίας. Επιπλέον, με διάφορες διατάξεις επήλθαν αμέσως ή εμμέσως, τόσο αλλαγές στην οργάνωση του χρόνου εργασίας των μισθωτών, όσο και στον τρόπο αμοιβής της υπέρβασης των υπερωριών. Δημιουργήθηκαν αλλαγές στα όρια των ομαδικών απολύσεων και πλέον το ύψος της αποζημίωσης απόλυσης υπαλλήλου σε περίπτωση καταγγελίας της σύμβασης εργασίας αορίστου χρόνου, περιορίζεται σημαντικά.

Η οικονομική κρίση που πλήττει την Ελλάδα από το 2008 έχει επιφέρει πολλά προβλήματα. Σήμερα η χώρα μαστίζεται από την ανεργία, την βαθιά ύφεση και οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν καθημερινά πολλά προβλήματα. Οι φόροι είναι δυσβάστακτοι για τα ελληνικά νοικοκυριά και κυρίως για όσους δεν έχουν δουλειά. Οι επιχειρήσεις έχουν βρεθεί σε δυσχερή οικονομική θέση, χωρίς χρηματοδότηση από τις τράπεζες με πολλές υποχρεώσεις. Οι μισθοί είναι πολύ χαμηλοί και οι τιμές των προϊόντων πολύ υψηλές. Η φτώχεια είναι το κυρίαρχο φαινόμενο ειδικά για τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα και το σύστημα υγείας δεν τους καλύπτει.

Υπάρχουν τρόποι με τους οποίους μπορούμε να αντιμετωπίσουμε το δημοσιονομικό έλλειμμα και να μπούμε σε τροχιά ανάπτυξης ώστε να ξεπεράσουμε την οικονομική κρίση. Μερικά παραδείγματα:

1. Αντιμετώπιση δημοσιονομικού και εξωτερικού ελλείμματος με περιστολή κρατικών δαπανών και όχι νέα φορολογία.

2. Αύξηση φορολογικών εσόδων με αποτελεσματική αναδιοργάνωση του μηχανισμού είσπραξης.

3. Αναδιάρθρωση δημοσίων δαπανών με προσανατολισμό τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

4. Την εκμετάλλευση των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων του ΕΣΠΑ.

- 5.Τη μείωση της έμμεσης φορολογίας.
- 6.Την ελάφρυνση της φορολογίας της ακίνητης περιουσίας.
- 7.Την αξιοποίηση της περιουσίας του κράτους χρησιμοποιώντας το εργαλείο των ΣΔΙΤ.
- 8.Το άνοιγμα κλειστών επαγγελμάτων.
- 9.Την καταπολέμηση μονοπωλιακών καταστάσεων στην αγορά με ενεργοποίηση της Επιτροπής Ανταγωνισμού.
- 10.Την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας.
- 11.Σταθερό θεσμικό, νομικό και φορολογικό πλαίσιο ικανό να προσελκύσει επενδύσεις.
- 12.Την καταπολέμηση της γραφειοκρατίας που είναι μάστιγα στην Ελλάδα.
- 13.Την εκτεταμένη χρήση νέων τεχνολογιών στο κράτος στα πρότυπα της Εσθονίας.
- 14.Τη στήριξη της απασχόλησης, την παροχή κινήτρων και την επιδότηση της εργασίας.
- 15.Την ενίσχυση του θεσμικού πλαίσιο εποπτείας και ελέγχου των τραπεζών με σκοπό την ενίσχυση ρευστότητας.
- 16.Τη βελτίωση της διαφάνειας στη διακυβέρνηση του κράτους.
- 17.Τη βελτίωση της εταιρικής διακυβέρνησης των τραπεζών.
- 18.Τη δημιουργία ενιαίου εποπτικού πλαισίου που θα ελέγχει το χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Για την αντιμετώπιση της ελληνικής κρίσης πρέπει να ληφθούν μέτρα που θα αναδιαρθρώσουν το οικονομικό σύστημα της χώρας, θα εξυγιάνουν το πολιτικό σύστημα, θα απαλείψουν τις κοινωνικές αδικίες και θα διαμορφώσουν ένα υγιές και ανταγωνιστικό περιβάλλον για τις ημεδαπές επιχειρήσεις, ώστε να μπορέσουν και

αυτές με τη σειρά τους να καταστούν βιώσιμες, υγιείς και ανταγωνιστικές εκτός των ελληνικών συνόρων. Με την ανάκαμψη των ελληνικών επιχειρήσεων, η εξάλειψη της ανεργίας θα είναι πιο εύκολη, γρήγορη και μόνιμη και η ανάκαμψη της οικονομίας περισσότερο ορατή από ποτέ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία

1. Βαρουφάκης Γ., Πατώκος Τ., Τσερκεζής Λ., Κουτσοπετρος Χ. (2011) *Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και την Ευρώπη το 2011*, (Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.).
2. Επιτροπάκη, Ο., Κυριακόπουλος, Κ., Ζάρκος, Σ. (2011) *Το μάνατζμεντ σε καιρούς κρίσης*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.
3. Κότιος, Α, Παυλίδης, Γ. (2012) *Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις*, Αθήνα: εκδόσεις Rosili.
4. Σαλαβού, Ε., 2013, *Καινοτομία και Αλλαγή στο Επιχειρείν*, Αθήνα: εκδόσεις Rosili.

Εφημερίδες

1. Κουφάρης Γ. (2010) Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές, *Χρήμα*.
2. Σαββίδης, Χ. (2014) Ο Κέινς και η παγίδα ρευστότητας, *Ημερησία*, αρ. φύλλου 19721.

Διαδικτυακές πηγές

1. 82th BIS Annual Report 2011/2012, <http://www.bis.org/publ/arpdf/ar2012e.htm>, (τελευταία πρόσβαση: 18/8/2016).
2. Sadakazu O., 2005, *Reforming Japan's Capital Markets*, Public Policy Review.

3. Αποστόλου Μάκης, 2013, *Αιμίλιος Μάρκου-Αλέξης Πανταζής: Με καριέρα στο Σίτι οδηγούν με ασφάλεια κόντρα στην κρίση*, www.ethnos.gr, (τελευταία πρόσβαση: 9/5/2016).
4. Αργυρού, Μ., Κοντονίκας, Α., 2010, *The EMU sovereign-debt crisis: A call and an opportunity for a Greek supply-side revolution*, http://greekeconomistsforreform.com/wp-content/uploads/Summary-for-GEfR_revised.pdf, (τελευταία πρόσβαση: 4/6/2016).
5. Διαμαντίδης, Δ., 2013, *Αύξηση ΑΕΠ 1,7% αν καταργηθεί η γραφειοκρατία στις επιχειρήσεις*, www.imiresia.gr, (τελευταία πρόσβαση: 6/4/2016).
6. Διεθνής Χρηματοπιστωτική κρίση 2007-2008, el.wikipedia.org, (τελευταία πρόσβαση: 10/7/2016).
7. *Η χρηματιστηριακή κρίση του 1929*, <https://www.sansimera.gr/articles/182> (τελευταία πρόσβαση: 8/8/2016).
8. Θεοδόσης Μίχος, *Hellas Direct. Πως σάρωσε την ασφαλιστική αγορά αυτοκινήτου*, www.andgo.gr, (τελευταία πρόσβαση: 10/8/2016).
9. Καραγεωργίου, Ν. (2011) *Το κόστος της γραφειοκρατίας και το Μνημόνιο*, www.europeanbusiness.gr, (τελευταία πρόσβαση: 5/5/2016).
10. Κοψίνη Χ., 2012, *Μείωση έως 22% των κατώτατων μισθών στον ιδιωτικό τομέα*, <http://www.kathimerini.gr/449801/article/epikairothta/politikh/meiwsh-ews-22-twn-katwtatwn-mis8wn-ston-idiwtiko-tomea>, (τελευταία πρόσβαση: 15/7/2016).
11. Κυριόπουλος, Γ., (2011), *Η Υγεία στην Δίνη της Οικονομικής Κρίσης*, http://www.nsph.gr/files/009_Oikonomikon_Ygeias/H%20%CE%A5%CE%B3%CE%B5%CE%AF%CE%B1%20%CF%83%CF%84%CE%B7%20%CE%B4%CE%AF%CE%BD%CE%B7%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82%20%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7%CF%82%20%CE%91%CF%80%CF%81%CE%AF%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%82%202011%20%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE

[%B9%CE%BA%CF%8C%20\[%CE%9B%CE%B5%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1%20%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%B2%CE%B1%CF%84%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%CF%82\].pdf](#) (τελευταία πρόσβαση: 14/11/2016)

12. Μαρμάρου, Ι. (2008), *Flash back στις οικονομικές κρίσεις: Από το 1929 μέχρι σήμερα, η ιστορία επαναλαμβάνεται*, www.enthesis.net (τελευταία πρόσβαση: 5/2/2016).

13. *Μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα και οικονομική κρίση*, (2013), <http://www.indepanalysis.gr/analyseis/arthra/mikromesaies-epicheirhseis-sthn-ellada-kai-oikonomikh-krish> (τελευταία πρόσβαση: 11/11/2016).

14. *Μείωση 13,6% του εισοδήματος των νοικοκυριών*, (2012) www.kathimerini.gr (τελευταία πρόσβαση: 16/08/2016).

15. Μεξικό: Σκληρά μέτρα λιτότητας μετά την κατάρρευση του '95, 2010, <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26516&subid=2&pubid=28469182>, (τελευταία πρόσβαση: 7/ 7/2016).

16. Μέμος, Κ., (2015), *Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και οι επιπτώσεις στο Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης*, <http://www.neasmyrni.gr/Formes/2015/memos.pdf> (τελευταία πρόσβαση: 11/11/2016).

17. Ναυτιλία: Μειώνουν τη χρηματοδότηση οι τράπεζες λόγω ρίσκου, 2012, www.kathimerini.gr, (τελευταία πρόσβαση: 12/05/2016).

18. *Νέα υποχώρηση της τραπεζικής χρηματοδότησης προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα*, 2012, www.kathimerini.gr, (τελευταία πρόσβαση: 25/7/2016).

19. *Ξένες Άμεσες Επενδύσεις*, www.investingreece.gov.gr (τελευταία πρόσβαση: 13/6/2016).

20. Παπακωνσταντίνου, Α., (2011) *Μειώσεις μισθών-συντάξεων και εφεδρεία: Υπάρχουν συνταγματικά όρια*, http://www.epkodi.gr/wp-content/uploads/2016/03/meioseis_misthon.pdf, (τελευταία πρόσβαση: 15/3/2016).

21. Τρομακτική πτώση τζίρου στα καταστήματα από το 2008 έως το 2013, 2014. www.pelop.gr, (τελευταία πρόσβαση: 18/5/2016)
22. Φρένο για τις επιχειρήσεις η γραφειοκρατία, 2011, www.dealnews.gr, τελευταία πρόσβαση: 15/6/2016).

Παραρτήματα

Επεξήγηση των συμβόλων του Πίνακα 2

Aaa	Άριστης ποιότητας ομόλογα με το χαμηλότερο ποσοστό επενδυτικού κινδύνου
Aa1 / Aa3	Υψηλής ποιότητας ομόλογα με πολύ χαμηλό πιστωτικό κίνδυνο
A1 / A3	Υψηλής ποιότητας ομόλογα με χαμηλό πιστωτικό κίνδυνο
Baa1 / Baa3	Μεσαίας ποιότητας ομόλογα με πολύ σημαντικό πιστωτικό κίνδυνο
Ba1 / Ba3	Ομόλογα που το μέλλον τους δεν μπορεί να προβλεφθεί και να εξασφαλιστούν οι αποδόσεις τους
B1 / B3	Ομόλογα τα οποία απέχουν από τον επιθυμητό τύπο επένδυσης
Caa1 / Caa3	Ομόλογα χαμηλής πιστοληπτικής ικανότητας με πολύ υψηλό κίνδυνο
Ca	Ομόλογα τα οποία θεωρούνται έντονα κερδοσκοπικά μη μπορώντας να

	εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους
A AA	Ομόλογα με την υψηλότερη βαθμολογία. Ικανότητα ισχυρή στην πληρωμή των τόκων και στην καταβολή του αρχικού κεφαλαίου
/ AA- AA+	Ομόλογα με ισχυρή ικανότητα στην πληρωμή των τόκων και στην καταβολή του αρχικού κεφαλαίου αλλά είναι κατά ένα μέρος πιο ευαίσθητο στις αρνητικές μεταβολές από τα AAA
A- A+ /	Ομόλογα υψηλής ικανότητας πληρωμής τόκων και κεφαλαίου αλλά πιο ευάλωτα στις συνέπειες από αλλαγές στις οικονομικές συνθήκες ή συγκυρίες
+ / BBB- BBB	Ομόλογα με επαρκή πιστοληπτική ικανότητα
/ BB- BB+	Ομόλογα αξιόπιστα, ενέχουν όμως στοιχεία κερδοσκοπίας
B- B+ /	Ομόλογα πιο κερδοσκοπικά από την κατηγορία BB
CCC	Ομόλογα με έντονο κερδοσκοπικό χαρακτήρα, με κίνδυνο

	απώλειας τόκων και αρχικού κεφαλαίου
CC	Τα πιο κερδοσκοπικά ομόλογα με υψηλό κίνδυνο
SD	Ομόλογα που αθετούν τις συμβατικές υποχρεώσεις
D	Ομόλογα που αθετούν οποιαδήποτε πληρωμή τόκων και αρχικού κεφαλαίου